

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

RIGORÓZNA PRÁCA

MEDZINÁRODNOPRÁVNÁ OCHRANA DETÍ

Konzultant:

Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Mgr. Andrea Theisová

2007

Prehlasujem, že som túto rigoróznú prácu vypracovala samostatne a že som vyznačila
pramene, z ktorých som pri príprave tejto práce čerpala, spôsobom obvyklým pri
vedeckej práci.

Andrea Theisová
.....

Autorka úprimne ďakuje svojej školiteľke Doc. PhDr. Stanislave Hýbnerovej, CSc. za láskavú a odbornú pomoc, ako aj cenné rady pri príprave tejto práce.

Obsah

ÚVOD	7
1. Historický vývoj medzinárodnoprávnej ochrany detí	10
2. Dohovory upravujúce medzinárodnú spoluprácu v oblasti starostlivosti o deti	22
2.1 Deklarácia práv dieťaťa z roku 1959.....	22
2.2 Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989.....	23
3. Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989	26
3.1 Prijatie Dohovoru o právach dieťaťa.....	27
3.2 Ratifikácia Dohovoru o právach dieťaťa.....	28
3.3 Postavenie Dohovoru o právach dieťaťa v systéme medzinárodnoprávnej ochrany detí.....	29
3.4 Charakteristika Dohovoru o právach dieťaťa.....	30
3.5 Štruktúra Dohovoru o právach dieťaťa.....	31
3.6 Pojem dieťa.....	32
3.7 Všeobecné zásady Dohovoru o právach dieťaťa.....	33
3.7.1 Princíp nediskriminácie.....	34
3.7.2 Najlepší záujem dieťaťa a zabezpečenie ochrany a starostlivosti dieťaťa v rámci stanovených štandardov.....	35
3.7.3 Implementačné mechanizmy.....	37
3.7.4 Postavenie rodičov a rozvoj schopností dieťaťa.....	38
3.8 Členenie a obsah jednotlivých kategórií práv dieťaťa.....	41
3.9 Pripomienky Výboru pre práva dieťaťa pri OSN k správe Slovenskej republiky o deťoch a mládeži.....	49
4. Aktuálne otázky medzinárodnoprávnej ochrany detí	58

4.1	Prijatie Opčných protokolov k Dohovoru o právach dieťaťa.....	59
4.2	Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcií a detskej pornografii.....	59
4.3	Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch.....	60
5.	<i>Problematika komerčného sexuálneho zneužívania detí.....</i>	61
5.1	Príčiny a následky komerčného sexuálneho zneužívania detí.....	61
5.2	Medzinárodnoprávna ochrana detí pred komerčným sexuálnym zneužívaním.....	66
5.3	Štokholmský svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí.....	70
5.3.1	Vymedzenie pojmu komerčné sexuálne zneužívanie.....	70
5.3.2	Dokumenty prijaté Štokholmským svetovým kongresom.....	72
5.4	Svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu v Yokohame.....	82
5.5	Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcií a detskej pornografii.....	82
5.5.1	Prijatie a štruktúra Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcií a detskej pornografii.....	82
5.6	Situácia, týkajúca sa problematiky práv detí a problematiky komerčného sexuálneho zneužívania detí v Slovenskej republike.....	91
6.	<i>Problematika účasti detí v ozbrojených konfliktoch.....</i>	110
6.1	Osobitná starostlivosť poskytovaná deťom počas ozbrojeného konfliktu.....	114
6.2	Historický vývoj medzinárodnoprávnej ochrany detí počas ozbrojených konfliktov.....	119
6.3	Berlínska deklarácie o využívaní detí ako vojakov.....	121
6.4	Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch.....	123
6.4.1	Prijatie a štruktúra Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch.....	123
6.5	Parížska konferencia o detských vojakoch.....	129

<i>7. Mierové misie OSN – ochrancovia, či tyrani.....</i>	<i>130</i>
<i>8. Medzištátne osvojenia.....</i>	<i>135</i>
8.1 Všeobecné informácie o medzištátnom osvojení.....	135
8.2 Postup pri medzištátnych osvojeniach.....	140
8.3 Medzinárodné dohovory, týkajúce sa medzištátneho osvojenia.....	144
<i>ZÁVER.....</i>	<i>146</i>
<i>POUŽITÁ LITERATÚRA.....</i>	<i>153</i>

Úvod

Táto práca sa zaoberá problematikou medzinárodnoprávnej ochrany detí. Jej cieľom je zmapovať úroveň ochrany práv detí dosiahnutú prostredníctvom medzinárodných dokumentov a analyzovať efektivitu použitých kontrolných mechanizmov. Práca je zameraná aj na aktuálne otázky a smer, ktorým sa problematika ochrany práv detí uberá.

Podnetom na spracovanie tejto práce bola skutočnosť, že situácia detí v mnohých krajinách je aj napriek snahám medzinárodného spoločenstva kritická, a to v dôsledku prírodných katastrof, ozbrojených konfliktov, negramotnosti, zneužívania, nedostačujúcich sociálnych podmienok, hladu a postihnutiu.

Milióny detí žijú v extrémnej chudobe. Veľa z nich sa musí spoliehať len na seba, nemajú nikoho kto by sa o nich postaral. Žijú bez rodiny, ktorá by im mala poskytovať ochranu. Nepoznajú detstvo, ako obdobie hier, spoznávania sveta očami detí, nepoznajú pocit, čo to znamená vyrastať v bezpečí. Pre takéto deti je život každodenný boj o prežitie.

Deti predstavujú obzvlášť zraniteľnú skupinu obyvateľstva, ktorá je vzhľadom na sťaženú možnosť realizácie svojich práv, najviac ohrozená vykorisťovaním, a akoukoľvek formou zneužívania a diskriminácie. Detom má byť poskytnutá zvláštna ochrana poskytovaná medzinárodným právom. Od osemnástich rokov majú právo rozhodovať o svojom živote, ako aj o politike štátu. Do tejto doby sa považujú väčšinou za nesvojprávne osoby závislé na rodičoch. Pritom v Dohovore o právach dieťaťa (1989) je okrem iného uvedená klauzula, ktorá hovorí: „Dieťa má právo slobodne vyjadrovať svoje názory, a tieto jeho názory majú byť brané do úvahy vo všetkých záležitostiach a konaniach, ktoré sa dieťaťa dotýkajú.“ Táto formulácia neznamená, že by sme sa museli prianiam dieťaťa absolútne podriať. Sme dospelí, skúsenejší a mali by sme dieťa chrániť, veľakrát aj pred ním samotným. My sme rodičia a my sme vytvorili a tvoríme svet, v ktorom vyrastajú a žijú.

Medzi hlavné dôvody zvýšenej potreby ochrany práv detí považujeme, že deti viac ako ktorákoľvek iná sociálna skupina sú ovplyvnené činnosťou, alebo nečinnosťou štátu. Deti totiž patria k najčastejším adresátom verejných služieb, akými sú školstvo, zdravotníctvo, sociálne služby a pod. Potreby detí nie sú v mnohých prípadoch dostatočne uspokojené a problémy, ktoré s nimi súvisia, nie sú riešené komplexne.

Problematika ochrany práv detí je o to naliehavejšia, že deti nemajú volebné právo, ani inú možnosť ako by mohli ovplyvňovať politiku a činnosť štátu, ktoré sa ich dotýkajú. Prístup detí k médiám a moderným informačným prostriedkom je vo väčšine krajín len obmedzený. Obmedzený je aj prístup detí k súdnym a správnym orgánom za účelom ochrany ich práv. Možnosť oboznámiť verejnosť s problémami a prípadmi porušenia detských práv je veľmi malá.

Nezanedbateľným faktom je aj skutočnosť, že výdaje spojené so zanedbávaním ochrany detských práv sú vysoké, pretože rôzne štúdie organizácií na ochranu práv detí potvrdzujú, že zážitky z detstva majú značný vplyv na budúci vývoj a prínos detí v spoločnosti.

Práca sa zameriava na jednotlivé medzinárodné dokumenty zamerané na ochranu širokého spektra práv detí prijaté v posledných desaťročiach.

Najväčšia pozornosť je venovaná Dohovoru o právach dieťaťa prijatého dňa 20. novembra 1989 v New Yorku a rozboru hmotnoprávných a procesných ustanovení v ňom uvedených. Ide o prvý univerzálny, záväzný a prielomový dokument na ochranu práv detí prijatý medzinárodným spoločenstvom. Jeho jedinečnosť spočíva v tom, že zahŕňa najširší katalóg základných ľudských práv, a to vrátane občianskych, politických, ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv. Dohovor o právach dieťaťa sa stal základným a najdôležitejším nástrojom politiky OSN v jej úsilí zlepšovať postavenie detí.

Práca sa zameriava aj na aktuálne otázky ochrany práv dieťaťa. V období po prijatí Dohovoru o právach dieťaťa sa postupne vykryštalizovali dva hlavné problémy, a to komerčné sexuálne zneužívanie detí a účasť detí v ozbrojených konfliktoch. Potreba riešiť tieto aktuálne otázky vyvrcholila prijatím dvoch Opčných protokolov

Dohovoru o právach dieťaťa, a to Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii a Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch.

Aj keď mnohí odborníci uvádzajú, že počet zistených prípadov týraných, zneužívaných a zanedbávaných detí je iba špičkou ľadovca v porovnaní so skutočným počtom takto ohrozených detí, na základe rozboru uskutočnených štúdií v Slovenskej republike a v zahraničí je možné upozorniť na reálny počet týraných, zneužívaných a zanedbávaných detí v spoločnosti. Práca sa v súvislosti s touto skutočnosťou snaží upozorniť aj na nevyhnutnosť verejnej diskusie o tejto problematike.

Práca sa ďalej zameriava aj na problematiku mierových jednotiek OSN a chýb, ktorých sa ich členovia dopustili pri plnení svojich úloh. Pri analýze tejto problematiky sa objavuje otázka, či máme považovať mierové jednotky Organizácie spojených národov za ochrancov, či za tyranov.

Vo svojej poslednej časti sa práca zameriava na problematiku medzištátneho osvojenia. Medzištátne osvojenie je jednou z možností nájsť deťom náhradnú rodinu v zahraničí, za podmienky, že sa im nepodarilo nájsť vhodnú rodinu v domovskej krajine. Každé medzištátne osvojenie je potrebné zabezpečovať veľmi citlivo, podľa potrieb a záujmov dieťaťa a v súlade s rešpektovaním jeho základných práv. Práca poukazuje na to, za akých podmienok a okolností prichádza medzištátne osvojenie do úvahy.

Práca je rozdelená do ôsmich tématických častí, ktoré odrážajú vývoj ochrany detských práv a obsahujú rozbor najdôležitejších medzinárodných dokumentov.

MEDZINÁRODNOPRÁVNA OCHRANA DETÍ

1. Historický vývoj medzinárodnoprávnej ochrany detí

Historicky najstaršou koncepciou ľudských práv je koncepcia tzv. prirodzeného práva. Jej zakladateľom je Holanďan Hugo Grotius, ktorý nadviazal na teóriu prirodzených ľudských hodnôt významného predstaviteľa humanizmu Erazma Rotterdamského. Podľa ich názoru je človek od prírody obdarený večným a nemenným prírodným zákonom, tzv. ľudskou prirodzenosťou. Jej obsah je tvorený tým čo neodporuje mravnému citeniu a rozumu človeka (napr. zabiť človeka odporuje citu i rozumu, právo na život je schválené citom aj rozumom).

Na ich učenie nadviazal osvietenský filozof Jean Jacques Rousseau svojou prácou Spoločenská zmluva. Odsudzuje v nej feudalizmus a vykresľuje svoje ideály slobody a rovnosti ľudí pred zákonom a ich účasti na správe štátu. Napísal, že lepší a šťastnejší než civilizácia, bol prvotný stav človeka, pretože len v tomto stave môže byť rovnosť medzi ľuďmi.

Pojem a obsah ľudských práv sa sformoval na základe prirodzeného práva v predvečer buržoázných revolúcií a odporu proti absolutistickému policajnému štátu.

V Amerike sa ľudské a občianske práva stali skutočnosťou 4. júla 1776, kedy bolo zverejnené Vyhlásenie nezávislosti Spojených štátov. Autorom vyhlásenia bol Thomas Jefferson a jeho obsahom sú prirodzené ľudské práva a slobody: právo na život, slobodu, šťastie a bezpečnosť.

Vo Francúzsku bola v období revolúcie prijatá Národným zhromaždením v roku 1789 Deklarácia práv človeka a občana, ktorá deklarovala ľudské a občianske práva,

ako napr.: ľudia sa rodia a zomierajú slobodní a rovnoprávni, a že sloboda spočíva v tom, že človek môže robiť všetko čo inému neškodí.

Po prvý raz sa dôraznejšie presadzovala požiadavka právneho zaistenia základných ľudských práv a slobôd tak vo vnútroštátnom ako aj v medzinárodnom rámci v období po prvej svetovej vojne. Vyšší stupeň uvedomenia a organizovanosti demokratických síl v rôznych štátoch a tomu zodpovedajúce zvýšené nároky širokých mas na priznanie ľudských práv a občianskych slobôd viedlo k istému pokroku len na niektorých špeciálnych úsekoch ľudských práv, hlavne v oblasti pracovných podmienok, postavenia žien a detí, pozbavenia otroctva a ochrany menšín.

K výraznejšiemu rozvoju medzinárodnej ochrany ľudských práv prišlo až po druhej svetovej vojne. Bol to prejav prirodzenej reakcie demokratickej verejnosti na hrubé porušovanie ľudských práv v Hitlerovskom Nemecku.

Novú koncepciu ľudských práv, ktorá sa v tej dobe rodila, charakterizovalo narastajúce presvedčenie, že rešpektovanie ľudských práv úzko súvisí s udržaním a zaistením medzinárodného mieru a bezpečnosti.

V rámci komplexnej medzinárodnoprávnej úpravy základných ľudských práv a slobôd patrí osobitné miesto **medzinárodnoprávnej ochrane práv detí**.

Začiatky hnutia za práva detí môžeme hľadať v druhej polovici 19.storočia. Už v tomto období sa začínajú objavovať prvé články zaoberajúce sa problematikou detských práv. Vo Francúzsku vzniká Liga na ochranu práv detí, ktorej zakladateľom bol Jean Valles. Cieľom tohto hnutia bolo chrániť deti pred krutosťou a zanedbávaním jednak zo strany rodičov, ako aj zo strany spoločnosti.

Korene medzinárodnej ochrany práv detí siahajú do začiatku 20.storočia. Súvisia s činnosťou vládnych ako aj nevládnych medzinárodných organizácií, ktoré v tom čase vznikali.

Medzi prvé zmluvy venujúce sa tejto problematike patria zmluvy upravujúce potlačenie obchodu s dievčatami a deťmi ako, **Medzinárodný dohovor o potlačení**

obchodu s dievčatami (4.5.1910) a **Medzinárodný dohovor o zastieraní obchodu so ženami a deťmi** (30.9.1921), doplnený Protokolom z 20.10.1947.

Významné postavenie v tomto období nadobudla **Medzinárodná organizácia práce**¹, ktorá sa v rámci svojej činnosti venuje aj problematike ochrany práv detí a v medzinárodných dokumentoch uvádza aj ustanovenia ako napr. najnižší možný vek pre prijatie do zamestnania, obmedzenie nočnej práce a pod.

Významným nástrojom pre medzinárodnoprávnu ochranu detí bol **Pakt Spoločnosti národov**, ktorý bol prijatý dňa 18.6.1919. Tento dokument uložil členským štátom Spoločnosti národov povinnosť zabezpečiť slušné a ľudské pracovné podmienky pre deti a to tak na vlastnom území ako aj na území štátov, s ktorými udržiavajú členské štáty obchodné styky.

Ďalším významným dokumentom, ktorý sa týkal ochrany práv detí bol **Dohovor o potlačení obehu a obchodu s obscénnymi publikáciami** z roku 1923, doplnený Protokolom z roku 1947. Dohovor zdefinoval všetky formy pornografie a zakázal tvorbu, výrobu alebo držanie obscénnych písomností, obrazových materiálov, plagátov, znakov, fotografií, filmov, alebo iných obscénnych predmetov za účelom obchodu, distribúcie, alebo verejného vystavovania. Zároveň zakázal vývoz, dovoz, dopravu, inzerciu a účasť v obchode týkajúceho sa takýchto obscénnych materiálov a vecí.

Medzinárodné spoločenstvo sa otázkou postavenia detí začalo globálne zaoberať po prvej svetovej vojne. Impulzom bolo utrpenie detí počas vojny ako aj dôsledky, ktoré vojna na deti mala.

Základom medzinárodnej úpravy práv detí bola **Deklarácia práv dieťaťa**, známa ako **Ženevská deklarácia**, ktorú prijala Spoločnosť národov v roku 1924. Základnou myšlienkou dokumentu bolo, že ľudstvo je povinné dať deťom to najlepšie čo má.

Prijatie tejto deklarácie iniciovala britská nevládna organizácia Save the Children International Union. Jej cieľom bolo zabezpečiť osobitnú ochranu a starostlivosť,

¹ Medzinárodná organizácia práce – International Labour Organization (ILO) - patrí do kategórie odborných organizácií OSN. Má sídlo v Ženeve a bola založená Versaillskou mierovou zmluvou v roku 1919

predovšetkým zabezpečiť ochranu detí pred akoukoľvek formou vykorisťovania. Ďalej kladie dôraz na základné princípy a ich uplatňovanie, a to bez ohľadu na rasu, národnosť či vyznanie dieťaťa. Tieto princípy poukazujú na to, aby deťom boli zabezpečené všetky podmienky nevyhnutné pre ich normálny vývoj, tak po fyzickej ako aj duševnej stránke. Ďalej, aby sa poskytla zodpovedajúca starostlivosť chorým či zraneným deťom, zabezpečila strava hladujúcim deťom a poskytla ochrana a prístrešie osirelému dieťaťu, či dieťaťu bez domova. Ďalej táto deklarácia požaduje, aby v prípade núdze, alebo tiesne bola dieťaťu ako prvému poskytnutá pomoc, a aby bola dieťaťu zabezpečená primeraná životná úroveň a ochrana pred všetkými formami vykorisťovania. Zároveň zdôrazňuje, že dieťa sa má vychovávať s vedomím, že jeho schopností by sa mali využívať v prospech blízkych.²

Napriek tomu, že Ženevská deklarácia bola právne nezáväzná, stala sa východiskom pre ďalšie medzinárodné dokumenty upravujúce práva detí, ako aj pre množstvo vnútroštátnych noriem v oblasti občianskeho práva, správneho práva a trestného práva.

V súvislosti s problematikou ochrany práv dieťaťa je potrebné spomenúť **Dohovor o otroctve** z roku 1926, ktorý mal význam vzhľadom na problematiku komerčného zneužívania detí. Cieľom dohovoru bolo zabránenie a potlačenie obchodu s otrokmi a potlačenie všetkých foriem otroctva.

Potreba upraviť otázky týkajúce sa ľudských práv a zabezpečiť ochranu ľudských práv na medzinárodnom poli vystúpila do popredia po druhej svetovej vojne.

K najdôležitejším dokumentom tohto obdobia patrí **Charta OSN**, ako zakladajúca listina Organizácie spojených národov.³ Bola prijatá 26.6.1945 na konferencii

² Detrick, S.: The U. N. Convention on the Rights of the Child – A Guide to the „Travaux Préparatoires“, 1992

³ Zakladajúca listina tejto najvšestrannejšej politickej medzinárodnej organizácie, Charta OSN, bola prijatá na medzinárodnej konferencii v San Franciscu (25.apríla – 26.júna 1945). Konferenciu zvolali štyri veľmoci – Spojené štáty americké, Veľká Británia, ZSSR a Čína, pozvané boli všetky štáty (vrátane Francúzska, bolo ich 46), ktoré sa zúčastnili vojny proti krajinám Osy. Argentína, Dánsko, Ukrajina a Bielorusko boli prizvané prostredníctvom samotnej konferencie po jej otvorení. Konferencie sa nezúčastnilo Poľsko, bolo však po ustanovení svojej vlády, prizvané k podpisu Charty v postavení zakladajúceho štátu, takže celkovo bolo 51 pôvodných členov. Rozsiahly dokument (111 článkov) vstúpil do platnosti 24. 10. 1945. OSN si za svoje ciele zvolila: udržiavať medzinárodný mier a rozvíjať medzinárodné vzťahy, a to bez použitia sily, alebo jej hrozby. Čepelka, Č a Šturma, P.: Mezinárodní právo veřejné, Praha, 2003, str. 462 - 463

o povojnovom usporiadaní sveta a budovaní novej svetovej organizácie v San Franciscu. Do platnosti vstúpila 24.10.1945. Táto mnohostranná zmluva urobila zo všeobecnej povinnosti štátu zachovávať základné ľudské práva a spolupracovať pri ich ochrane jeden z hlavných cieľov novej organizácie a jej členov. V preambule Charty je vyjadrená viera v základné ľudské práva, v dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti, ako aj rovnaké práva mužov a žien. V čl. 1 ods.3 sa členovia zaviazali uskutočňovať medzinárodnú súčinnosť podporovaním a posilňovaním úcty k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých, bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka, alebo náboženstva. Tieto ustanovenia Charty OSN o ľudských právach boli však priveľmi všeobecné. OSN a členské štáty sa preto snažili tento nedostatok postupne odstrániť tým, že rámcové ustanovenie Charty o ochrane ľudských práv rozvíjali, konkretizovali a kodifikovali v Deklaráciách Valného Zhromaždenia a v medzinárodných dohovoroch.

Najdôležitejšími dohovormi sú **Všeobecná deklarácia Ľudských práv (1948)**, **Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach** a **Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach** z roku 1966.

Kodifikáciou základných ľudských práv sa okrem OSN zaoberali i ďalšie príslušné medzinárodné odborné organizácie, hlavne Medzinárodná organizácia práce (ILO) a Organizácia spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO).

Princípy zakotvené v Charte OSN rozvíja a na ne nadväzuje **Všeobecná deklarácia Ľudských práv**⁴ vypracovaná Komisiou pre ľudské práva. Bola prijatá 10.12.1948 Valným Zhromaždením OSN. Je prvým medzinárodným dokumentom všeobecnej povahy, ktorý obsahuje ucelený katalóg práv priznaných každému jednotlivcovi. Obsahuje tzv. Medzinárodnú listinu práv. Ľudské práva uvedené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv mali pôvodne len charakter odporúčaní, a záväznými sa stali až neskôr, keď boli rozdelené do dvoch paktov, a to *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach* a *Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach*. Všeobecná deklarácia ľudských práv sa považovala za autentický výklad Charty a jej ustanovení, neobsahuje však kontrolné mechanizmy. Deklarácia sa venuje aj problematike dieťaťa. Jednotlivé články sa buď priamo, alebo nepriamo dotýkajú postavenia dieťaťa a to napr. v čl. 3, v ktorom sa každej osobe, a teda aj dieťaťu zaisťuje právo na život, v čl. 16 ods. 3 zdôrazňuje funkciu rodiny, v čl. 25 ods. 2 priznáva matke a dieťaťu právo na osobitnú starostlivosť

⁴ Všeobecná deklarácia Ľudských práv patrí aj medzi tie dokumenty, na ktoré sa odvoláva Dohovor o právach dieťaťa (1989)

a pomoc a zároveň zrovnoprávňuje postavenie manželských a nemanželských detí a v čl. 26 zakotvuje právo na vzdelanie. Napriek tomu, že deklarácia nemá právnu záväznosť, má vysokú tak politickú ako aj morálnu hodnotu.

Postavenie detí upravuje aj **Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny** z roku 1949. V roku 1977 boli prijaté dva nové dokumenty. Prvý sa týkal ochrany obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) a druhý ozbrojených konfliktov, ktoré nemajú medzinárodný charakter (Protokol II). Na základe týchto dokumentov sa deťom poskytuje osobitná starostlivosť, pretože deti patria nielen počas ozbrojených konfliktov k najzraniteľnejšej časti populácie a je teda nutné poskytnúť im primeranú ochranu. Má im byť poskytnuté vzdelanie (vrátane náboženskej a morálnej výchovy), majú byť vykonané všetky nevyhnutné opatrenia na spájanie rodín, ktoré boli dočasne rozdelené, deti do veku 15 rokov nebudú povolávané do ozbrojených síl a skupín. Ochrana, ktorá im z týchto dokumentov vyplýva sa na ne bude vzťahovať aj vtedy ak sa zúčastnia nepriateľských akcií a ak sa dostanú do zajatia. V prípade nutnosti možno deti dočasne premiestniť z oblasti v ktorej dochádza k nepriateľským akciám do bezpečnejších oblastí.

V roku 1946 bol na základe rezolúcie Valného Zhromaždenia OSN založený Mimoriadny medzinárodný fond na pomoc deťom postihnutým vojnou v Číne a Európe. Postupne sa jeho pôsobnosť rozšírila aj na rozvojové krajiny. Súčasťou OSN sa tento fond stal v roku 1953, a to už pod novým názvom **Detský fond Organizácie spojených národov – UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund)**.⁵ Považuje sa za najvplyvnejšiu medzinárodnú organizáciu, ktorá obhajuje práva a záujmy detí. Pôvodná činnosť zameraná na obstarávanie liekov, potravín, šatstva a lekársku starostlivosť sa neustále rozširuje a aktivity UNICEF smerujú k znižovaniu detskej úmrtnosti, odstraňovaniu podvýživy a negramotnosti. UNICEF spolupracuje s mnohými nevládnymi organizáciami ako napr. Organizáciou spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO), Organizáciou spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) a Svetovou zdravotníckou organizáciou (WHO).

⁵ UNICEF je vedúcou medzinárodnou detskou organizáciou už viac ako 60 rokov. Pracuje na území 155 krajín a teritórií. Pomáha deťom prežiť a rozvíjať sa v období od skorého detstva po pubertu. Ako najväčší svetový dodávateľ vakcín pre rozvojové krajiny sa UNICEF stará o detské zdravie a výživu, kvalitnú vodu a hygienu, základné vzdelanie pre všetkých chlapcov a dievčatá, o ochranu detí pred násilím, zneužívaním a AIDS. UNICEF je financovaný len z dobrovoľných príspevkov jednotlivcov, firiem, nadácií a vlád

Dokumenty na ochranu ľudských práv boli prijaté nielen na medzinárodnej úrovni, ale aj v rámci jednotlivých regiónov.

Medzi najvýznamnejšie patria **Americká deklarácia práv a povinností človeka** (2.5.1948, Bogota). Z hľadiska ochrany práv dieťaťa môžeme spomenúť povinnosť rodičov postarať sa o svoje deti a naopak povinnosť detí poslúchať rodičov a pomáhať im. Ďalej deklaruje právo človeka na rodinný život, osobitnú ochranu a starostlivosť pre všetky deti a zdôrazňuje aj ochranu materstva.

Na zabezpečenie ochrany demokracie a ľudských práv v Európe vznikla **Rada Európy**. Výsledkom jej činnosti bolo vypracovanie **Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv** (11.11.1950). Ukladá štátom povinnosť rešpektovať súkromný a rodinný život, ako aj chrániť rodinu ako celok. Európsky dohovor vytvoril aj zodpovedajúci systém ochrany ľudských práv. K prerokúvaniu sťažností na porušenie týchto práv ustanovil Európsku komisiu pre ľudské práva a Európsky súd pre ľudské práva. Komisia mala plniť zmierovaciu úlohu a súd vynášať rozsudky a vydávať posudky.

Významnou skupinou medzinárodnoprávných noriem v oblasti starostlivosti o deti tvoria normy prijaté na pôde Rady Európy.⁶

Medzi významné dokumenty Rady Európy patria:

1. Európska sociálna charta (18.10.1961)
2. Európsky dohovor o osvojení detí (24.4.1967)
3. Európsky dohovor o výkone práv detí (25.1.1996)
4. Európsky dohovor o právnom postavení detí narodených mimo manželstva (15.10.1975)

Významným krokom tejto organizácie v oblasti ochrany detí bolo tiež vytvorenie a zavedenie *definície syndrómu zanedbávaného a zneužívaného dieťaťa a týrania*

⁶ Rada Európy je významnou medzinárodnou organizáciou, ktorá bola založená v roku 1949 a sídli v Štrasburgu. Jej orgánmi sú Výbor ministrov a Parlamentné zhromaždenie. Cieľom Rady Európy je zabezpečenie rozvoja právneho štátu a demokratických tradícií spoločných európskym štátom. Nie je orgánom Európskej únie

dieťaťa v roku 1992. Na túto definíciu nadväzuje **Odporúčanie vybraných expertov zdravotného výboru Rady Európy pre medicínsko - sociálne aspekty CAN**, ktoré bolo Radou ministrov členských štátov Rady Európy prijaté ako Odporúčanie č. R (93)2 zo dňa 22. marca 1993. Odporúčanie zdôrazňuje nutnosť vytvorenia systému efektívnej prevencie, overovania, vyšetovania, liečby a sledovania prípadov zneužitia *dieťaťa*.⁷

Dňa 20.11.1959 bola Valným zhromaždením OSN prijatá **Deklarácia práv dieťaťa**. Podrobnejšie je táto problematika rozpracovaná v nasledujúcej kapitole.

V roku 1966 boli Valným Zhromaždením OSN prijaté dva pakty pojednávajúce o ľudských právach. **Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach** a **Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach**. Aj napriek rozdeleniu ľudských práv do dvoch samostatných dokumentov, majú byť ľudské práva chránené a rozvíjané súčasne.⁸ Tieto pakty spolu so Všeobecnou deklaráciou ľudských práv tvoria tzv. International Bill of Rights. Obidva pakty sú právne záväzné a aspoň v základných bodoch upravujú postavenie *dieťaťa* a priznávajú mu katalóg práv. Prvý menovaný obsahuje napr. právo *dieťaťa* na meno a štátnu príslušnosť, nutnosť rešpektovania slobody rodičov v otázkach náboženskej a morálnej výchovy ich detí zo strany štátu a pod. Druhý menovaný sa zaoberá predovšetkým ochranou detí pred hospodárskym a sociálnym vykorisťovaním, vyjadruje sa k otázkam zamestnávania detí, a to požiadavkou stanovenia minimálnej vekovej hranice, pod ktorú by bola detská práca zakázaná a pod.

⁷ Syndróm zneužívaného a zanedbávaného *dieťaťa* bol poprvýkrát opísaný na III. Európskej konferencii o prevencii týrania detí, ktorá sa konala v Prahe v roku 1991. Na výsledky prijaté na tejto konferencii nadviazala Zdravotná komisia Rady Európy, ktorá v roku 1992 definovala tieto pojmy:

a./ syndróm zanedbaného a zneužívaného *dieťaťa* – ide o akékoľvek vedomé či nevedomé aktivity, ktorých sa dopúšťa dospelý človek (rodič, vychovávateľ, alebo iná osoba) na *dieťaťi*, a ktorých následkom dochádza k poškodeniu zdravia a zdravého vývoja *dieťaťa*. Najhorším následkom takéhoto konania môže byť smrť *dieťaťa*

b./ telesné týranie – ide o telesné ublíženie *dieťaťu*, alebo jeho nezabráneniu, prípadne nezabránenie utrpeniu *dieťaťa*, vrátane úmyselného otrávenia, alebo udusenia *dieťaťa*, a to tam, kde je určité dôvodné podozrenie, že zranenie bolo spôsobené, alebo že mu nebolo vedome zabránené

c./ sexuálne zneužívanie – ide o nepatričné vystavenie *dieťaťa* pohlavnému kontaktu, činnosti či správaniu. Zahŕňa akékoľvek pohlavné dotýkanie, styk či vykorisťovanie kýmkoľvek, komu bolo *dieťa* zverené do starostlivosti, alebo kýmkoľvek, kto *dieťa* zneužíva

⁸ Šturma, P.: Mezinárodní závazky v rámci kontrolních mechanismů v oblasti lidských práv: obecný přehled, Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Praha, 1999

Medzi významné dokumenty prijaté na regionálnej úrovni patrí aj **Americká konvencia ľudských práv**, prijatá dňa 22.11.1969 v San José. Jej výnimočnosť spočíva v tom, že chráni plod od momentu počatia.

Je potrebné spomenúť aj **Africkú chartu práv človeka a národa** prijatú v roku 1981 v Nairobi. Ide o partikulárnu africkú úpravu, ktorá podobne ako Americká deklarácia práv a povinností človeka z roku 1948 obsahuje tak práva ako aj povinnosti. Charta uznáva význam rodiny a nutnosť jej ochrany zo strany štátu. Na druhej strane zároveň stanovuje povinnosť jedinca rešpektovať rodinu a vážiť si svojich rodičov.

V roku 1974 Valné Zhromaždenie prijalo **Deklaráciu o ochrane žien a detí počas mimoriadnych udalostí a ozbrojených konfliktov**, ktorá nadväzuje na Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z roku 1949. Cieľom tejto deklarácie bola ochrana obetí ozbrojených konfliktov a predovšetkým zmiernenie utrpenia žien a detí.

Rodinnoprávne otázky, ktoré súvisia s ochranou dieťaťa, sú upravené aj v dokumentoch prijatých na **Haagskej konferencii o medzinárodnom práve súkromnom**.⁹

Vo vzťahu k ohrozeným deťom sa za najvýznamnejšie dokumenty považujú:

1. Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí (25.10.1980)
2. Dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzinárodnom osvojení (29.5.1993)
3. Dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí o vyživovacej povinnosti (2.10.1973)

Rok 1979 bol vyhlásený za **Medzinárodný rok dieťaťa** na základe rezolúcie Valného Zhromaždenia OSN z 21.12.1976.

⁹ Pojem medzinárodná konferencia označuje zhromaždenie zástupcov viacerých štátov, ktorí sú oprávnený prejednávať a rozhodovať o nejakej otázke, či o nejakom špecifickom probléme. Takéto zhromaždenie môže byť zvolané jednorázovo, ale aj opakovane. Haagska konferencia o medzinárodnom práve súkromnom si kládla za cieľ prispieť k väčšej kvalite právnej úpravy medzinárodného práva súkromného, teda práva týkajúceho sa právnych vzťahov medzi štátnymi príslušníkmi rôznych štátov (tzv. právnych vzťahov s cudzím prvkom)

Ďalšími významnými dokumentmi venujúcimi sa predkladanej problematike sú **Minimálne štandardy spojených národov, týkajúce sa výkonu súdnictva nad mladistvými**, známe ako **Pekingské pravidlá** (1985), **Deklarácia sociálnych a právnych zásad ochrany a blaha detí** (1986) a **Dohovor o právach dieťaťa** (1989).

V roku 1990 sa v New Yorku konalo **Svetové zhromaždenie o deťoch (World Summit for Children)**, ktorého cieľom bolo zlepšenie celosvetového postavenia detí.

V rámci tohto zhromaždenia bola prijatá:

- a./ **Svetová deklarácia za prežitie, ochranu a rozvoj detí**
- b./ **Plán činnosti k realizácii Svetovej deklarácie za prežitie, ochranu a rozvoj detí v 90. rokoch 20. storočia**¹⁰

Deklarácia sa stala výzvou na zabezpečenie lepšej budúcnosti pre všetky deti.¹¹

Ďalším významným dokumentom týkajúcim sa práv detí je **Dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzinárodných osvojeniach** prijatý v roku 1993 v Haagu.

V roku 1995 predložila Rada Európy **Európsky dohovor o uplatňovaní práv dieťaťa**. Tento dokument obsahovo nadväzuje na Dohovor o právach dieťaťa. Zaoberá sa výlučne rodinnoprávnymi záležitosťami. Podobne ako Dohovor o právach dieťaťa sa vyhýba riešeniu citlivých otázok (napr. či dieťa môže samé iniciovať začatie súdneho pojednávania, a to nezávisle od vôle rodičov či zákonného zástupcu). Dohovor neupravuje paralelne práva upravené v Dohovore o právach dieťaťa, skôr vyplňa procedurálne medzery tohto dokumentu.¹²

V rámci Európskej Únie¹³ sa za základný dokument upravujúci Ľudské práva považuje **Charta základných práv EÚ**, ktorá bola vyhlásená dňa 18. decembra 2000, a ktorú môžeme nájsť v Úradnom vestníku ES z roku 2000 v časti C pod č. 364/01.

¹⁰ Je potrebné zmieniť sa o tom, že sa na tomto Svetovom zhromaždení o deťoch zúčastnilo 71 hláv štátov a predsedov vlád, aj napriek zaneprázdnenosti jednotlivých krajín a ich vlád v dôsledku krízy v Perzskom zálive

¹¹ Verhellen, E.: The U. N. Convention on the Rights of the Child, 1991

¹² Scheu, H.Ch.: Mezinárodní ochrana práv dítěte, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 3-4, Mezinárodní právo na přelomu tisíciletí, 1998

¹³ Pre právne vzťahy Slovenskej republiky sú (od jej vstupu do Európskej Únie) záväzné aj pramene práva Európskej Únie (Európskeho spoločenstva). Najdôležitejšími druhmi právnych noriem európskeho práva sú nariadenia a smernice. Je potrebné zdôrazniť, že **nariadenia (Regulations)** sú bezprostredne záväzné a stávajú sa súčasťou právneho poriadku každého členského štátu EÚ hneď, zatiaľ čo **smernice (Directives)** nie sú bezprostredne záväzné, ale zakladajú povinnosť členských štátov

V čl. 24 Charty sú uvedené práva dieťaťa a je výslovne upravené právo dieťaťa na ochranu a starostlivosť zabezpečujúci zdravý vývoj (well – being). Ďalej je tu upravené aj právo dieťaťa, aby bolo vypočuté. Názor dieťaťa treba rešpektovať s ohľadom na jeho vek a vyspelosť vo všetkých záležitostiach, ktoré sa týkajú jeho vývoja. Zároveň je tu zdôraznený aj princíp, ktorý je obsiahnutý vo všetkých právnych dokumentoch upravujúcich práva dieťaťa, a to záujem a blaho dieťaťa. Záujem a blaho dieťaťa je potrebné chápať ako základný princíp všetkých konaní týkajúcich sa dieťaťa, bez ohľadu na to, či je toto konanie uskutočňované súkromnoprávnymi, či verejnoprávnymi subjektmi.

Na poli ochrany detí usilujú orgány Európskej Únie okrem iného aj o vzájomné uznávanie a vykonávanie rozsudkov súdov v občianskoprávných konaniach členských štátov. Prvým krokom k dosiahnutiu tohto cieľa bolo prijatie **Nariadenia Rady č.1347/2000** zo dňa 29.5.2000 **o súdnej príslušnosti a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovskej zodpovednosti obidvoch manželov k deťom**. Toto nariadenie upravuje prípady riešenia rodinnoprávných vzťahov v prípadoch, keď členovia rodiny majú odlišnú národnosť, alebo nežijú v tom istom členskom štáte EÚ. Znamená to, že toto nariadenie je aplikované na tie súdne konania, ktoré sa týkajú rozvodu, neplatnosti manželstva a rodičovskej zodpovednosti, pokiaľ je konanie spojené s rozvodom manželstva rodičov dieťaťa a rozhodnutie bolo vydané po 1. marci 2001.¹⁴ Toto nariadenie je aplikované vo všetkých členských krajinách EÚ, okrem Dánska.

Nová právna úprava tejto oblasti je daná **Nariadením Rady č. 2201/2003** zo dňa 27.11.2003 **o súdnej príslušnosti, uznávaní a výkone rozsudkov vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti**, ktorým sa ruší predchádzajúce nariadenie č. 1347/2000 a zavádza sa rozsiahlejšia právna úprava, ktorá komplexnejšie rieši uznávanie a výkon rozsudkov v rodinnoprávnej oblasti. Toto nariadenie vstúpilo do platnosti 1.3.2005 s výnimkou niektorých článkov, ktoré vstúpili do platnosti až od 1.8.2004.

prevziať príslušnú právnu úpravu do svojho právneho poriadku. Európska Únia sa usiluje zjednotiť tieto pravidlá tak, aby boli čo najviac odstránené odlišnosti dané právnymi poriadkami jednotlivých členských štátov a došlo tak k väčšej harmonizácii a unifikácii právnych poriadkov. Väčšia miera zlučiteľnosti právnych poriadkov by prispela i k efektívnejšiemu vymáhaniu práva v rámci EÚ

¹⁴ Príkladom rozhodnutia súdu o rodičovskej zodpovednosti v zmysle tejto smernice je rozhodnutie o výchove (custody rights), či rozhodnutie o styku druhého rodiča s dieťaťom (access rights).

Dňa 25. júla 2005 bola Bezpečnostnou radou OSN prijatá **Rezolúcia 1612** o ochrane detí počas ozbrojených konfliktov. Špeciálna pracovná skupina má podľa nej zisťovať porušenia práv detí v šiestich základných kategóriách:

- a./ zabíjanie a mrzačenie detí
- b./ zadržiavanie detí
- c./ útoky na školy a nemocnice
- d./ sexuálne násilie páchané na deťoch
- e./ najímanie detí počas ozbrojených konfliktov
- f./ zabránenie v prístupe k humanitárnym dodávkam v oblasti konfliktu

Po prvom kroku, ktorým bolo zavedenie mechanizmu zisťovania a nahlasovania násillia voči deťom, musia byť prijaté konkrétne postupy proti násilníkom. Podľa údajov UNICEF zomrelo za posledných desať rokov 2 milióny detí v dôsledku vojen a nespočetné množstvo detí muselo opustiť svoje domovy.

Ďalším významným dokumentom bola aj historická dohoda, ktorú podpísali vlády krajín strednej a východnej Afriky v júli 2006, a ktorou vyhlasujú vojnu obchodovaniu s ľuďmi, najmä ženami a deťmi. Stalo sa tak na ministerskej konferencii na túto tému v nigérijskej Abuji, kde konštatovali, že hoci presné údaje nie sú známe, odhaduje sa, že 70% afrických krajín má s obchodovaním s bielym mäsom problém. Hoci chudoba je najviditeľnejšou príčinou tohto javu, predsa je iba časťou celkového obrazu. K obchodovaniu dochádza tam, kde zlyhala prirodzená sociálna ochrana, kde nefunguje prevencia. Na konferencii odznela požiadavka, aby deťom, ktoré boli predmetom obchodovania, zabezpečili ekonomickú a spoločenskú podporu v duchu ich kultúrneho kontextu, čo by umožnilo ich repatriáciu a reintegráciu do pôvodnej spoločnosti.

UNICEF a Rada Európy podpísali dňa 23. januára 2007 v Štrasburgu **Spoločnú deklaráciu na posilnenie partnerstva** v záujme maximálneho pozitívneho výsledku ich spolupráce v prospech detí. Ako na parlamentnom zhromaždení Rady Európy povedala Ann M. Veneman ¹⁵, ide o obnovenie záväzku chrániť deti pred týraním, násillím a zneužívaním. Vyzdvihla tiež vodcovstvo Rady Európy v záležitostiach detí

¹⁵ Ann V. Veneman je výkonnou riaditeľkou UNICEF

a jej nasadenie pri presadzovaní pozitívnych zmien v živote detí. UNICEF očakáva od organizácií, akou je aj Rada Európy, vyvíjanie tlaku na tvorbu právnych noriem prevencie násillia a monitorovanie progresu v členských štátoch. Zatiaľ čo štát nesie právnu zodpovednosť, všetky ostatné zložky spoločnosti sú zodpovedné za odsúdenie a prevenciu násillia páchaného na deťoch.¹⁶

2. Dohovory upravujúce medzinárodnú spoluprácu v oblasti starostlivosti o deti

2.1 Deklarácia práv dieťaťa z roku 1959

Dňa 20.11.1959 bola Valným Zhromaždením OSN prijatá **Deklarácia práv dieťaťa**. Základná myšlienka deklarácie je vyjadrená v preambule:

„ Dieťa vzhľadom na svoju telesnú a duševnú nezrelosť potrebuje osobitné záruky, starostlivosť a zodpovedajúcu právnu ochranu pred narodením aj po ňom.“

Deklaráciu tvorí preambula a desať zásad.

1. zásada stanovuje, že všetky deti sú oprávnené užívať všetky práva stanovené touto deklaráciou. Žiadne dieťa nesmie byť diskriminované z dôvodu rasy, pohlavia, farby pleti, jazyka, viery, politických či iných názorov, národnostného či sociálneho pôvodu, majetku, alebo či sa dieťa narodilo v manželstve alebo mimo neho, alebo z iných dôvodov spočívajúcich v jeho osobe alebo v jeho rodine
2. zásada zdôrazňuje nutnosť poskytnúť dieťaťu osobitnú ochranu, možnosti a podmienky potrebné k jeho zdravému fyzickému, psychickému, morálnemu a sociálnemu vývoju v dôstojných, zdravých a slobodných podmienkach
3. zásada priznáva dieťaťu právo na meno a štátne občianstvo v okamihu jeho narodenia.

¹⁶ Partnerstvo UNICEF a Rady Európy bude silnieť spoluprácou pri formulovaní stratégií, prieskumoch, analýzach, zbere dát a vývojom politiky

4. zásada stanovuje, že dieťa má právo využívať výhody sociálneho zabezpečenia, má právo na primeranú stravu, bývanie, oddych a zdravotnú starostlivosť
5. zásada je venovaná deťom mentálne, telesne či sociálne postihnutým. Má im byť poskytnutá špeciálna starostlivosť, zaobchádzanie, výchova a vzdelanie v závislosti na konkrétnych podmienkach
6. zásada kladie dôraz na harmonický rozvoj osobnosti dieťaťa. Dieťa, pokiaľ je to možné, by malo vyrastať v rodinnom kruhu a zodpovednosť za neho by mali niesť rodičia. Osobitná starostlivosť by sa mala venovať malým deťom, ktorých odlúčenie od matky je možné len vo výnimočných prípadoch
7. zásada oprávňuje dieťa k zisku vzdelania. Toto vzdelanie by malo byť bezplatné a povinné aspoň na úrovni základného vzdelania. Výchova dieťaťa má smerovať k rozvíjaniu jeho schopností, samostatného úsudku, zmyslu pre zodpovednosť, a to s cieľom vychovať z neho platného člena spoločnosti. Zároveň má dieťa právo na hru a relax
8. zásada vyžaduje, aby za všetkých okolností bolo dieťa medzi prvými, kto dostane pomoc a ochranu
9. zásada chráni dieťa pred všetkými formami nedbanlivosti, krutosti a vykorisťovania. Za žiadnych okolností nemôže byť predmetom obchodovania. Stanovila sa aj požiadavka dosiahnutia určitého minimálneho veku pre prijatie do zamestnania. Takéto zamestnanie však nesmie brániť duševnému a morálnemu rozvoju dieťaťa, alebo škodiť jeho zdraviu a výchove. Aj napriek tomu, že deklarácia výslovne nezakazuje sexuálne zneužívanie, stanovuje určitý rámec ochrany dieťaťa pred sexuálnym zneužívaním
10. zásada ochraňuje dieťa pred všetkými praktikami, ktoré by mohli viesť k akejkoľvek diskriminácii. Dieťa sa má vychovávať k porozumeniu, tolerancii, priateľstvu medzi ľuďmi, mieru a pomoci bližným

Deklarácia práv dieťaťa má síce len morálny a politický charakter, ale je zreteľný určitý posun, ktorý sa podarilo od roku 1924 v oblasti detských práv dosiahnuť.

2.2 Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989

Na svete žije 2,1 miliardy detí, čo predstavuje 35% z celkovej svetovej populácie. Ročne sa rodí približne 129 miliónov detí. Pričom až jedno zo štyroch detí z celkového počtu, žije v úplnej chudobe – v rodinách s nižším príjmom ako 45 korún na deň. V rozvojových krajinách žije v úplnej chudobe každé tretie dieťa. Každé dvanásťte dieťa zomrie skôr, ako dosiahne 5 rokov, zväčša v dôsledku chorôb, ktorým by bolo možné predchádzať.¹⁷

Až 85% detí žije v krajinách, ktoré s naším štandardom života nemožno ani porovnať. Chudoba¹⁸, nepokoje a hospodársky rozvrat vždy a v prvom rade doliehajú na deti. Na ich ochranu vznikol **Dohovor o právach dieťaťa**. Niektoré jeho ustanovenia možno považovať za nepochopiteľné, v niektorých prípadoch aj za zbytočné. Napr. čl.7, ktorý sa zmieňuje o práve na meno a registráciu. Nie všade na svete je to však samozrejmosťou.

Deti najčastejšie zostávajú nezaregistrované pre veľkú vzdialenosť od úradov a neinformovanosť rodičov. Dôsledky sú však hrozivé, a to z toho dôvodu, že nezaregistrované dieťa úradne neexistuje. Nemá nárok na zdravotnú starostlivosť a sociálne výhody, nevolajú ho do školy a v najhoršom prípade s ním obchodníci s bielym mäsom môžu s minimálnym rizikom obchodovať. Scenár je nasledovný: solídne vyzerajúci muž zo vzdialeného mesta navštívi malú dedinku niekde v horách (napr. Thajsko, Nepál, Laos a iné), pochváli rodičom šikovného syna, alebo dcéru a naznačí, ako by si rodina mohla dobre žiť, keby sa o ňu postaral. Mal by vhodné miesto, kde sa dieťa môže vyučiť, zamestnať a neskôr aj postarať o rodinu. Onedlho je dohoda uzavretá a muž si niekedy už štvorročné dieťa odvedie. V tom lepšom prípade dieťa skončí ako pomocná sila v rodine, kde sa s ním zaobchádza horšie ako so

¹⁷ Milióny detí na svete žijú v obzvlášť ťažkých podmienkach. Napr. siroti a deti ulice, utečenci, obeť vojen a prírodných, alebo človekom spôsobených katastrof, vrátane takého nebezpečenstva ako sú radiácia a nebezpečné chemikálie, deti migrujúcich robotníkov a ďalších sociálne znevýhodnených skupín, ako aj deti vykonávajúce prostitúciu, sexuálne zneužívané deti, alebo deti inak vykorisťované, postihnuté deti a mladiství delikventi, obeť apartheidu a cudzej okupácie. Takéto deti si zaslúžia špeciálnu pozornosť, ochranu a pomoc od svojej rodiny a spoločnosti, v ktorej žijú, ako aj pozornosť jednotlivých krajín. Chutná, M.: Ochrana práv dieťaťa v medzinárodnom mefitku, 1995

¹⁸ Chudoba nie je len problémom rozvojových krajín, ale stretávame sa s ňou aj vo vyspelých štátoch. Napr. v Nemecku Národný výbor UNICEF vyzval vládu, aby prijala opatrenia proti chudobe detí v tejto bohatej krajine. Posledné štatistiky hovoria, že 2,5 milióna detí je v Nemecku závislých na sociálnej podpore. Stále častejšie sú tieto deti izolované v najchudobnejších častiach miest, ponechané samé na seba, bez dobrého vzdelania s malou nádejou na zamestnanie či dostatočnú podporu zo strany spoločnosti. UNICEF spolu s partnerskými organizáciami varuje, že tento stav môže mať dramatický dopad na celú nemeckú spoločnosť. Za účasti predsedníčky vlády Angely Merkelovej zorganizovali zainteresované organizácie v Nemecku na čele s UNICEFom dňa 29.8. 2006 fórum proti chudobe

zvieratom. Že je kedykoľvek po vôli sexuálnym chůtkam pána je takmer pravidlom. Dieťa ja zväčša zatvorené v špinavej tmavej diere, dostáva minimum stravy a drie až do úmoru. V tom horšom prípade dieťa putuje za hranice do niektorého z verejných domov, nepozná prostredie ani jazyk. Čo najmenšie deti sú sexturistami čoraz žiadanejšie. Ľuďom chorým na AIDS totiž miestni medicínmani tvrdia, že sex s niekoľkými pannami ich dokáže vyliečiť. Ďalším nebezpečenstvom, ktoré hrozí nezaevidovaným deťom je obchod s ľudskými orgánmi. Zúfalí čakatelia sú za určitých okolností ochotní podniknúť čokoľvek.

Ďalej môžeme uviesť čl. 31 Dohovoru, ktorý hovorí o práve detí na hru a voľný čas. Detská práca nie je rarita, ale nespochybniteľná skutočnosť. Tento článok nie je ani zďaleka zbytočný, vzhľadom na skutočnosť, že podľa údajov, ktoré zverejnila Medzinárodná organizácia práce, je nútených pracovať viac ako 218 miliónov detí vo veku od 5 – 17 rokov. A z toho celá polovica na začiatku tretieho tisícročia tvrdo pracuje na vysoko rizikových pracoviskách, akými sú lomy, doly, alebo továrne, kde denne dochádza k úrazom, často smrteľným. Namiesto toho, aby trávili čas v školských laviciach, trávia ho v baniach, čistia tehly, narábajú s horúcim hliníkom a viažu koberce. Často drú 15 až 18 hodín denne, stereotypne a do úmoru. Najviac detí pracuje v Ázii (122 miliónov), nasleduje Afrika a Južná Amerika (v oboch prípadoch 50 miliónov). Aj keď nie vo veľkom meradle, vyskytuje sa detská práca aj vo vyspelých krajinách. Na predmestiach veľkomiest žijú stovky až tisíce prisťahovalcov a utečencov, ktorí sú ochotní vziať akúkoľvek prácu za akúkoľvek cenu, len aby sa uživil. Z tohto dôvodu posielajú často pracovať aj svoje deti. Deti sú často nútené pracovať tak tvrdo, že si to ani nedokážeme predstaviť. Nikto sa ich nespýta, či ich niečo nebolí, alebo či nemajú hlad. Často si ani nemôžu odskočiť na toaletu. Drú vo veku, v ktorom by sa mali hrať, učiť a spoznávať svet okolo seba. Tieto deti spoznávajú prostredie tovární, niektorí rodičia ich nútia žobrať, alebo krahnúť na ulici. Ďalšie deti vykonávajú asi najhoršiu formu detskej práce, a to prostitúciu.

Napriek tomu, že medzinárodné organizácie na problematiku detskej práce upozorňujú, a snažia sa ju odstrániť, darí sa im to len veľmi pomaly.

Veľké spoločnosti a svetoznáme firmy - nábytkárske, odevné, hračkárske i potravinárske - si predovšetkým v Ázii zakladajú svoje pobočky, v ktorých miestnym obyvateľom ponúkajú prácu. Alarmujúca je však skutočnosť, že pre ne pracujú veľmi

často i deti a vôbec, že ich zamestnanci pracujú v podmienkach, za akých by v Európe a v Spojených štátoch nepracovali ani tí sociálne najslabší. Pracovná doba je podľa humanitárnej organizácie OXFAM až dvakrát tak dlhá a plat tak malý, že si robotníci musia brať pôžičky. Bezpečnosť práce sa nedodržiava a úrazy ako popáleniny či poranené končatiny sú na dennom poriadku. Je nevyhnutné uvedomiť si, že pracujúcim deťom sú upierané základné práva, a že firmy si tieto pobočky otvárajú len z toho dôvodu, že je to pre nich výhodné, a nie zo súcitu, alebo preto aby ľuďom dali prácu.

Takýchto prípadov by sa dalo nájsť v súčasnom svete veľké množstvo, a práve Dohovor o právach dieťaťa a mnohé iné dohovory, ako aj vládne a nevládne organizácie sa snažia na túto problematiku upriamiť pozornosť širokej verejnosti.

Dohovoru o právach dieťaťa je venovaná celá nasledujúca kapitola.

3. Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989

Práva detí spadajú do skupiny tých ľudsko-právnych dokumentov, ktoré sa zaoberajú právami obzvlášť ohrozených skupín vyžadujúcich ochranu. Dohovor o právach dieťaťa formuluje potrebné kroky vzhľadom na špeciálne postavenie detí, ktoré sú relatívne neschopné obhajovať vlastné záujmy. Preto je potrebné venovať im zvláštnu pozornosť a starostlivosť.

Dohovor o právach dieťaťa môžeme považovať za vrchol doterajšieho procesu definovania základných ľudských práv. Je prvým komplexným dokumentom OSN pri uplatňovaní ľudských práv od doby, kedy občianske, politické, ekonomické, sociálne a kultúrne práva, vyjadrené Všeobecnou deklaráciou, boli v jednotlivých dohodách rozdelené. V tomto zmysle prináša Dohovor o právach dieťaťa úplnejší obraz o celom spektre ľudských práv než akýkoľvek iný dokument, vrátane Všeobecnej deklarácie. Odráža totiž v medzinárodnom meradle vývoj názorov o ľudských právach medzi rokmi 1948 a 1989 (obsahuje napríklad zmienky o ochrane domorodcov a prevencii diskriminácie na etnickom základe, ktoré neboli zmienené v žiadnom

z predchádzajúcich dokumentov). Táto dualita robí z Dohovoru jeden z najdôležitejších medzinárodne platných ľudsko-právnych dokumentov, aké boli prijaté na pôde OSN.

3.1 Prijatie Dohovoru o právach dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa bol podpísaný 20. novembra 1989 v New Yorku. Dohovor býva často označovaný za **Magnu Chartu detských práv**.

Návrh dohovoru predložilo Komisii pre ľudské práva na jej zasadnutí v roku 1978 Poľsko. Významnou osobnosťou tejto poľskej iniciatívy bol Janusz Korczak. Načasovanie poľskej iniciatívy súviselo so snahou prijať dokument na ochranu detí v roku 1979, ktorý bol vyhlásený za Medzinárodný rok dieťaťa. Návrh dohovoru prerokovávala pracovná komisia *Komisie pre ľudské práva* od roku 1979 do roku 1989. Svoju prácu na dohovore ukončila na žiadosť Valného zhromaždenia OSN na svojom zasadnutí v roku 1989 tak, aby tento návrh mohol byť prostredníctvom Hospodárskej a sociálnej rady predložený Valnému zhromaždeniu OSN a prijatý Valným zhromaždením pri príležitosti 30. výročia Deklarácie práv dieťaťa a 10. výročia Medzinárodného dňa detí. Na základe jeho článku 49 ods. 1 vstúpil Dohovor o právach dieťaťa do platnosti 2. septembra 1990.

Text pôvodného poľského návrhu bol vytvorený podľa vzoru Deklarácie práv dieťaťa z roku 1959. Poľsko preto očakávalo, že dokument bude akceptovaný bez väčších diskusií. Tento pôvodný návrh obsahoval predovšetkým hospodárske, kultúrne a sociálne práva a korešpondoval s prioritami a záujmami vtedajšej vládnej koncepcie.

Reakcie boli rôzne. Niektoré štáty sa priklonili k názoru, že pripravovaná úprava dostatočne upravuje štatút dieťaťa. Námietky sa týkali skutočnosti, že ekonomické a sociálne podmienky mnohých krajín môžu spôsobiť ich neochotu ratifikovať záväzný dokument obsahujúci ako právne záväzky všeobecné princípy právne nezáväznej Deklarácie práv dieťaťa z roku 1959. Ďalej bola vznesená námietka, že dieťa nemôže byť subjektom medzinárodného práva. Poľskému návrhu bolo vyčítané aj to, že text nie je formulovaný štýlom, ktorý bol typický pre záväzné medzinárodné zmluvy, a že ide o iniciatívu na poslednú chvíľu. Zároveň však bolo skonštatované, že situácia detí v mnohých krajinách sveta je aj naďalej kritická v dôsledku zlých sociálnych

podmienok, ozbrojených konfliktov, vykorisťovania, prírodných katastrof, hladomoru a negramotnosti.

Valné zhromaždenie OSN vyjadrilo presvedčenie, že rýchle a efektívne opatrenia v prospech detí, či už na medzinárodnej, alebo vnútroštátnej úrovni sú nevyhnutné.¹⁹ Z tohto hľadiska sa teda prijatie Dohovoru, ktorý by posilnil postavenie práv detí v dôsledku ich špecifického postavenia, javilo ako zásadný krok na ceste k zlepšeniu životných podmienok detí vo svete.

Je potrebné skonštatovať, že Dohovor o právach dieťaťa predstavuje len minimálny štandard ochrany detských práv, ktorý si kladie za cieľ iniciovať rešpektovanie práv detí a riešenie problémov, ktoré s touto problematikou súvisia. Napriek tomu ide o dokument, ktorý môže zlepšiť životné podmienky detí vo väčšine krajín sveta a môže viesť k prehĺbeniu medzinárodnej spolupráce.

3.2 Ratifikácia Dohovoru o právach dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa²⁰ bol ratifikovaný veľkým počtom štátov.

K 1.8.1995 dohovor ratifikovalo, alebo k nemu pristúpilo 176 krajín z celého sveta. Môžeme to porovnať napr. s Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach, ktorý do platnosti vstúpil v roku 1976 a v roku 1987 bol počet jeho signatárskych štátov 86. Pokiaľ ide o Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, počet jeho signatárskych štátov v roku 1987 bol 90.²¹

S platnosťou od 1. januára 1993, pristúpila k Dohovoru o právach dieťaťa aj Slovenská republika.

¹⁹ Lopatka, A.: Importance of the Convention on the Rights of the Child, 1992

²⁰ Flegl, V.: Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv, Praha, C. H.Beck, 1998, str. 81 - 95

²¹ Detrick, S.: The U. N. Convention on the Rights of the Child – A Guide to the „Travaux Préparatoires“, 1992

Z prístúpenia k Dohovoru pre Slovenskú republiku vyplýva jednak to, že by mala práva garantované Dohovorom premietnuť do svojho právneho poriadku, a jednak, že podľa čl.7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky²², to, že pokiaľ tento Dohovor zabezpečuje väčší rozsah práv, má pri aplikácii prednosť pred našimi zákonmi.

3.3 Postavenie Dohovoru o právach dieťaťa v systéme medzinárodnej ochrany detí

Dohovor o právach dieťaťa má špecifické postavenie v systéme medzinárodnej ochrany práv dieťaťa jednak vzhľadom na svoju právnu záväznosť, ako aj v dôsledku rýchlosti, ktorou vstúpil do platnosti.

Dohovor však nemôže nahradiť už existujúce medzinárodné zmluvy, platné medzinárodné obyčaje a schválené akty medzinárodných organizácií. Všetky si zachovali svoj morálny, politický či právny význam. Tento Dohovor zdokonaľuje a dopĺňa existujúcu sústavu nástrojov medzinárodného práva.

Čl. 41 Dohovoru upravuje vzťah Dohovoru k ostatným medzinárodným či vnútroštátnym normám. Je v ňom uvedené: „Nič v tomto Dohovore sa nedotýka ustanovení, ktoré vo väčšej miere napomáhajú uskutočnenie práv dieťaťa a ktoré môžu byť obsiahnuté v

a.) právnom poriadku štátu, ktorý je zmluvnou stranou, alebo

b.) medzinárodnom práve, ktoré je pre taký štát záväzný.“²³

Inými slovami povedané, ak sa vo vnútroštátnej právnej úprave, alebo v inom medzinárodnom dokumente, ktorý je pre daný štát záväzný, poskytuje väčší rozsah práv dieťaťa, než v tomto Dohovore, má sa uplatniť tento vyšší štandard.

²² Ústava Slovenskej republiky (zákon č. 460/1992 Zb. z. v znení neskorších predpisov)

²³ Zachová, A.: Krátky komentár k Dohovoru o právach dieťaťa, Nadácia Milana Šimečku, 1999

3.4 Charakteristika Dohovoru o právach dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa predstavuje kompromis medzi rôznymi právnymi systémami, rozdielnymi kultúrami, tradíciami a filozofickými prístupmi.

V štruktúre Dohovoru sa prejavuje jednota ľudských práv, pretože tento dokument prekonáva klasické členenie ľudských práv na práva občiansko - politické a sociálno - kultúrne, ktoré sú zdokumentované v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom dokumente o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.

Dohovor sa usiluje skĺbiť všetky kategórie ľudských práv. Poukazuje na ich vzájomnú závislosť a nedeliteľnosť. Veľký priestor je venovaný občianskym právam a základným slobodám, ktorých obsah je prispôsobený potrebám dieťaťa. Napr. právo na meno a štátnu príslušnosť, sloboda prejavu, právo na informácie, sloboda myslenia, svedomia a náboženstva a pod.

Dohovor priznáva dieťaťu hospodárske, sociálne a kultúrne práva ako napr. právo na rozvoj, právo na vzdelanie a ochranu proti všetkým formám vykorisťovania. Tieto práva nie sú dieťaťu bezvýhradne priznané, ale vždy sú podmienené konkrétnymi možnosťami jednotlivých štátov. Dohovor vyzýva štáty k medzinárodnej spolupráci s tým, že dôraz kladie na potreby rozvojových krajín.

Dohovor sa neobmedzuje výlučne na práva detí, ale uvedeným právam stanovuje aj zodpovedajúce povinnosti zo strany štátu, pretože štát nesie najväčšiu mieru zodpovednosti za rešpektovanie a ochranu práv detí, ktoré sú v Dohovore uvedené.

Štáty sú povinné garantovať práva všetkým deťom, ktoré spadajú pod ich jurisdikciu, rozvíjať legislatívu v tejto oblasti a uskutočniť všetky potrebné opatrenia, ktorých cieľom je výkon garantovaných práv.

3.5 Štruktúra Dohovoru o právach dieťaťa

Dohovor obsahuje okrem preambuly 54 článkov, ktoré komplexne upravujú práva dieťaťa v širokom okruhu vzťahov dôležitých pre harmonický vývoj dieťaťa.

Články Dohovoru o právach dieťaťa je možné rozdeliť na hmotnoprávne normy (1- 41) a procesnoprávne normy (42- 54).

Preambula Dohovoru sa odvoláva na základné princípy OSN a ustanovení zmlúv a deklarácií týkajúcich sa ľudských práv. Výslovne poukazuje na významné dokumenty a zásady v nich stanovené. Ide predovšetkým o Chartu OSN, Všeobecnú deklaráciu ľudských práv a Medzinárodné pakty o ľudských právach.

Preambula zdôrazňuje význam rodiny pre zdravý vývoj dieťaťa. Zároveň zdôrazňuje aj zásadu, že dieťa má nárok na osobitnú starostlivosť a pomoc a vzhľadom na svoju zraniteľnosť a nezrelosť si vyžaduje osobitnú ochranu. To považujeme za jeden z hlavných dôvodov prijatia Dohovoru. Ďalším dôvodom je fakt, že vo všetkých krajinách sveta existujú deti, ktoré žijú v obzvlášť ťažkých podmienkach, vyžadujú osobitnú starostlivosť a pozornosť, a ako bolo skonštatované na Svetovom zhromaždení o deťoch v New Yorku v roku 1990, aj lepšie možnosti v budúcnosti.

Problémy detí , ktoré žijú na okupovanom území, detí ulice, detských obetí vojny, ako aj detí vykorisťovaných, týraných, sexuálne zneužívaných, telesne, alebo mentálne postihnutých, či mladistvých delikventov je možné vyriešiť v rámci jednotlivých štátov alebo regiónov, a to na celosvetovej úrovni za účasti všetkých krajín a úsilia všetkých štátov.

Pri štúdiu jednotlivých ustanovení Dohovoru môžeme sledovať rôzne právne techniky konštituovania práv a povinností štátov. Sú to ustanovenia, ktoré čiastočne rešpektujú možnosti jednotlivých štátov – predovšetkým čo sa týka sociálnej ochrany detí, ďalej sú to ustanovenia, ktoré ukladajú štátom povinnosť uskutočniť primerané

legislatívne zmeny tak, aby sa splnili záväzky obsiahnuté v Dohovore, a nakoniec ustanovenia, ktoré priamo zakotvujú práva a slobody dieťaťa.

V právnom poriadku Slovenskej Republiky nie sú základné práva dieťaťa samostatne kodifikované, neexistuje ani jeden zákon o detských právach. Základ právneho postavenia dieťaťa je daný v Listine základných práv a slobôd²⁴ a v Ústave Slovenskej republiky. Základné práva a slobody tam zakotvené patria každému, teda aj dieťaťu ako ľudskej bytosti. Okrem toho Ústava zakotvuje aj princíp osobitnej ochrany detí a mládeže, a to v čl.41 ods. 1.: „Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.“ Konkretizácia právnej ochrany detí sa potom u nás premieta do celého súboru právnych predpisov. Predovšetkým je to Zákon o rodine (36 / 2005 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov).

Cieľom Dohovoru o právach dieťaťa je zaručiť základné práva všetkým deťom bez ohľadu na miesto narodenia, rasu, farbu pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, pôvod, majetok, politické zmýšľanie, rod a postavenie. Zdôrazňuje význam medzinárodnej spolupráce za účelom neustáleho zlepšovania životných podmienok detí žijúcich vo všetkých krajinách sveta a predovšetkým v rozvojových krajinách.

Ustanovenia Preambuly pomáhajú pri výklade Dohovoru (interpretáčnej pravidlá), nie sú právne záväzné a možno z nich odvodzovať cieľ a význam Dohovoru.

3.6 Pojem „dieťa“

Žiadna definícia pojmu „dieťa“ nie je presná. Ani medzinárodné spoločenstvo sa doteraz nedohodlo na univerzálnej definícii tohto pojmu, a je otázne, či sa vôbec niekedy podarí nájsť univerzálnu definíciu tohto pojmu.²⁵

²⁴ Ústavný zákon č. 23/1991 Zb. z., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej federatívnej republiky

²⁵ Van Bueren, G.: The international Law on the Rights of the Child, 1995

Čl. 1 Dohovoru podáva definíciu dieťaťa: „ dieťaťom sa rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr.“

V právnom poriadku Slovenskej Republiky upravuje nadobudnutie plnoletosti Občiansky zákonník (zákon 40/ 1964 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov): „Plnoletosť sa nadobúda dovŕšením 18 roku . Pred dosiahnutím tohto veku sa plnoletosť nadobúda len uzavretím manželstva. Takto nadobudnutá plnoletosť sa nestráca ani zánikom manželstva ani vyhlásením manželstva za neplatné.“ (čl. 7 ods. 2).

Zákon o rodine (zákon 36/ 2005 Zb. z.) to pripúšťa len výnimočne: „Súd môže v súlade s účelom manželstva výnimočne povoliť uzavretie manželstva maloletému staršiemu ako 16 rokov.“ (čl.11 ods. 1).

Právny poriadok Slovenskej Republiky používa ešte pojmy maloletý a mladistvý.

Podľa Občianskeho zákonníka má občan do nadobudnutia plnoletosti štatút maloletého. Pracovné a trestné právo používajú aj pojem mladistvý.

V pracovnom práve sa pojem mladistvý používa nezávisle od plnoletosti z hľadiska občianskeho práva. Podľa Zákonníka práce (zákon č. 65/ 1965 Zb. z v znení neskorších predpisov) sú mladistvými pracovníkmi pracovníci mladší ako 18 rokov.

Trestné právo pozná tak pojem dieťa, ako aj pojem mladistvý. Vo vysvetlení pojmu dieťa (§ 127 ods.1) Trestný zákon prevzal definíciu pojmu dieťa z čl. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. Spomínaný odsek znie: „ Dieťaťom sa na účely tohto zákona rozumie osoba mladšia ako 18 rokov, ak nenadobudla plnoletosť skôr.“ Trestnú zodpovednosť však vymedzuje v § 22 negatívne: „ Kto v čase spáchania činu inak trestného nedovŕšil 14 rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný.“ Pojem mladistvý je vymedzený v § 94 ods. 1. : „, Osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila 14 rok a neprekročila 18 rok svojho veku, sa považuje za mladistvú.“

3.7 Všeobecné zásady Dohovoru o právach dieťaťa

Za významný prínos Dohovoru je potrebné považovať zakotvenie všeobecných princípov (ktoré už boli obsiahnuté v predchádzajúcich nezáväzných dokumentoch na ochranu práv detí) v nástroji medzinárodného práva, ktorý je právne záväzný. Medzi tieto zásady patria:

- a./ princíp nediskriminácie
- b./ najlepší záujem dieťaťa a zabezpečenie ochrany a starostlivosti dieťaťa v rámci minimálnych štandardov
- c./ implementačné mechanizmy
- d./ postavenie rodičov a rozvoj schopností dieťaťa

3.7.1 Princíp nediskriminácie

Štáty, ktoré Dohovor podpísali a ratifikovali, sa v čl. 2 zaväzujú rešpektovať a zabezpečiť práva ustanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu bez akejkoľvek diskriminácie. Všetky práva sa týkajú všetkých detí bez výnimky. Inak povedané, každé dieťa musí mať zaručené práva vymenované v tomto Dohovore.

Dohovor o právach dieťaťa nevysvetľuje pojem „diskriminácia“. Je však možné použiť formuláciu vypracovanú Komisiou pre ľudské práva, ktorá pod týmto pojmom rozumie: „ použitie akýchkoľvek rozdielov, vylúčenia, obmedzenia či preferovania, ktoré sú založené na akomkoľvek dôvode, ako je rasa, farba pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, presvedčenie, pôvod, vlastníctvo či iné postavenie dieťaťa, alebo jeho rodičov, a ktorého účelom, alebo dôsledkom je popretie, alebo oslabenie uznania, využitia, alebo výkonu ľudských práv všetkých detí.“²⁶

Slovenský právny poriadok nepripúšťa žiadnu formu diskriminácie detí. Ústava Slovenskej Republiky v čl. 12 zaručuje základné práva a slobody na území Slovenskej Republiky všetkým, to znamená aj deťom. Ďalej Ústava SR v ustanovení čl. 33 uvádza: „Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť

²⁶ Potočný, M.: Mezinárodní právo veřejné, 1978

nikomu (ani deťom) na ujmu.“ Čl. 41 ods.3 Ústavy hovorí o rovnakom postavení všetkých detí, t.j. bez ohľadu na to, či sa narodili v manželstve, alebo mimo neho.

3.7.2 Najlepší záujem dieťaťa a zabezpečenie jeho ochrany a starostlivosti v rámci stanovených štandardov

Najlepší záujem dieťaťa je hlavným princípom Dohovoru, ide o jedno z najdôležitejších výkladových pravidiel Dohovoru. Význam tohto ustanovenia je zdôraznený v spojení s ostatnými článkami Dohovoru o právach dieťaťa, a to predovšetkým v prípadoch:

- a./ zdanlivého či skutočného konfliktu medzi dvoma či viacerými právami deklarovanými Dohovorom o právach dieťaťa
- b./ situácií, ktoré ustanoveniami Dohovoru o právach dieťaťa výslovne upravené nie sú²⁷

Všetky aktivity, t.j. akákoľvek činnosť, vykonávaná či už štátnymi, charitatívnymi, alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, alebo súdmi, správnymi či zákonodarnými orgánmi musí zohľadňovať predovšetkým záujmy detí. Pri akomkoľvek projekte, zámere, príprave akcie a pod. musí byť prvoradá otázka: „ Je to v záujme dieťaťa? “

Záujem dieťaťa sa premieta do mnohých ustanovení právnych predpisov upravujúcich rodinnoprávne, trestnoprávne a občianskoprávne vzťahy, vzťahy v oblasti obchodu, práce a zdravotnej starostlivosti. Aj keď čl.3 Dohovoru to *expresis verbis* neurčuje, v našich právnych predpisoch je zakotvená aj požiadavka prihliadať na záujmy počatého, ale ešte nenarodeného dieťaťa.

Ústava SR v čl. 15 stanovuje: „Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“ Rovnakú úpravu obsahuje aj Listina základných práv a slobôd.

²⁷ Alston, P.: The legal framework of the Convention on the Rights of the Child, 1992

Občiansky zákonník (40/ 1964 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov) v § 7 ods. 1 upravuje všeobecnú ochranu práv počatého, ale nenarodeného dieťaťa: „Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením. Túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé.“ Prakticky sa toto ustanovenie uplatňuje napr. pri dedení. Je to upravené v § 473 ods. 1 : „ V prvej skupine dedia poručiteľove deti a manžel, každý rovnakým dielom.“ Za dieťa sa podľa tohto paragrafu považuje aj počaté dieťa za predpokladu, že sa narodí živé, preto ak dieťa bolo počaté už za života poručiteľa, treba s ním počítať ako s dedičom v prvej skupine a s prejednáváním dedičstva treba počkať až do jeho narodenia.

Pristúpením k Dohovoru preberá na seba štát povinnosť zabezpečiť deťom nevyhnutnú starostlivosť a ochranu, predovšetkým prostredníctvom presnej definície právnych pravidiel týkajúcich sa výchovy a výživy detí, spravovania ich záležitostí zo strany rodičov ako ich zákonných zástupcov. Tento záväzok zahŕňa aj ochranu detí v prípade, že rodičia si tieto povinnosti neplnia alebo tieto povinnosti zneužívajú. Je to upravené v Ústave SR v čl. 41 ods. 4: „ Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov, deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.“

Upravuje to aj Zákon o rodine (36/ 2005 Zb. z) predovšetkým v celej jeho druhej časti (§ 28 - § 61, Vzťahy medzi rodičmi, deťmi a ostatnými príbuznými) a v tretej časti (§ 62 - § 81, Výživné), ako aj iné právne predpisy (Občiansky zákonník, Občiansky súdny poriadok, Zákonník práce a pod.).

Je potrebné spomenúť aj trestnoprávnu ochranu, kde sa ako trestný čin kvalifikuje konanie ohrozujúce všestranný vývoj detí a ich výchovu a výživu. Za takéto trestné činy sa v právnom poriadku SR považujú napr. obchodovanie s deťmi, odloženie dieťaťa, opustenie dieťaťa, zanedbanie povinnej výživy, únos, týranie blízkej a zverenej osoby, ohrozovanie mravnej výchovy mládeže, rozširovanie a prechovávanie detskej pornografie a ohrozovanie mravnosti.

Čl. 3 Dohovoru určuje dvojjedinú povinnosť štátu, ktorá zahŕňa:

a./ povinnosť stanoviť prostredníctvom svojich orgánov (špecializovaných odborníkov, predovšetkým v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia) minimálne normy týkajúce sa

počtu pracovníkov, odbornosti pracovníkov, priestorových a stravovacích podmienok a pod. v inštitúciách a zariadeniach poverených starostlivosťou o deti

b./ povinnosť kontrolovať dodržiavanie týchto štandardov vo všetkých zariadeniach starostlivosti o deti

3.7.3 Implementačné mechanizmy

Čl. 4 Dohovoru ukladá štátu povinnosť urobiť všetko preto, aby v rámci jeho jurisdikcie boli deťom zabezpečené všetky práva, ktoré sú obsiahnuté v tomto Dohovore. Pri konkretizácii tohto článku je preto potrebné vychádzať z analýzy jednotlivých práv obsiahnutých v Dohovore a porovnať mieru ich realizácie v Slovenskej republike. Konkrétne zákonodarné, správne a iné opatrenia, ktoré má čl. 4 Dohovoru na mysli, určite nie sú naplnené článkom 41 Ústavy SR, kde sa v ods. 1 uvádza: „ Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých“ a ods. 6: „ Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon“. To znamená, že túto ústavnú zásadu konkretizujú predpisy rôznych právnych odvetví, ako rodinného, občianskeho, trestného, pracovného, správneho práva, práva sociálneho zabezpečenia a nemocenského poistenia. Vychádzajúc z daného právneho stavu, možno konštatovať, že hoci ustanovenia Ústavy SR vo vzťahu k ochrane práv detí nie sú v rozpore s Dohovorom, zostáva veľa otázok tak v legislatíve, ako aj v oblastiach sociálnej a zdravotníckej ochrany, psychologických aspektov ochrany, zdravotníckej ochrany či duchovnej a mravnej ochrany. Napr. neexistuje komplexný zákon o ochrane detí a mládeže. Táto úprava je roztrieštená do viacerých právnych predpisov. Zákon o rodine (36/ 2005 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov) sa venuje úprave vzťahu medzi rodičmi a deťmi, ako aj ochrane detí najpodrobnejšie.

Prijatie Dohovoru prinieslo zásadný prevrat, pretože dieťa chápe ako subjekt práva.

Mnohé právne predpisy prijaté na ochranu detí sa v praxi dodržiavajú len veľmi laxne, alebo vôbec nie (zákaz predaja tabaku a alkoholu maloletým).

Význam, ktorý medzinárodné spoločenstvo pripisuje čl. 4 Dohovoru o právach dieťaťa je evidentný aj z aktivity Rady Európy. V Preambule Európskeho dohovoru o výkone práv dieťaťa²⁸ sa uvádza:

„ Členské štáty Rady Európy a ostatné signatárske štáty tohto Dohovoru...majúc na zreteli Dohovor OSN o právach dieťaťa a najmä jeho čl. 4, ktorý vyžaduje aby jeho členské štáty urobili všetky potrebné zákonodarné, administratívne a iné opatrenia na implementáciu práv uznaných v tom Dohovore...sa dohodli takto: ...“ Znamená to, že celý Európsky dohovor o výkone práv dieťaťa bol prijatý, aby bol nápomocný členským štátom Rady Európy, ktoré sú viazané Dohovorom OSN, pri splnení záväzku vyplývajúceho z jeho čl. 4.

V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj inštitút ombudsmana.²⁹ Toto slovo švédskeho pôvodu sa najčastejšie prekladá ako „obhajca práv“. Podľa výsledkov prieskumu UNICEF je považovaný za najefektívnejšie pôsobiaci spôsob kontroly a dozoru nad dodržiavaním práv detí. Detský ombudsman je tradične definovaný ako nezávislá inštitúcia zriadená na obhajovanie práv a záujmov detí.

Deti tvoria bezmocnú a najbezbrannejšiu skupinu obyvateľstva, ktorá nemá k dispozícii dostatočne efektívny mechanizmus na uplatňovanie svojich práv, a preto je povinnosťou spoločností a štátu takýto mechanizmus zriadiť.

3.7.4 Postavenie rodičov a rozvíjanie schopností dieťaťa

²⁸ Hýbnerová, S.: Evropská ochrana lidských práv v dokumentech, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, str. 282- 303

²⁹ Autorita inštitútu nezávislého ochrancu práv spočíva na jeho schopnosti konať nezávisle, kvalitne spracovávať a predkladať potrebné informácie, získavať verejnú podporu otázkam ochrany detských práv a efektívne riešiť problémy súvisiace s detskými právami. Dôležitou úlohou nezávislého ochrancu práv je aj informovať verejnosť, vrátane detí, ale aj štátnych orgánov, o právach dieťaťa, dodržiavaní a možnostiach presadzovania týchto práv. Medzi ďalšie funkcie ombudsmana patrí aj ovplyvňovanie legislatívy v prospech detí, sprostredkovanie stáleho kontaktu medzi verejnosťou a štátnymi orgánmi, a prípadne skúmanie jednotlivých prípadov súvisiacich s právami detí. Spravidla môže nahliadať do úradných spisov, ktoré sú označené ako dôverné. Významnou súčasťou jeho práce je aj informovanie širokej verejnosti o právach dieťaťa. Detský ombudsman funguje napr. v Nórsku, v Rakúsku, v Belgicku a vo Francúzsku

Rodina je považovaná za základnú jednotku spoločnosti a súčasne za prirodzené prostredie pre vývoj a blaho detí. Medzinárodné právo deklaruje právo na rodinný život a súkromie.

Až na výnimočné prípady, ako napr. súdne rozhodnutie o pozbavení alebo o pozastavení výkonu rodičovských práv a povinností, sú to práve rodičia, ktorí sú oprávnení a povinní vychovávať svoje dieťa. Toto základné právo rodičov vyplýva z Dohovoru o právach dieťaťa, ale aj z Ústavy SR. Výchova ako jedna zo zložiek rodičovských práv a povinností patrí zásadne obom rodičom, pričom sa predpokladá, že ju budú vykonávať spoločne v záujme svojho dieťaťa. V praxi však situácia nie je vždy ideálna.

Čl. 5 Dohovoru stanovuje: „Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať zodpovednosť, práva a povinnosti rodičov, alebo v zodpovedajúcich prípadoch a v súlade s miestnou obyčajou, členov širšej rodiny alebo obce, zákonných zástupcov alebo iných osôb právne zodpovedných za dieťa, ktoré smerujú k zabezpečeniu jeho orientácie a usmerňovaniu pri výkone práv podľa Dohovoru v súlade s jeho rozvíjajúcimi sa schopnosťami.“³⁰

Rešpektovanie práva rodičov na výchovu svojich detí, ako aj zakotvenie povinnosti vychovávať k zodpovednosti za všestranný vývoj svojich detí, t.j. priznanie rodičovských práv a povinností, sa považuje za základné osobné právo rodičov.

Článok 41 ods. 4 Ústavy SR stanovuje: „Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov, deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Právo rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.“ Z toho vyplýva, že starostlivosť o deti a ich výchovu je podľa nášho právneho poriadku ústavným právom rodičov. Tomuto právu zodpovedá aj rozhodujúca úloha rodičov pri výchove detí, premietnutá do § 30 ods.1 a 3 Zákona o rodine³¹: „rozhodujúcu úlohu vo výchove dieťaťa majú rodičia“ a „rodičia majú právo použiť pri výchove dieťaťa primerané výchovné prostriedky tak, aby nebolo ohrozené zdravie, dôstojnosť, duševný, telesný a citový vývoj dieťaťa.“

³⁰ Zachová, A.: Krátky komentár k Dohovoru o právach dieťaťa, Nadácia Milana Šimečku, 1999, str. 21

³¹ Zákon o rodine č. 36/2005 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov

Starostlivosť rodičov o výchovu detí musí byť sústavná, dôsledná a všestranná. Realizuje sa predovšetkým zabezpečovaním riadneho fyzického a psychického vývoja detí a ich výživy, ako aj usmerňovaním ich konania. Na usmerňovanie správania detí rodičia používajú rôzne výchovné prostriedky, prípadne aj primerané tresty. Výchovné prostriedky a tresty musia zodpovedať veku a stupňu vývoja a nesmie sa nimi narušiť telesná alebo duševná integrita dieťaťa. Tieto práva rodičov platia dotedy, pokiaľ rodičia nielen chcú, ale aj reálnymi skutkami naplňajú svoju vôľu starať sa o deti a vychovávať ich, a pokiaľ túto výchovu a starostlivosť zabezpečujú tak, aby to nebolo na ujmu, ale v prospech dieťaťa. Pokiaľ sa teda rodič riadne stará o deti, nesmie nikto (tretie osoby, spoločnosť ani štát) zasahovať do právneho vzťahu rodiča a dieťaťa, nesmie tieto práva a povinnosti obmedzovať, alebo pozbaviť rodičov ich rodičovských práv.

Postaveniu rodičov sa Dohovor o právach dieťaťa venuje aj v čl. 18. Zatiaľ čo čl. 5 zakotvuje povinnosť štátov rešpektovať práva a povinnosti rodičov pri výchove dieťaťa a starostlivosti o jeho všestranný vývoj. Článok 18 Dohovoru stanovuje povinnosť poskytovať rodičom, príp. ich zákonným zástupcom potrebnú pomoc pri výchove detí, okrem iného aj zriaďovaním a rozvojom inštitúcií a zariadení starostlivosti o deti, a zabezpečiť deťom pracujúcich rodičov, aby tieto služby a zariadenia mohli využívať.

Ani Dohovor, ani ostatné medzinárodné dokumenty, ktoré sa tiež dotýkajú pomoci pri výchove detí, ako napr. Európska sociálna charta³² neustanovujú bližšie úroveň tejto pomoci štátu v hmotnej rovine.

Závisí teda od vnútorných podmienok každého štátu, od jeho záujmu a ekonomických podmienok, aký rozsah pomoci poskytne rodičom, ktorí majú deti v starostlivosti.

Ústava SR garantuje rodičom, ktorí sa o deti starajú, právo na pomoc štátu. Je to upravené v čl. 41 ods. 5: „Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.“

³² Hýbnerová, S.: Evropská ochrana lidských práv v dokumentech. Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, str. 82 - 231

3.8 Členenie a obsah jednotlivých kategórií práv dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa zahŕňa všetky dôležité kategórie práv dieťaťa. Dohovor spojil do jedného celku práva občianske, politické, hospodárske, sociálne a kultúrne.

Práva dieťaťa je možné rozdeliť do týchto základných skupín:

- 1. Survival rights – práva na prežitie**
- 2. Developement rights – rozvojové práva**
- 3. Protection rights – ochranné práva**
- 4. Participation rights – participačné práva**
- 5. Rights concerning children the civil status of children – štatútové práva**
- 6. Rights concerning children in especially difficult circumstances – práva detí v obzvlášť ťažkých podmienkach**

Medzi základné ľudské práva deklarované v Dohovore o právach dieťaťa patria:

- prirodzené právo každého dieťaťa na život (čl. 6)
- právo dieťaťa byť zaregistrované ihneď po narodení, právo dieťaťa na štátnu príslušnosť a právo dieťaťa mať meno od narodenia (čl. 7), právo dieťaťa poznať svojich rodičov a právo dieťaťa na starostlivosť zo strany rodičov, pokiaľ je to možné zabezpečiť
- právo dieťaťa na zachovanie jeho totožnosti (čl. 8), vrátane štátnej príslušnosti, mena a rodinných zväzkov
- zmluvné štáty sú povinné zabezpečiť, aby dieťa nebolo oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, iba ak príslušné úrady na základe súdneho rozhodnutia určia, že takéto oddelenie je potrebné v najlepšom záujme dieťaťa (čl. 9)
- právo dieťaťa, ktoré bolo oddelené od jedného z rodičov, alebo od oboch rodičov, udržiavať pravidelné osobné kontakty s rodičmi (čl. 9), pričom je

- potrebné vykonávať opatrenia na potieranie nezákonného premiestňovania detí do zahraničia (čl. 11)
- právo dieťaťa na slobodu prejavu (čl. 13), právo dieťaťa na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva (čl. 14)
 - právo dieťaťa slobodne sa združovať, ako aj právo dieťaťa na pokojné zhromažďovanie sa
 - právo dieťaťa na starostlivosť zo strany obidvoch rodičov
 - právo na zabezpečenie najvyššie dosiahnuteľnej úrovne zdravotného stavu a na využívanie liečebných a rehabilitačných zariadení (čl. 24)
 - právo na spojenie rodiny (čl. 10)
 - právo na ochranu proti zásahom do súkromia (čl. 16)
 - právo na ochranu pred telesným alebo duševným násilím, urážaním alebo zneužívaním, vrátane sexuálneho zneužívania, právo na ochranu pred zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním (čl.19)
 - právo na osobitnú ochranu a pomoc dieťaťu dočasne alebo trvalo zbaveného jeho rodinného prostredia (čl. 20)
 - právo na ochranu pred hospodárskym vykorisťovaním (čl.32)
 - právo na ochranu detí pred nezákonným užívaním narkotických a psychotropných látok (čl. 33)
 - právo na ochranu pred všetkými formami sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania (čl. 34)
 - opatrenia štátov na zabránenie únosu detí, predávaniu detí a obchodovaniu s nimi za akýmkoľvek účelom a v akejkoľvek podobe (čl. 35)
 - právo na ochranu pred mučením či iným krutým, neľudským či ponižujúcim zaobchádzaním (čl. 37)
 - právo dieťaťa na vlastný názor, jeho slobodné vyjadrenie, ako aj právo na to, aby sa takto vyjadreným názorom dieťaťa venovala potrebná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni³³ (čl. 12)
 - právo na prístup k informáciám (čl.17)

³³ Právo dieťaťa na vyjadrenie vlastných názorov a postojov je v slovenskej právnej úprave premietnuté do niekoľkých právnych predpisov, ako napr. do zákona o rodine, do občianskeho súdneho poriadku, či do zákona o sociálno – právnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Dieťaťu je umožnené, aby bolo v každom súdnom, alebo správnom konaní vypočuté, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu, alebo príslušného orgánu, pokiaľ sa ho takéto konanie dotýka

- právo sociálneho zabezpečenia (čl. 26)
- právo dieťaťa na životnú úroveň nevyhnutnú pre jeho telesný, duševný a duchovný, mravný a sociálny rozvoj (čl. 27)
- právo dieťaťa na vzdelanie (čl. 28)
- právo dieťaťa na výchovu (čl. 29)
- právo dieťaťa na odpočinok a voľný čas, na účasť na hre a oddychovej činnosti zodpovedajúcej jeho veku, ako aj na slobodnú účasť na kultúrnom živote a umeleckej činnosti (čl. 31)
- osvojenie (čl. 21)
- postavenie detí, ktoré žiadajú o priznanie postavenia utečenca (čl. 22)
- právo detí duševne alebo telesne postihnutých na plný a riadny život v podmienkach zabezpečujúcich dôstojnosť, podporujúcich sebadôveru a umožňujúcich aktívnu účasť dieťaťa v spoločnosti (čl. 23)
- právo dieťaťa zverenieho do náhradného zariadenia starostlivosti o deti na pravidelnú kontrolu (čl. 25)
- právo detí patriacich k etnickej skupine alebo náboženskej menšine používať vlastnú kultúru, vyznávať a praktizovať svoje vlastné náboženstvo a používať svoj vlastný jazyk (čl. 30)
- štáty sa zaväzujú uznávať a zabezpečovať dodržiavanie noriem medzinárodného humanitárneho práva a zabezpečiť práva detí počas ozbrojených konfliktov (čl. 38)
- právo na zotavenie a reintegráciu dieťaťa (čl.39)
- práva detí obvinených, obžalovaných alebo uznaných vinnými (čl. 40)

Na zisťovanie pokroku dosiahnutého zmluvnými štátmi pri plnení záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa bol zriadený **Výbor pre práva dieťaťa**.

Výbor pre práva dieťaťa

Články 42 – 45 Dohovoru o právach dieťaťa sa zaoberajú procesom implementácie, zabezpečujú realizáciu materiálnych noriem zaradených do prvej časti Dohovoru o právach dieťaťa a vytvárajú implementačný režim napomáhajúci procesu unifikácie vo vnútroštátnej sfére.

Implementácia Dohovoru o právach dieťaťa do vnútroštátnych právnych predpisov predstavuje dlhodobý a zložitý proces, pretože Dohovor obsahuje veľké množstvo opatrných formulácií, a to najmä v prípade tých práv dieťaťa, ktoré sa počas prípravy Dohovoru o právach dieťaťa javili ako kontroverzné, ako aj sociálnych a ekonomických práv, ktorých zabezpečenie všetkým deťom bez rozdielu predstavuje problém najmä pre rozvojové krajiny.

Je potrebné skonštatovať, že práva dieťaťa sú v Dohovore o právach dieťaťa prezentované jasne a súvisle, čo vytvára predpoklad na ich účinnú implementáciu.

Čl. 42 Dohovoru o právach dieťaťa ukladá signatárskym štátom informačnú povinnosť. Povinnosť štátov informovať o zásadách a ustanoveniach Dohovoru o právach dieťaťa je koncipovaná veľmi všeobecne a ponecháva sa na úvahu štátu, ako si pojem „široko informovať s využitím zodpovedajúcich prostriedkov“ vysvetlí a bude ho realizovať.³⁴

Dohovor Výbor pre práva dieťaťa zriadil prostredníctvom čl. 43. Výbor kontroluje plnenie záväzkov štátov podľa Dohovoru. Výbor začal pôsobiť od septembra 1991. Jeho úlohou je zabezpečovať pokrok, ktorý dosiahli štáty pri plnení záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru a vyhodnocovať vývoj problematiky práv detí na národnej aj medzinárodnej úrovni. Výbor pre práva dieťaťa je základom implementačného a kontrolného mechanizmu, ktorého úlohou je zabezpečiť, aby signatárske štáty dodržiavali prevzaté zmluvné záväzky a previedli obsah jednotlivých zmluvných noriem do praxe.³⁵

Činnosť Výboru pre práva dieťaťa spočíva v štúdiu správ o opatreniach prijatých k uvedeniu práv priznaných Dohovorom do praxe, ako aj v štúdiu správ o dosiahnutom pokroku. Tieto správy Výboru o právach dieťaťa predkladajú signatárske štáty

³⁴ Právam detí sa v Slovenskej republike začala venovať väčšia pozornosť až po roku 1991, a aj to dost sporadicky. Konali a konajú sa semináre akonferencie, niekoľko zánietencov chodí na prednášky a besedy na základné a stredné školy. Veľmi významná, ale žiaľ zo strany štátnych orgánov nedocenená, je séria interdisciplinárnych konferencií „Dieťa v ohrození“, organizovaných od roku 1993 každoročne Detským fondom Slovenskej republiky. Konferencie sú stretnutím vysoko erudovaných našich i zahraničných odborníkov z rôznych oblastí teórie a praxe, zaoberajúcich sa problematikou práv a postavenia detí v spoločnosti. Systematickejšie sa začína venovať pozornosť detským právam v posledných rokoch v súvislosti so všeobecným záujmom o ľudské práva. Detské práva sú súčasťou výuky ľudských práv v rámci občianskej výchovy a náuky o spoločnosti na základných a stredných školách. Iniciatívy sa chopili aj mimovládne organizácie a vzdelávacie centrá, ktoré organizujú školenia pre pedagógov, ako vyučovať detské práva

³⁵ Jílek, D.: Stručná geneza mezinárodní ochrany dítěte, 1990

Dohovoru o právach dieťaťa. V prípade pochybností, či nedostatkov v správe, je Výbor pre práva dieťaťa oprávnený požadovať od zmluvných strán doplnenie ďalších informácií. Z dôvodu sprehľadnenia podávaných správ prijal Výbor na svojom zasadnutí dňa 14. októbra 1991 *všeobecné smernice*³⁶, ktoré sa týkajú formy a obsahu úvodných správ predkladaných účastníckymi štátmi a majú smerovať k ich väčšej prehľadnosti. Tieto smernice požadujú, aby boli správy členských štátov rozdelené do niekoľkých kapitol:

a./ úlohou prvej kapitoly má byť popis procesu harmonizácie národného právneho poriadku s Dohovorom, a popis tých opatrení, ktoré majú zabezpečiť implementáciu ustanovení Dohovoru o právach dieťaťa do vnútroštátneho právneho poriadku

b./ druhá kapitola sa má zaoberať definíciou dieťaťa, pričom každý štát je vyzvaný k tomu, aby definoval a vysvetlil jednotlivé vekové hranice ohraničujúce detstvo z pohľadu rodinného práva (veková hranica pre uzatvorenie manželstva), trestného práva (hranica trestnej zodpovednosti), pracovného práva (minimálny vek pre nástup do zamestnania) a pod.

c./ tretia kapitola má obsahovať údaje o všeobecných zásadách daného právneho poriadku a o ich vzťahu k Dohovoru o právach dieťaťa

d./ ďalšie kapitoly sa majú venovať jednotlivým oblastiam práva (občianske práva a slobody, rodina a opatrovníctvo, zdravie a blahobyt, výchova, voľný čas a kultúrne aktivity a údaje o špeciálnych ochranných opatreniach)

e./ posledná kapitola má zahŕňať opatrenia pre deti, napr. v ozbrojených konfliktoch, vo väzení, v psychiatrických zariadeniach a pod.

V novembri 1996 prijal Výbor pre práva dieťaťa podrobnejšiu *Všeobecnú smernicu pre periodické správy štátov*.³⁷

³⁶ General guidelines regarding the form and contents of initial reports to be submitted by State parties under article 44, par. 1a, of the Convention on the Rights of the Child, Official Records of the General Assembly, 47. Session, Supplement No. 41, Annex 3

³⁷ General guidelines regarding the form and contents of periodic reports to be submitted by State parties under 44, par. 1b of the Convention

Výbor predkladá Valnému zhromaždeniu OSN každé dva roky správu o svojej činnosti.

Výbor môže odporučiť Valnému zhromaždeniu OSN, aby požiadalo Generálneho tajomníka o vykonanie vyšetrovania v špecifických otázkach vzťahujúcich sa na práva dieťaťa.

Dohovor dáva Výboru právo podávať návrhy a všeobecné odporúčania na základe získaných informácií v súlade s čl. 44 a 45 Dohovoru o právach dieťaťa.

Signatárske štáty sú oprávnené reagovať na odporúčania Výboru pre práva dieťaťa pripomienkami, ktoré sa spolu s týmito odporúčaniami predkladajú Valnému zhromaždeniu OSN. Odporúčania Výboru nie sú pre členský štát záväzné, disponujú len morálnou silou.

Štáty sú povinné vypracovať komplexnú úvodnú správu v lehote dvoch rokov odo dňa, keď sa stali zmluvnými štátmi Dohovoru, a následne potom každých päť rokov. Správy sa predkladajú Výboru prostredníctvom Generálneho tajomníka OSN. Cieľom týchto správ je obsiahnuť všetky potrebné informácie dostatočné k tomu, aby Výbor získal úplný prehľad o uplatňovaní Dohovoru o právach dieťaťa v danej krajine. Štáty sú povinné do správy uviesť aj problémy, ktoré majú pri plnení záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru. Štáty sú povinné sprístupniť tieto správy širokej verejnosti.

Vzhľadom na skutočnosť, že Slovenská republika je od 1. januára 1993 zmluvnou stranou Dohovoru, vznikla jej v súlade s ustanovením čl. 44 Dohovoru povinnosť predložiť prostredníctvom Generálneho tajomníka OSN správu o opatreniach prijatých na uvedenie práv uznaných v Dohovore do života a o pokroku dosiahnutom pri aplikácii týchto práv. Správu vypracovalo Ministerstvo zahraničných vecí SR v roku 1997.³⁸ Správa bola vypracovaná na základe vzorovej osnovy Výboru pre práva dieťaťa a pozostáva z ôsmich častí:

³⁸ Správu vypracovalo Ministerstvo zahraničných vecí v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR, Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvom spravodlivosti SR, Ministerstvom školstva SR, Ministerstvom

Vnútra SR a Ministerstvom zdravotníctva SROV. Na vypracovaní správy sa tiež podieľali poskytnutím údajov, materiálov, ako aj cennými pripomienkami Slovenský výbor pre UNICEF, Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže a ďalšie mimovládne organizácie

1. Všeobecné opatrenia implementácie Dohovoru o právach dieťaťa
2. Definícia pojmu dieťa
3. Všeobecné princípy
4. Ľudské práva a základné slobody dieťaťa
5. Rodinné prostredie a náhradná starostlivosť
6. Zdravie a starostlivosť o dieťa
7. Vzdelávanie, výchova, voľný čas a kultúrne aktivity detí a mládeže
8. Špeciálne opatrenia na ochranu detí

Povinnosť vypracovať predmetnú správu teda Slovenská republika, aj keď oneskorene, ale predsa len splnila. So splnením požiadavky uvedenej v čl. 44 ods. 6 (sprístupnenie tejto správy širokej verejnosti vo vlastnej krajine) je na tom Slovenská republika horšie, pretože okrem pracovníkov orgánov, ktorí sa na vypracovaní správy podieľali o jej existencii v širokej verejnosti takmer nikto nevie.³⁹

Kontrolný mechanizmus Dohovoru je založený na správach zmluvných štátov periodicky zasielaných Výboru pre práva dieťaťa, ktorý tieto správy posudzuje a vyhodnocuje. Posudky Výboru pre práva dieťaťa zaradujeme do sféry politických a morálnych odporúčaní, ktoré nemajú právnu záväznosť. Tento mechanizmus pripomína monitorovanie, ktoré je typické pre oblasť sociálnych a kultúrnych práv.⁴⁰

Nedostatkom kontrolného mechanizmu Dohovoru o právach dieťaťa je skutočnosť, že neuvádza žiadne konkrétne sankcie, ktoré by bolo možné uplatniť voči štátu, ktorý ustanovenia Dohovoru nedodríava. Ďalej je to neexistencia medzinárodného súdneho orgánu, ktorý by bol oprávnený rozhodovať formou rozsudkov právne záväzných pre štáty, a tiež skutočnosť, že nepočíta s možnosťou podávania individuálnych sťažností. Maximálnou sankciou pre štáty môže byť len nepriaznivá a kritická publicita, či určité formy morálneho, ekonomického a politického nátlaku na medzinárodnej úrovni.

³⁹ O Správe, ktorú predložila Slovenská republika Výboru pre práva dieťaťa bol uverejnený článok, hoci nie veľmi presný, aj v denníku Národná obroda

⁴⁰ Šturma, P.: Mezinárodní závazky v rámci kontrolních mechanismů v oblasti lidských práv: obecný přehled, Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Právnická fakulta UK, Praha, 1999

Ďalším nedostatkom kontrolného mechanizmu vytvoreného Dohovorom o právach dieťaťa je skutočnosť, že Výbor pre práva dieťaťa nie je oprávnený prijímať a skúmať sťažnosti zo strany členských štátov, ktoré sa dovolávajú nápravy v prípadoch porušovania práv zaručených Dohovorom o právach dieťaťa.

Pri posudzovaní účinnosti kontrolného mechanizmu Dohovoru je potrebná komparácia s kontrolným mechanizmom inej medzinárodnej zmluvy na ochranu ľudských práv.⁴¹

Dohovor o právach dieťaťa je len slabým nástrojom ochrany práv dieťaťa, pretože disponuje slabým kontrolným mechanizmom. Úspech kontrolného mechanizmu Dohovoru závisí od kvality dialógu medzi členským štátom a Výborom pre práva dieťaťa, ako aj na vôli štátu, odporúčania Výboru rešpektovať a implementovať do vnútroštátnej praxe.⁴²

Čl. 45 Dohovoru o právach dieťaťa poukazuje na to, že Výbor pre práva dieťaťa, je oprávnený postúpiť odborným organizáciám, alebo príslušným sekciám UNICEFu správy od členských štátov, v prípade, že tieto správy obsahujú nejakú požiadavku, alebo ak z nich vyplýva potreba rady, alebo pomoci. Odborné organizácie, UNICEF a iné orgány OSN sú oprávnené zúčastňovať sa na rokovaníach o uplatňovaní ustanovení Dohovoru o právach dieťaťa spadajúcich do oblasti ich činnosti.⁴³

Výbor je zložený z desiatich odborníkov vysokých morálnych kvalít a uznávaných schopností v oblasti detských práv, ktorí sú volení tajným hlasovaním zo zoznamu osôb, ktoré navrhli členské štáty. Pri voľbe členov je potrebné brať ohľad na spravodlivé

⁴¹ Jedným z najlepšie prepracovaných a fungujúcich kontrolných mechanizmov v oblasti ochrany ľudských práv disponuje Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950, pretože Protokol č. 11 k Európskemu dohovoru dáva jednotlivcom priamy prístup k sporovému konaniu pred nezávislou inštitúciou, a to Európskym súdom pre ľudské práva

⁴² Šturma, P.: Mezinárodní závazky v rámci kontrolních mechanismů v oblasti lidských práv: obecný přehled, Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Právnická fakulta UK, Praha, 1999

⁴³ Spolupráca s medzinárodnými organizáciami jako sú UNICEF – Detský fond OSN, UNHCR – Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov, WHO – Svetová zdravotnícka organizácia, ILO – Medzinárodná organizácia práce, ale aj mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi na území štátu, zmluvnej strany Dohovoru o právach dieťaťa, sa môže prejavíť tak, že tieto organizácie sa spolupodieľajú napr. na vypracovaní správ podľa čl. 44 Dohovoru, ale aj na tvorbe vnútroštátnej legislatívy (sú členmi pracovných skupín a koordinačných výborov při príprave konkrétnych zákonov). Na druhej strane môžu na požiadanie Výboru pre práva dieťaťa pôsobiť jako recenzenti a oponenti predkladaných správ a poskytovať Výboru pre práva dieťaťa doplňujúce informácie a návrhy týkajúce sa otázok, ktoré majú vzťah k právam dieťaťa a ich aplikácií v danom štáte

zemepisné rozdelenie a na zastúpenie hlavných právnych systémov. Členovia Výboru vykonávajú svoju funkciu ako súkromné osoby. Funkčné obdobie členov Výboru pre práva dieťaťa je štyri roky⁴⁴. Zasadanie Výboru sa koná spravidla trikrát do roka v Ženeve⁴⁵. Trvá štyri týždne, pričom posledný týždeň je vyhradený príprave ďalšieho stretnutia.

Činnosť Výboru je financovaná z prostriedkov OSN, a to vrátane odmien pre členov Výboru schválených Valným zhromaždením OSN.

3.9 Pripomienky Výboru pre práva dieťaťa pri OSN k Správe SR o deťoch a mládeži

Ako už bolo spomenuté, od roku 1993 platí na Slovensku Dohovor o právach dieťaťa, prijatý Valným zhromaždením OSN 20. novembra 1989. Tento dokument medzinárodného práva zaväzuje podľa čl. 44 krajiny, ktoré ho prijali, predkladať pravidelne správy o stave detí na posúdenie Výboru pre práva detí pri OSN. Slovensko predložilo svoju správu v apríli 1998 a obhajovalo ju v Ženeve 3. októbra 2000.

Ďalej v texte uvádzam výber zo záverečného posudku Výboru pre práva dieťaťa pri OSN⁴⁶ a jeho odporúčania.:

Čo Výbor Slovensku odporúča a čím je znepokojený:

Dôležitou úlohou štátu je informovať verejnosť o obsahu Dohovoru o právach dieťaťa a uviesť tento dokument do života.

Koordinácia

1. Výbor má obavy, že napriek existencii Slovenského výboru pre práva dieťaťa, by mohli nastať ťažkosti s koordináciou pri implementácii Dohovoru. Uvítal však, že

⁴⁴ Prví členovia Výboru pochádzali z Barbadosu, Brazílie, Burkina Faso, Egypta, Peru, Filipín, Portugalska, bývalého Sovietskeho zväzu, Švédska a Zimbabwe. Zvolení boli na zasadnutí predstaviteľov zmluvných strán Dohovoru v roku 1991, United Nations High Commissioner for Human Rights: Fact Sheet No. 10, The Rights of the Child

⁴⁵ Dohovor o právach dieťaťa stanovuje minimálny počet zasadnutí, a to jedenkrát do roka, čl.43 ods. 10 Dohovoru

⁴⁶ Záverečný posudok Výboru pre práva dieťaťa pri OSN k Správe Slovenskej republiky o deťoch a mládeži, UNICEF Slovensko

Slovensko uvažuje o príprave národného akčného plánu pre práva dieťaťa. Zároveň Výbor upozorňuje na potrebu medzirezortnej koordinácie a spolupráce na národnej a miestnej úrovni a odporúča, aby Slovensko pokračovalo v prípravách a vypracúvaní komplexného národného akčného plánu na implementáciu Dohovoru a povinností z neho vyplývajúcich. Procesu majú predchádzať konzultácie a má byť otvorený.

Monitorovanie

2. Znepokojujúce sú nedostatky pri zbere a analýze údajov o osobách mladších ako 18 rokov, v súvislosti s právami obsiahnutými v Dohovore. Výbor Slovensku odporúča, aby sa sústredovali údaje a vytvoril mechanizmus na ich systematickú analýzu. Informácie majú byť východiskom na hodnotenie dosiahnutého pokroku a pre spracovanie postupu na uvedenie Dohovoru do života. Výbor odporúča, aby sa v tejto súvislosti Slovensko uchádzalo o technickú pomoc, medziiným aj zo strany UNICEF-u.

3. Pokiaľ ide o ochranu a podporu ľudských práv, je dôležité pravidelné sledovanie a vyhodnotenie dosiahnutého zlepšenia pri implementácii medzinárodných štandardov ľudských práv, vrátane Dohovoru, na národnej a miestnej úrovni. Výbor odporúča, aby Slovensko zriadilo legislatívnym aktom nezávislú inštitúciu s primeraným personálnym a materiálnym vybavením, ktorá by mala mandát pravidelne monitorovať a hodnotiť pokrok dosiahnutý pri implementácii dohovoru a právomoc prijímať a riešiť sťažnosti proti porušovaniu práv dieťaťa.

Pridelovanie prostriedkov

4. S poľutovaním výbor konštatuje nedostatok adekvátnych informácií a zjavne nedostatočnú transparentnosť prostriedkov pridelovaných zo štátneho rozpočtu na zabezpečenie hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv detí. Výbor odporúča, aby Slovensko naplnilo čl. 4 Dohovoru („štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, urobia všetky potrebné zákonodarne, správne a iné opatrenia, s prihliadnutím na vykonávanie práv uznaných týmto Dohovorom. Pokiaľ ide o hospodárske, sociálne a kultúrne práva, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uskutočňujú také opatrenia v maximálnom rozsahu svojich prostriedkov a v prípade potreby aj v rámci medzinárodnej spolupráce“), s prihliadnutím na čl. 3 a 6 tak, aby podiel prostriedkov zo štátneho rozpočtu určených na hospodárske, sociálne a kultúrne práva detí a mládeže, bol ľahko identifikovateľný a transparentný.

Šírenie informácií o Dohovore

5. Výbor je znepokojený úrovňou informovanosti o Dohovore medzi odborníkmi pracujúcimi s deťmi a pre deti, a všeobecne medzi verejnosťou, vrátane detí. Odporúča,

aby Slovensko vypracovalo program šírenia informácií o Dohovore medzi deťmi a rodičmi, občianskou spoločnosťou a všetkými sektormi a úrovňami štátnej správy. Výbor vyzýva k podpore vzdelávania k ich právam, vrátane iniciatív na oslovenie najzraniteľnejších skupín. Odporúča, aby Slovensko zintenzívnilo svoje úsilie a vypracovalo systematické programy vzdelávania k problematike Dohovoru pre všetky skupiny, ktoré sa na odbornej úrovni zaoberajú deťmi a pracujú pre deti (napr. legislatívcov, sudcov, advokátov, orgány na presadzovanie práva, štátnych zamestnancov, predstaviteľov samospráv, pracovníkov ústavov a zariadení, v ktorých sa zadržávajú deti, učiteľov, zdravotníkov, vrátane psychológov a sociálnych pracovníkov).

Všeobecné princípy:

Najlepšie záujmy dieťaťa a prihliadanie na jeho názory

6. Slovenská ústava a ostatné zákony zabezpečujú primeranú ochranu dieťaťa a jeho rodiny, čím je zaručené blaho dieťaťa, avšak legislatívne ani administratívne opatrenia koncept najlepších záujmov a názorov dieťaťa nezahŕňajú. Výbor víta iniciatívy, ako je napr. detský parlament, ale obáva sa, že rešpektovanie názorov detí je vzhľadom na tradičné spoločenské postoje k deťom v školách, zariadeniach ústavnej výchovy, na súdoch a najmä v rodinách aj naďalej nedostatočné. Preto Výbor odporúča, aby Slovensko prehodnotilo svoju legislatívu a administratívne opatrenia tak, aby sa primerane zohľadnili čl. 3 a 12 Dohovoru, ktoré poukazujú na to, že dospelí vo vzťahu k deťom musia robiť len to, čo je pre deti najlepšie, a že kedykoľvek prijmú rozhodnutie, ktoré môže deti nejakým spôsobom ovplyvniť, a že deti majú právo na svoj názor a dospelí ho musia brať vážne. Výbor teda vyzýva, aby štát podporoval a umožňoval rešpektovanie názorov detí a ich plnú účasť na všetkých rozhodnutiach, ktoré sa ich týkajú, a to v rodinách, v škole, v zariadeniach ústavnej výchovy a na súdoch. V tejto súvislosti odporúča, aby Slovensko pripravilo komunitné výcvikové programy pre učiteľov, sociálnych pracovníkov a verejných činiteľov. Tieto programy ich majú pripraviť na to, ako deťom pomôcť prijímať a vyjadrovať informované rozhodnutia a presadiť, že sa ich názory budú brať do úvahy.

Právo nebyť diskriminovaný

7. Výbor má obavy, že rómske deti sa stretávajú s diskrimináciou de facto – najmä pokiaľ ide o ustanovenia Dohovoru, týkajúce sa práva na najvyššiu možnú úroveň zdravia (čl. 24), na primeranú životnú úroveň (čl. 27) a právo na vzdelanie (čl. 28). Výbor teda odporúča Slovensku prijať všetky potrebné opatrenia, aby sa všetkým

deťom patriacim do jeho jurisdikcie zabezpečili bez akejkoľvek diskriminácie všetky práva ustanovené v Dohovore v súlade s čl. 2. Ďalej Výbor potvrdzuje odporúčania Výboru na odstránenie rasovej diskriminácie (CERD/C/57/CRP.3/Add.4) a jeho všeobecné odporúčanie č. 27 o diskriminácii proti Rómom a odporúča, aby ich Slovensko implementovalo. Výbor požaduje, aby ďalšie predkladané správy obsahovali informácie o pokroku dosiahnutom napredovaním pri implementácii stratégie z roku 1999.

8. Výbor je ďalej znepokojený, že právo dieťaťa nebyť diskriminované (čl. 2 Dohovoru), nie je legislatívne zakotvené v podobe pozitívnej diskriminácie v prospech niektorých zraniteľných skupín detí, najmä rómskych. Výbor konštatuje, že rómske deti by potrebovali väčšiu pomoc a podporu štátu, aby mohli požívať rovnaké právo na rozvoj ako ostatné deti. Odporúča, aby Slovensko prehodnotilo uplatnenie čl. 2 Dohovoru. Zároveň odporúča efektívnejšie monitorovať prípady diskriminácie detí vo všetkých sektoroch spoločnosti a reagovať na ne. Výbor ďalej konštatuje, že pokiaľ ide o diskrimináciu Rómov z dôvodov etnickej príslušnosti, Stratégia z roku 1999 predpokladá analýzu existujúcej situácie, vrátane novelizácie relevantných zákonov alebo prijatia nových zákonov tam, kde je to potrebné. Odporúča, aby štát považoval za opatrenie pozitívnej diskriminácie aj dočasnú revíziu legislatívy, s cieľom začleniť do nej práva Rómov a ich detí na rozvojové kroky, ktoré uvádza Stratégia.

Občianske práva a slobody

Ochrana pred mučením, neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním

9. Znepokojujúce je pretrvávajúce násilných činov, najmä zo strany skínheadov, proti Rómom a ich deťom a ďalším etnickým menšinám. Opakovane sa tiež vyskytujú námietky, že polícia a prokuratúra nepostupujú dostatočne účinne a rýchlo pri vyšetrowaní rasovo motivovaných násilných trestných činov a zdráhajú sa označiť útoky ako rasovo motivované. Počet vznesených obvinení a odsúdení je v porovnaní s počtom ohlásených incidentov údajne nízky a páchatelia rasových trestných činov často dostávajú nízke tresty. Výbor odporúča, aby štát zabezpečil včasné a účinné vyšetrowanie a trestné stíhanie rasistických organizácií. Vyzýva Slovensko, ktoré pristúpilo k Dohovoru, aby realizovalo na celom území preventívne programy na potlačenie rasovo motivovaného násillia proti Rómom, ich deťom a ostatným etnickým menšinám. Odporúča sa vypracovať jednoznačné inštrukcie a zásady pre políciu a prokuratúru, s cieľom pomôcť im odhaľovať tieto trestné činy, viesť včasné a účinné

vyšetrovanie a trestne stíhať rasovo motivované útoky, vrátane prípadov nenáležitého správania sa polície.

Rodinné prostredie a náhradná starostlivosť

Deti zbavené svojho rodinného prostredia

10. Výbor znepokojuje existujúca prax umiestňovania detí mimo rodičovského domova a do ústavnej výchovy, nedostatky v pravidelnom hodnotení situácie, keď už k takému kroku došlo a nedostatky v sledovaní detí po ukončení ústavnej výchovy. Výbor odporúča, aby štát rozvinul a zintenzívnil úsilie o zabezpečenie primeranej odbornej a inej podpory pre rodiny a deti, ktoré ju potrebujú, a aby spájal deti umiestnené do ústavnej výchovy s ich rodinami. Slovensko by malo v súvislosti s ústavnou výchovou posilniť systém náhradnej výchovy a podporovať umiestňovanie detí do náhradnej rodinnej starostlivosti a do detských domovov rodinného typu. Pozornosť treba venovať primeranému pravidelnému hodnoteniu umiestnenia v súlade s čl. 25 Dohovoru a následnému sledovaniu detí po ukončení tejto výchovy. Výbor ďalej Slovensko vyzýva, aby pripravilo a realizovalo komplexný národný akčný plán na riešenie otázky detí zbavených rodinného prostredia, a aby zahrnulo informácie o jeho implementácii do nasledujúcej správy.

Osvojenie

11. Výbor je znepokojený absenciou jednoznačných legislatívnych opatrení v tejto oblasti, napriek tomu, že Slovensko podpísalo Haagsky dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach z roku 1993.

Násilie, zneužívanie, zanedbávanie a zlé zaobchádzanie

12. Výbor uvítal vytvorenie osobitných útvarov v rámci Policajného zboru, zaoberajúcich sa prípadmi zanedbávania detí a domáceho násillia. Víta aj skutočnosť, že v januári 1999 bola zavedená osobitná linka detskej dôvery na prijímanie a riešenie sťažností v tejto oblasti. Výbor znepokojuje, že na Slovensku je problémom násillie proti ženám, ktoré škodlivo vplýva aj na deti. V súvislosti s čl. 19 a 39 Dohovoru Výbor odporúča, aby Slovensko zabezpečilo zákaz všetkých foriem telesného a duševného násillia, vrátane telesných trestov a sexuálneho zneužívania detí v rodine, v škole a v zariadeniach ústavnej výchovy. Je potrebné venovať pozornosť predchádzaniu viktimizácie dieťaťa v právnom konaní, posilňovať programy rehabilitácie reintegrácie zneužívaných detí a odstraňovať sociálno-kultúrne bariéry, ktoré obetiam bránia vyhľadať pomoc. Výbor ďalej odporúča, aby Slovensko pokračovalo v realizácii

verejných osvetových kampaní o negatívnych dôsledkoch zlého zaobchádzania s deťmi, aj v rodine. Štát má aj naďalej podporovať používanie linky detskej dôvery a ďalšie mechanizmy na prijímanie sťažností na celom území krajiny a získané údaje má využiť ako východisko na vypracovanie opatrení a hodnotenie pokroku v tejto oblasti.

Základná ochrana zdravia a sociálna starostlivosť

Zdravotne postihnuté deti

13. Podľa Výboru je znepokojujúca neadekvátna infraštruktúra, nedostatok špecializovaného personálu a inštitucionalizácia zdravotne postihnutých detí, nedostatok programov a zámerov a priebežné monitorovanie inštitúcií. Výbor odporúča uplatňovať komplexný prístup k riešeniu práv zdravotne postihnutých detí, prehodnotiť existujúce zásady a prax a primerane zohľadniť Štandardné pravidlá na zabezpečenie rovnakých príležitostí pre zdravotne postihnuté osoby (rezolúcia Valného zhromaždenia OSN 48/96) a odporúčania Výboru, prijaté počas všeobecného diskusného dňa o „zdravotne postihnutých deťoch“ (CRC/C/69).

Výbor odporúča vypracovať programy včasného zisťovania, s cieľom predísť zdravotnému postihnutiu, na základe prijatých programov zvyšovať informovanosť, aby sa predchádzalo diskriminácii a umiestňovaniu do ústavnej výchovy. Odporúča taktiež zriaďovať strediská pre zdravotne postihnuté osoby, aby mali možnosť požívať všetky práva zakotvené v Dohovore. Výbor vyzýva, aby sa Slovensko uchádzalo o pomoc, medziiným od UNICEFu, UNESCO, Svetovej zdravotníckej organizácie a relevantných mimovládnych organizácií.

Právo na zdravie a zdravotnícke služby

14. Hoci Výbor berie na vedomie opatrenia prijaté na zlepšenie stavu detí, najmä iniciatívu na zníženie dojčenskej úmrtnosti, aj naďalej ho znepokojujú pretrvávajúce regionálne rozdiely, najmä pokiaľ ide o deti patriace k najzraniteľnejším skupinám z hľadiska prístupu k zdravotníckej starostlivosti (napr. rómske), ako aj vysoká miera nedostatočnej výživy detí mladších ako 5 rokov a detí vo veku školskej dochádzky. Výbor odporúča, aby Slovensko pokračovalo v prijímaní účinných opatrení na zabezpečenie primeraného prístupu k službám zdravotníckej starostlivosti pre všetky deti bez diskriminácie.

15. Výbor znepokojuje nedostatok údajov o vývinových zdravotných potrebách adolescentov. Odporúča, aby štát uskutočnil komplexný prieskum zameraný na zistenie povahy a rozsahu zdravotných problémov adolescentov, za ich účasti, a použil ho ako základ na formuláciu zdravotnej politiky a programov pre dospelievajúcu mládež.

V súvislosti s čl. 24 Výbor odporúča, aby mali adolescenti prístup k vzdelávaniu o reprodukčnom zdraví, k poradenstvu zacielenému na túto vekovú skupinu a k rehabilitačným službám, a aby pripravili programy prevencie, najmä HIV/AIDS. Výbor odporúča, aby štát vypracoval komplexné programy plánovania rodiny a prijal opatrenia, proti používaniu interrupcie ako metódy antikoncepcie. Vyzýva štát, aby pokračoval v spolupráci a uchádzal sa o pomoc, medziiným od UNICEFu a Svetovej zdravotníckej organizácie.

16. Výbor znepokojuje aj vysoký stupeň znečistenie životného prostredia v priemyselných oblastiach, najmä znečistenie ovzdušia a znečistenie vody a potravín dusičnanmi, pesticídmi a ťažkými kovmi. Odvoláva sa na čl.24 Dohovoru a odporúča, aby štát prijal všetky primerané opatrenia na zabránenie a potlačanie rizík a ohrození zdravia detí vyplývajúcich zo znečistenia životného prostredia.

17. Výbor znepokojuje aj správy o zvyšujúcej sa spotrebe tabaku a alkoholu medzi adolescentmi. Je potrebné, aby Slovensko, ako signatárska krajina Dohovoru, deťom poskytovalo presné a objektívne informácie o dôsledkoch používania návykových látok, vrátane tabaku, a aby ich pomocou komplexného obmedzenia reklamy tabakových výrobkov chránil pred škodlivými dezinformáciami. Ďalej výbor odporúča, aby Slovensko zriaďovalo rehabilitačné služby pre deti, ktoré sú obeťou zneužívania návykových látok.

Primeraná životná úroveň

18. Výbor konštatuje, že sociálna politika krajiny viedla aj napriek svojej komplexnosti k sociálne - ekonomickému vylúčeniu niektorých skupín detí, napr. rómskych, a detí žijúcich na ulici a v ústavoch. Odporúča, aby Slovensko zapojilo do vypracúvania sociálnych programov občiansku spoločnosť a mimovládne organizácie, najmä organizácie zamerané na rodiny a deti. Má sa tak zlepšiť chápanie príčin vylúčenia a získať nové impulzy na zvýšenie životnej úrovne zraniteľných skupín detí.

Vzdelávanie

19. Výbor berie s uznaním na vedomie bezplatnú a povinnú desaťročnú školskú dochádzku a novelizáciu školského zákona. Je však znepokojený absenciou práva dieťaťa zúčastňovať sa na hodnotení svojich školských výsledkov. Výbor odporúča, aby vzdelávanie na Slovensku smerovalo k aktívnej účasti osobností a k plnému rozvoju talentu, duševných a telesných schopností v súlade s čl. 29 Dohovoru (účelom výchovy detí je plne rozvinúť ich osobnosť, talent, duševné a fyzické schopnosti, výchovou by mali získať úctu voči rodičom, kultúrnej identite, prostrediu v ktorom žijú a voči

hodnotám iných, a tým by mali byť deti pripravené na zodpovedný a pokojný život v slobodnej spoločnosti, rešpektujúc práva iných ľudí a svoje okolie).

20. Výbor so znepokojením konštatuje, že väčšina rómskych detí navštevuje osobitné školy z dôvodu skutočných alebo údajných jazykových a kultúrnych odlišností medzi Rómami a väčšinovým obyvateľstvom. Ďalej, že školský zákon neposkytuje možnosť výučby v rómskom jazyku, a že vo všeobecnosti sa podáva negatívny a stereotypný popis Rómov a ich detí. Výbor odporúča, aby Slovensko vypracovalo ďalšie opatrenia na zabezpečenie rovnakého prístupu rómskych detí a možnosti navštevovať normálnu školu, v prípade potreby aj s podpornou výučbou. Výbor ďalej odporúča, aby štát preskúmal, do akej miery zodpovedá postavenie rómskeho jazyka v právnej úprave, praxi a v školskom systéme potrebám rómskeho obyvateľstva, vrátane detí. Ďalej, aby primerane zväzil ďalšie opatrenia na zabezpečenie výchovy a vzdelávania v tomto jazyku s odkazom na čl.29 Dohovoru. Malo by sa tiež posilniť vzdelávanie učiteľov v tomto jazyku. Výbor odporúča, aby štát zabezpečil v súlade s čl. 29 Dohovoru podporu pozitívnych postojov k menšinám a medzi - kultúrny dialóg medzi menšinami a väčšinou, vrátane detí, najmä v systéme vzdelávania a v médiách.

Osobitné ochranné opatrenia

Komerčné sexuálne zneužívanie

21. V zhode s osobitným spravodajcom pre obchodovanie s deťmi, detskú prostitúciu a detskú pornografiu (E/CN/1999/71) výbor znepokojuje skutočnosť, že Slovensko sa stalo tranzitnou krajinou, cez ktorú sa prevážajú detské obeť na účely pornografie, prostitúcie a sexuálnej turistiky. Znepokojujúce sú aj správy o náraste komerčného sexuálneho vykorisťovania, najmä ruských a ukrajinských dievčat, a celkovo nedostatočné údaje a nedostatočná informovanosť o komerčnom sexuálnom vykorisťovaní detí na Slovensku. Výbor odporúča, aby štát uskutočnil celoštátny prieskum o povahe a rozsahu tohto javu, zhromažďoval a aktualizoval údaje ako podklad a východisko opatrení a na hodnotenie napredovania. Výbor odporúča, aby štát zabezpečil rodovú neutrálnosť vnútroštátneho práva v tejto oblasti, aby zaviedol občiansko-právne prostriedky nápravy v prípade porušenia, aby zaviedol zjednodušenie procedúr s cieľom umožniť primeranú a včasnú reakciu zodpovedajúcu potrebám detí s citlivým prístupom k obetiam, aby prijal nové ustanovenia na ochranu osôb, ktoré oznámili porušenie, pred diskrimináciou a odvetou, a aby dôrazne presadzoval právo. Pre detské obeť sexuálneho zneužívania a vykorisťovania by sa mali zriadiť rehabilitačné programy a útulky. Treba primerane vyškoliť personál pre prácu

s detskými obeťami. Výbor odporúča, aby štát pokračoval v realizácii informačných kampaní s cieľom mobilizovať verejnosť a zvýšiť jej citlivosť na právo dieťaťa na telesnú a duševnú integritu a ochranu pred sexuálnym vykorisťovaním. Výbor vyzýva, aby štát pokračoval v úzkej spolupráci so zahraničnými orgánmi.

Výkon spravodlivosti u mladistvých

22. Výbor je znepokojený nedostatkom dostupných informácií o podmienkach v zariadeniach na zadržiavanie mladistvých a o nezávislých mechanizmoch podávania sťažností. S odvolaním sa na čl. 37 Dohovoru Výbor odporúča, aby štát zabezpečil v nápravno-výchovných zariadeniach podmienky zodpovedajúce medzinárodným štandardom, a aby v tejto súvislosti prihliadal na odporúčania Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského, alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania. Výbor navyše odporúča, aby štát zabezpečil dostupnosť účinných nezávislých mechanizmov na prijímanie sťažností a riešenie problémov zadržovaných osôb. Odporúča tiež, aby sa Slovensko uchádzalo o pomoc medziiným od Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva, Centra na prevenciu medzinárodného zločinu, Medzinárodnej justičnej siete pre mladistvých a od UNICEFu, prostredníctvom Koordinačného panelu justície pre mladistvých.

Opčné protokoly k Dohovoru o právach dieťaťa

23. Výbor vyzýva, aby Slovensko podpísalo, ratifikovalo a implementovalo opčné protokoly k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii a účasti detí v ozbrojených konfliktoch.

Šírenie Dohovoru a odporúčania Výboru

24. Výbor napokon odporúča, aby Slovensko sprístupnilo širokej verejnosti predloženú východiskovú správu v súlade s čl. 44 ods.6 Dohovoru, a aby zväžilo uverejnenie správy spolu s písomnými odpoveďami na zoznam otázok Výboru, relevantnými súhrnnými záznamami z diskusie a záverečnými pripomienkami, ktoré Výbor vypracoval po posúdení správy. Tento dokument by sa mal široko distribuovať s cieľom podnietiť diskusiu a zvýšiť informovanosť o Dohovore a jeho implementácii a monitorovaní vo vládných kruhoch, v parlamente a medzi verejnosťou všeobecne, vrátane dotknutých mimovládnych organizácií.

4. Aktuálne otázky medzinárodnoprávnej ochrany detí

Prijatím Dohovoru o právach dieťaťa sa zvýšila informovanosť týkajúca sa problematiky detských práv a zároveň sa posilnila aj ochrana práv dieťaťa.

Dohovor o právach dieťaťa z roku 1989 sa považuje len za jeden z viacerých nástrojov zaoberajúcich sa ochranou práv dieťaťa. Dá sa povedať, že vzhľadom na charakter záväzkov a kontrolný mechanizmus, ktorým disponuje, nechráni práva detí dostatočným spôsobom.

Je teda dôležité, aby sa medzinárodné spoločenstvo, vzhľadom na uvedené skutočnosti aj naďalej zaoberalo problematikou ochrany detských práv.

Pozornosť medzinárodného spoločenstva sa po prijatí uvedeného Dohovoru zameralo predovšetkým na dva okruhy aktuálnych problémov v oblasti ochrany práv dieťaťa, a to:

a. / problematike komerčného sexuálneho zneužívania detí

b. / problematike účasti detí v ozbrojených konfliktoch

Táto pozornosť viedla k tomu, že boli prijaté dva Opčné protokoly k Dohovoru o právach dieťaťa:

a./ Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí , detskej prostitúcii a detskej pornografii ⁴⁷

b./ Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch

⁴⁷ Optional protocol on the Convention the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, býva často prekladaný aj ako „Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa proti obchodu s deťmi, detskej prostitúcii a detskej pornografii

4.1 Prijatie opčných protokolov k Dohovoru o právach dieťaťa

Obidva Opčné protokoly boli prijaté Hospodárskou a sociálnou radou OSN dňa 27.4.2000, a to rezolúciou E/CN.4/RES/2000/59. Následne boli doporučené Valnému zhromaždeniu OSN na prerokovanie a podpísanie.

Valné zhromaždenie OSN prijalo obidva opčné protokoly na svojom zasadnutí dňa 25.5.2000 s tým, že k podpisu budú predložené na špeciálnom zasadnutí s názvom „*Women 2000: gender equality, development and peace for the twenty-first century*“. Toto zasadnutie sa konalo v dňoch 5.- 9. júna 2000 v New Yorku.⁴⁸

Obidva Opčné protokoly predstavujú dôležitý krok na ceste odstraňovania aktuálnych foriem vykorisťovania detí a môžeme predpokladať, že sa v budúcnosti stanú jedným z dôležitých nástrojov na ochranu práv dieťaťa.

4.2 Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii

Obsah uvedeného Opčného protokolu môžeme zhrnúť nasledovne. Signatárske štáty sú na základe tohto dokumentu povinné zakázať predaj detí, detskú prostitúciu a detskú pornografiu, a to v akejkoľvek podobe.

Štáty sú ďalej povinné zabezpečiť plné pokrytie takéhoto nezákonného konania príslušnými ustanoveniami trestného práva, a to bez ohľadu na to, či bol skutok spáchaný na území štátu, či mimo jeho územia, alebo či sa jedná o skutok spáchaný individuálne, alebo či bol skutok spáchaný organizovanou skupinou.

⁴⁸ General Assembly Plenary ~ 2 – Press Release GA/9711 97th Meeting (AM) 25 May 2000

4.3 Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch

Podpisom Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch sa účastnícke štáty zaviazali prijať akékoľvek opatrenia k tomu, aby zabezpečili nasledovné:

a./ členovia ozbrojených síl signatárskych štátov, ktorí nedovršili vek 18 rokov sa nezúčastnia bojových akcií priamo

b./ osoby mladšie ako 18 rokov nebudú povinne povolávané do armády a zvýši sa minimálny vek pre dobrovoľný vstup do ozbrojených síl, stanovený v čl. 38 Dohovoru o právach dieťaťa

Opčný protokol v čl. 4 ukladá povinnosti nielen štátom, ale zároveň aj ďalšiemu špeciálnemu subjektu, a to neštátnym ozbrojeným skupinám.

Opčný protokol stanovuje, že tieto ozbrojené sily nemôžu za žiadnych okolností najímať do svojich ozbrojených síl osoby mladšie ako 18 rokov, alebo tieto osoby využívať pre potreby bojových akcií. Štátom tento článok ukladá povinnosť prijať akékoľvek opatrenia potrebné k tomu, aby sa zabránilo najímaniu, či využívaniu osôb mladších ako 18 rokov pre potreby bojových akcií takýmito ozbrojenými skupinami. Opatrenia štátu by mali zahŕňať aj prijatie právnych noriem, ktoré vyššie uvedené konanie postaví mimo zákon.

Prijatie Opčného protokolu svojim obsahom nadväzuje na čl. 38 Dohovoru o právach dieťaťa a zároveň rozpracováva záväzky ním stanovené.

Dá sa povedať, že ustanoveniami tohto Opčného protokolu dochádza k prepojeniu ochrany ľudských práv s otázkami humanitárneho práva.

5. Problematika komerčného sexuálneho zneužívania detí

Začiatkom 90. rokov 20. storočia sa začína problematika komerčného sexuálneho zneužívania detí dostávať do popredia aj na medzinárodnej úrovni.

Problematika komerčného sexuálneho zneužívania detí sa v posledných desaťročiach stala závažným problémom, a to nielen z dôvodu jej častého spájania s organizovaným zločinom. Jedným z dôležitých faktorov je aj skutočnosť, že komerčné sexuálne zneužívanie je globálnym problémom, ktorého formy sa vyskytujú tak v rozvojových krajinách Afriky, Ázie a Južnej Ameriky, ako aj v rozvinutých krajinách Európy a Severnej Ameriky, teda aj v krajinách v ktorých sa tento problém predtým nevyskytoval.

Všeobecne sa dá povedať, že *detská prostitúcia* je problémom a hrozbou hlavne v menej hospodársky vyspelých krajinách, najmä v krajinách juhovýchodnej Ázie a južnej Ameriky. Na rozdiel od toho je *detská pornografia*, prinášajúca obrovské zisky, rozšírená hlavne vo vyspelých štátoch severnej Ameriky a západnej Európy.

Pokiaľ ide o problematiku komerčného sexuálneho zneužívania detí v rámci európskeho regiónu, je nevyhnutné zahrnúť sem na jednej strane komerčné sexuálne zneužívanie detí vyskytujúce sa priamo na európskom území a na druhej strane nezákonné sexuálne aktivity občanov európskych krajín v zahraničí.

Tento fenomén sa objavil aj po politických zmenách a celkovej liberalizácii v krajinách strednej a východnej Európy, a to vrátane Českej a Slovenskej Republiky.

5.1 Príčiny a následky komerčného sexuálneho zneužívania detí

Príčin rozšírenia komerčného sexuálneho zneužívania detí je niekoľko. Za jednu z najrozšírenejších príčin sa považuje chudoba. Ďalej sú to ekonomické rozdiely,

narušenie rodinných vzťahov, narastajúci konzumný spôsob života, agresívne formy ponuky sexuálneho zneužívania detí, a to vrátane použitia najrozšírenejších mediálnych prostriedkov, vrátane internetu, narastajúci dopyt na sexuálnom trhu, hrozba nebezpečenstva nakazením AIDS, rozšírenie tzv. sexuálnej turistiky do niektorých rozvojových krajín, migrácia obyvateľstva spôsobená predovšetkým ekonomickými príčinami, diskriminácia dievčat v niektorých regiónoch a zvýšenie dopytu po medzinárodných adopciách.

So sexuálnym násilím namiereným proti ženám a deťom sa stretávame aj v krajinách, v ktorých prebieha vojenský konflikt. V takomto prípade je sexuálne násilie používané ako vojnová zbraň a je porušením ľudských práv, ktoré si neodkladne vyžaduje pozornosť. Jeho beztretnosť je neprípustná. Násilníci v takomto prípade porušujú medzinárodné právo a krajiny ich musia volať k zodpovednosti. V poslednom desaťročí sa zmenila povaha vojenských konfliktov, ktorých následky stále krutejšie dopadajú na civilistov, najmä na ženy a deti. Ženy a deti sú počas vojen rutinne znásilňované, čo má demoralizovať a destabilizovať nepriateľa a zničiť celé komunity.

Na tomto mieste by som rada spomenula aj problematiku internetu, ako jednej z príčin rozšírenia komerčného sexuálneho zneužívania detí.

Každý z nás už určite zistil, že internet je sieťou neobmedzených možností. Škála webových stránok je široká, sú ich milióny a ich obsah sa nedá ustriechnuť. V skratke, na chuť si príde každý. Bohužiaľ i milovníci zakázaného ovocia- napr. detskej pornografie. Internet v súčasnosti poskytuje nielen rýchlu komunikáciu a výmenu informácií, ale aj možnosť jeho zneužívania. Väčšina pedofilov si v súčasnosti nenakupuje iba pornografický materiál, ale aj vymieňa informácie cez počítač. Poznajú sa medzi sebou cez anonymný chat. Podľa psychológov môže internet navodiť dojem beztretnosti, pretože v podvedomí ľudí je, že to, čo je zverejnené, vytlačené, čo je v médiách, to akoby bola pravda, akoby to bolo v poriadku. Navyše má človek pri svojom počítači pocit súkromia a bezpečia. Realita je však iná. Detská pornografia, prostitúcia a anonymný chat sú monitorované štátnymi orgánmi, ale aj súkromnými spoločnosťami (deje sa tak cez spywer⁴⁹, Aktive X komponenty, červy či trójske kone).

⁴⁹ Spywer je softvér nainštalovaný v počítači bez vedomia používateľa, ktorý zbiera informácie o používateľovi a umožňuje zasielať tieto informácie útočníkovi. Každý program má svoje unikátne sériové číslo, takže na identifikáciu používateľa poslúži takmer ako odtlačky prstov. Dôvodov na takúto špionáž môže byť viac. Možno sa niekto takýmto spôsobom len zabáva, dôvodom však môže byť aj kompromitovanie a vydieranie. V súčasnosti skoro všetky deviantské stránky majú nainštalovaného

Detská pornografia sa vďaka internetu stala ľahko dostupnou a nahé detské telá si našli priaznivcov aj medzi tými, ktorí ich predtým nevyhľadávali. Prevádzkovatelia detských porno stránok sa bránia, že obrázky nahých detí sú umením, a aby mali „umelci“ z čoho žiť, musí sa za prezeranie ich obrázkov zaplatiť poplatok niekoľko desiatok dolárov mesačne.

Internetoví experti hovoria, že stránky, ktoré sa dajú ľahko nájsť na internete zadaním hesla vo vyhľadávачi, nie sú detským pornom, ale patria do kategórie „detská erotika“. Obsahujú obrázky nahých detí, no nespĺňajú kritériá zákona na to, aby ich bolo možné postihnúť. Podľa Národného centra pre nezvestné a unesené deti v USA⁵⁰, ktoré spolupracuje s FBI „tieto stránky balansujú na hranici legality a ilegality.“

Na internete sa každý týždeň objaví viac ako 20 000 nových fotografií nahých detí. Vyše polovica takýchto ilegálnych stránok je vytvorených v USA a tento trend sa za posledné roky veľmi rozšíril aj v Rusku. Najčastejšie sa vek detí pohybuje medzi 6 – 12 rokom a veková hranica sa stále znižuje. Mnohé deti, ktoré sa objavili na stránkach, boli unesené a sú sexuálne zneužívané. Stránky sú väčšinou zakódované, alebo ukryté pod inými názvami. 40% ľudí usvedčených z detskej pornografie takisto deti sexuálne zneužívalo. Podľa štatistických údajov bolo jedno z piatich detí, ktoré chatujú na internete v internetových diskusiách oslovené pedofilom, ale iba 25% o takejto skúsenosti povedalo rodičom.

Jednou z už spomínaných príčin rozšírenia komerčného sexuálneho zneužívania je aj tzv. sexuálna turistika.

Turistický ruch je obrovský biznis, ktorý dáva prácu miliónom ľudí na celom svete. Lákať turistov len na biele pláže, priehľadné čisté more, historické pamiatky a exotiku neustále zväčšujúcemu sa počtu obchodníkov nestačí. Výnosnejší je sex. Vzhľadom na skutočnosť, že sexuálna turistika nie je rozšírená len v chudobných krajinách Ázie a Južnej Ameriky⁵¹, ktoré sú na cestovnom ruchu závislé, ale aj v tých

špióna vo svojich útrobach a pozorne zaznamenávajú objednávky a periodicitu návštev pornostránok. Počítačový špión sa potom dokáže prehrabávať súbormi na disku používateľa a niektoré informácie odosielať svojim tvorcom. Zároveň si obchodníci s detskou pornografiou vytvárajú vlastnú databázu, čo im umožňuje rozširovať svoju distribučnú sieť

⁵⁰ National center for missing and exploited children

⁵¹ Práve Ázia a Južná Amerika sú podľa celosvetovej nevládnej organizácie ECPAT, ktorá sa zameriava na boj proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí a mladistvých, postihnuté najviac. V niektorých krajinách južnej a juhovýchodnej Ázie tento obchod dosahuje takých rozmerov, že sa im začalo hovoriť „svetové bordely“. Ďalšími krajinami, v ktorých sa takáto forma obchodu rozvíja sú Thajsko, Srí Lanka, Bali, Filipíny, Kambodža, Vietnam, niektoré oblasti Číny a ďalšie destinácie

najvyspelejších krajinách, sa s obchodom s bielym mäsom a prostitúciou len veľmi ťažko bojuje.

Ponuka sexuálnych služieb je pestrá. Na zákony sa príliš nepozerá – poskytovatelia sexuálnych služieb sú vynachádzaví a dokážu ich obísť, napr. korupciou, alebo dobre zorganizovaným zločinom. Oficiálne ponúkajú len dospelé ženy, avšak je verejným tajomstvom, že Thajsko alebo Kambodža nie sú len rajom pre sexuálnych turistov snažiacich sa spestriť si sexuálny život, ale aj rajom pre pedofilov. Predovšetkým do Kambodže ⁵² prichádzajú pedofili z celého sveta, a to aj napriek tomu, že je tu prostitúcia oficiálne zakázaná. Keď sa polícii podarí zavrieť jedno z centier sexuálnej turistiky, len o pár kilometrov ďalej vznikne nové, a tak to ide neustále dookola.

Zistiť si adresy podnikov, ktoré ponúkajú deti, ako aj iné sexuálne služby, nie je bohužiaľ pod vplyvom moderných technológií vôbec zložitú. Sexuálni turisti sa navzájom dobre informujú prostredníctvom internetu, vymieňajú si zážitky a odporúčajú si adresy a destinácie. Z mnohých turistov sa sexuálni turisti stávajú až na mieste.

Podľa štatistík veľa tých ľudí, ktorí využívajú (alebo skôr zneužívajú) služieb malých detí, nie je pedofilného zamerania, ale sex s neploletými osobami berie skôr ako prázdninové dobrodružstvo. Po návrate domov sa z nich stávajú „vzorní a zodpovední“ otcovia a manželia, alebo „vzorné a zodpovedné“ matky a manželky.

Ak pred pár rokmi bola sexuálna turistika takmer výhradne doménou mužov, tak v posledných rokoch vyráža na dovolenku za sexom stále viac žien.

Podľa Josefa Antóna Arreboly ⁵³, predstavuje komerčné sexuálne zneužívanie detí popri obchode so zbraňami a obchode s drogami jeden z najvýnosnejších ilegálnych obchodov na svete.

Záujem sexuálnych turistov z bohatých západných krajín je tak veľký, že nie je vylúčené, že sa komerčné sexuálne zneužívanie detí ako jeden z výnosných ilegálnych obchodov, veľmi skoro dostane na prvé miesto, a to pokiaľ sa nespoja vlády, cestovné

⁵² Podľa údajov, ktoré má k dispozícii OSN, až tretinu prostitúcie v Kambodži zabezpečujú deti mladšie ako osemnásť rokov. Ich počet je aj niekoľko stotisíc. Odborníci na sexuálnu turistiku a obchod s deťmi odhadujú, že v ostatných najviac postihnutých ázijských krajinách budú tieto počty rovnaké, ak nie vyššie

⁵³ Josef Antón Arrebola je generálnym tajomníkom španielskej pobočky ECPAT

kancelárie a miestna správa postihnutých oblastí, a nezačne sa „konečne“⁵⁴ komerčné sexuálne zneužívanie detí tvrdo stíhať.

Podľa organizácie ECPAT sa v súčasnosti záujem sexuálnych turistov čoraz častejšie zameriava na Karibik, Kostariku, subsaharskú Afriku a celú radu východoeurópskych krajín, vrátane Českej a Slovenskej republiky. Homosexuálni pedofili prichádzajú predovšetkým na Srí Lanku. Aj v Singapore, na Bali, v Laose a ďalších krajinách je možné často stretnúť turistu v stredných rokoch, ako si za ruku vedie osemročného i mladšieho chlapca.

Krajiny, v ktorých sexuálna turistika najviac prosperuje, sú väčšinou chudobné, skorumpované, majú nedostatočné zákony a vláda ani polícia neprejavujú príliš veľkú ochotu proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí bojovať. Údaje o počte zneužívaných detí sú však alarmujúce.

Druhú stránku sexuálnej turistiky predstavujú ľudia, ktorí si nechodia kupovať sex do exotických a chudobných krajín, ale vyrážajú do bohatých turistických letovísk, plných barov a diskoték. Podľa britského prieskumu patria k najobľúbenejším miestam takýchto turistov Ibiza, alebo Mallorca.⁵⁵

Aj keď sa obeťami komerčného sexuálneho zneužívania stávajú tak dievčatá, ako aj chlapci, dievčatá medzi zneužívanými deťmi prevažujú.

Následky komerčného sexuálneho zneužívania detí sú katastrofálne. Medzi tie najzávažnejšie patria: doživotné ohrozenie fyzického, duševného a sociálneho vývoja detí, ktoré sa stali obeťami komerčného sexuálneho zneužívania, predčasná a nechcená

⁵⁴ Slovo „konečne“ je v danej problematike kľúčové, pretože sexuálna turistika nie je žiadnou novinkou posledných desaťročí. Nápad vytvoriť špeciálne oblasti sa datuje prinajmenšom už do obdobia európskeho kolonializmu. V tomto období boli napr. v Číne bežnou súčasťou spoločenského života tzv. bordelové vlaky, ktoré ktoré premávali pre sexuchtivých Európanov zo Šanghaja. Tí si zaplatili lístok a mohli si nerušene užívať ilegálne služby. V tradícii bordelových vlakov a hodinových hotelov pokračovali Japonci. V 30. a 40. rokoch minulého storočia prevažoval v Ázii dopyt nad ponukou, a tak boli vo verejných domoch k prostitúcii prinútené pod hrozbou násillia a smrti tisíce Číňanok, Korejčaniek, Filipínok, žien z Indonézie a Japonska. Rozvoj sexuálnej turistiky v celej Ázii výrazne ovplyvnila aj vojna vo Vietname. Kým v roku 1957 bolo v Thajsku približne dvadsaťtisíc prostitútiiek, o sedem rokov neskôr, keď Spojené štáty americké založili na pobreží Thajského zálivu sedem vojenských základní, sa tento počet dramaticky zvýšil na 400 000. Vlády týchto krajín buď mlčali, alebo rozvoj prostitúcie podporovali. Keď v roku 1967 Thajsko súhlasilo s tým, že poskytne tzv. odpočinkové a rekreačné služby americkým vojakom slúžiacim vo Vietname, jeden zvládných úradníkov prehlásil: „Američania potrebujú dievčatá, my zase doláre“. Smutná skutočnosť. O to viac, že dievčatá nie sú jedinú, kto sexuálne služby poskytuje. V materiáloch ECPAT sa dajú nájsť drastické doklady o zotročovaní a krutom zaobchádzaní s deťmi. Desaťtisíce detí sú nakazené AIDS a inými pohlavnými chorobami

⁵⁵ Autorom tohoto prieskumu je profesor Mark Bellis zaoberajúci sa sexuálne prenosnými chorobami v Centre verejného zdravia v Liverpoole

tehotenstvá, šírenie pohlavne prenosných chorôb a narastajúca agresia ako bežne chápaná norma správania. Všetky tieto následky nesie celá spoločnosť.

5.2 Medzinárodnoprávna ochrana detí pred komerčným sexuálnym zneužívaním

Problematikou komerčného sexuálneho zneužívania sa najskôr zaoberali nevládne organizácie. Vzhľadom na citlivosť tejto problematiky sa postupne týmto problémom začali zaoberať aj vlády jednotlivých krajín a významné medzinárodné organizácie, vrátane OSN, UNESCO a Rady Európy.⁵⁶

V roku 1990 zahájila svoju činnosť nevládna organizácia ECPAT „*End of Child Prostitution and Pornography*“. Táto organizácia sa zaoberá monitorovaním situácie v oblasti komerčného sexuálneho zneužívania detí. Od roku 1997 vydáva každoročne bulletin, ktorý obsahuje správy štátov, ktoré sa zúčastnili Svetového kongresu v Stockholme. Ide o správy o vývoji situácie v oblasti boja proti zneužívaniu detí na účely prostitúcie a pornografie.

V roku 1991 vydal Výbor ministrov Rady Európy dve odporúčania, týkajúce sa problematiky komerčného sexuálneho zneužívania detí.

Prvé z nich (**Odporúčanie č. R (89) 7**) sa týka princípov distribúcie videozáznamov s násilným, brutálnym alebo pornografickým obsahom, a to druhé (**Odporúčanie č. R (90) 11**) sa priamo zaoberá problematikou sexuálneho zneužívania, pornografie, prostitúcie a obchodovania s deťmi a mladistvými. Vládam členských štátov je v tomto odporúčaní stanovené, aby sa zasadzovali za to, aby ich

⁵⁶ W. Churchill vyzval dňa 19.9.1946 dvoma svetovými vojnami poznačenú Európu k postupnému zjednoteniu. Odozva sa dostavila založením Rady Európy. Štatút Rady Európy bol dojednaný v máji 1949 v Londýne a do platnosti vstúpil už v auguste 1949 pre 10 západoeurópskych štátov. Cieľom Rady Európy je dosiahnuť väčšiu jednotu medzi členskými štátmi prejednávaním spoločných otázok, čo by okrem iného viedlo k uzatváraniu medzinárodných dohôd v hospodárskych, sociálnych, kultúrnych veciach, vo veciach ochrany životného prostredia a právnej spolupráce. Otázky národnej obrany boli z jej pôsobnosti výslovne vylúčené. Rada Európy je organizáciou, ktorej cieľom je presadzovať a uskutočňovať princípy parlamentnej demokracie a ľudských práv, zlepšovať životné podmienky a podporovať rozvoj ľudských hodnôt. Najvýznamnejším dokumentom prijatým na pôde Rady Európy je Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950)

policajné zložky venovali zvláštnu pozornosť prevencii, vyhľadávaniu a vyšetrovaniu trestných činov, ktoré zahŕňajú komerčné sexuálne zneužívanie detí a mladistvých. Vlády majú za týmto účelom poskytnúť policajným zložkám dostatočné prostriedky.

Komisia OSN pre ľudské práva zriadila osobitnú funkciu *špeciálneho spravodajcu pre obchodovanie s deťmi, detskú prostitúciu a detskú pornografiu*. Správy špeciálneho spravodajcu pre obchodovanie s deťmi, detskú prostitúciu a detskú pornografiu z rokov 1997 a 1999 obsahujú aj odporúčania a návrhy boja proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu.

Dňa 17. júna 1999 bol na pôde Medzinárodnej organizácie práce prijatý *Dohovor č. 182 o zákaze a okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce a Odporúčanie č. 190*, týkajúce sa zákazu a okamžitej akcie zameranej na odstránenie najhorších foriem detskej práce.⁵⁷ K najhorším formám detskej práce patrí aj zneužívanie, získavanie, alebo ponúkание dieťaťa k prostitúcii a na výrobu pornografie a k iným pornografickým účelom.

K detskej práci patria aj všetky formy otroctva, alebo praktiky podobné otroctvu, ako sú predaj a obchodovanie s deťmi.⁵⁸ Dohovor vyzýva členské štáty, aby vypracovali akčné programy na odstránenie najhorších foriem detskej práce a prijali všetky potrebné opatrenia k zabezpečeniu účinnej implementácie jednotlivých ustanovení, a to vrátane ustanovenia a aplikácie trestných sankcií. Členské štáty sú povinné zabezpečiť rehabilitáciu a sociálnu reintegráciu postihnutých detí.

Ďalším významným dokumentom z hľadiska ochrany detí pred komerčným sexuálnym zneužívaním je *Dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzinárodnom osvojení*, ktorý bol prijatý dňa 29. mája 1993 v Haagu. Ide o dokument s univerzálnou platnosťou, na ktorého vypracovaní sa podieľali štáty celého sveta a viaceré vládne a nevládne organizácie. Cieľom tohto dokumentu je vytvoriť systém spolupráce medzi štátmi s cieľom predchádzať únosom detí a obchodovaniu s nimi.

⁵⁷ Charakter detskej práce je neformálny, skrytý. Oficiálne údaje sa od tých neoficiálnych niekoľkonásobne líšia. Pracujúce deti majú veľmi malú možnosť brániť sa. Ich rodiny sa na nich v mnohých prípadoch spoliehajú, pretože predstavujú veľakrát jediný zdroj obživy. Väčšina detí pracuje v poľnohospodárstve, v spracovateľskom priemysle, v reštauráciách, ale pracujú aj ako pouliční predavači, čistíči topánok, ale aj v doloch a kameňolomoch

⁵⁸ Čl. 3, písmená a.) a b.) Dohovoru č. 182 Medzinárodnej organizácie práce, o zákaze a okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce

V roku 1995 sa v Pekingu konala *4. konferencia o ženách*, na ktorej bola prijatá **Pekingská deklarácia a platforma pre akciu**.

Pekingská deklarácia formulovala dva základné strategické ciele z hľadiska boja proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu. Prvý z nich je strategický cieľ D.3, ktorý stanovil potrebu odstránenia obchodovania so ženami a pomoc obetiam násilia spojeného s prostitúciou a s obchodovaním so ženami. Druhý strategický cieľ je cieľ L.7, ktorý vyzýva k odstráneniu násilia na deťoch ženského pohlavia, a odporúča vládam a nevládnym organizáciám prijať príslušné legislatívne, administratívne, sociálne a vzdelávacie opatrenia k ochrane detí ženského pohlavia v domácnostiach a spoločnosti tak, aby sa zabezpečila ich ochrana pred všetkými formami fyzického, alebo psychického násilia, ochrana pred zranením, alebo zanedbávaním, či zlým zaobchádzaním, týraním, alebo vykorisťovaním, a to vrátane vykorisťovania sexuálneho.

V roku 1996 sa konal v Štokholme *Svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí*, v rámci ktorého boli prijaté dva dokumenty, a to:

a./ Deklarácia

b./ Plán činnosti proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí

Obidva dokumenty posilňujú a konkretizujú doterajšie medzinárodné záväzky v oblasti boja proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí, určujú priority nevyhnutné pre riešenie danej problematiky a podporujú implementáciu príslušných ustanovení existujúcich medzinárodných dokumentov.

Vzhľadom na význam Svetového kongresu a dokumentov na ňom prijatých, sa tejto problematike podrobnejšie venujem v nasledujúcej kapitole.

V roku 1998 sa konala v Štrasburgu *Následná európska konferencia k Svetovému kongresu* v Štokholme, ktorá bola zameraná na tieto oblasti:

a./ zefektívnenie opatrení proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí v jednotlivých krajinách

b./ vytýčenie konkrétnych problémov, ktoré sa objavili pri praktickej implementácii záverov Svetového kongresu v Štokholme

c./ prezentáciu a výmenu pozitívnych skúseností pri postupe štátov proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí

V júni 2000 sa v New Yorku konalo 23. špeciálne zasadnutie Valného zhromaždenia OSN „**Žena 2000: genderová rovnosť, rozvoj a mier pre dvadsiate prvé storočie**“. Závery tohto zasadnutia obsahujú štyri body zamerané na problematiku komerčného sexuálneho zneužívania žien a dievčat. Tieto body navrhujú:

a./ prijať opatrenia k postihu príčin obchodovania so ženami a dievčatami za účelom vykonávania prostitúcie a iných foriem komercializovaného sexu, vrátane sprísnenia legislatívy v zmysle dôsledného trestania páchatel'ov

b./ vypracovať komplexnú stratégiu pre účinný postup proti obchodovaniu so ženami a dievčatami, zahŕňajúcu legislatívne opatrenia, preventívne kampane, výmenu informácií, pomoc, ochranu a rehabilitáciu obetí a potrestanie všetkých páchatel'ov vrátane sprostredkovateľov

c./ zvážiť prijatie preventívnych opatrení k predchádzaniu stíhania žien a dievčat cudzieho pôvodu za ich ilegálny pobyt v krajine, vzhľadom k tomu, že sa stali obeťami vykorisťovania

d./ zvážiť posilnenie koordinačného mechanizmu k danej problematike vytvorením medzirezortného orgánu s účasťou nevládných subjektov, slúžiaceho na zlepšenie výmeny informácií v oblasti obchodovania so ženami

Výbor ministrov členských štátov Európskej únie prijal 19. mája 2000 *Odporúčanie č. R (2000) 11 o akciách proti obchodovaniu s ľuďmi za účelom sexuálneho zneužívania.*

Valné zhromaždenie OSN prijalo dňa 25. mája 2000 na základe odporúčania Hospodárskej a sociálnej rady OSN zo dňa 27. apríla 2000 **Opčný protokol o predaji detí, detskej prostitúcií a detskej pornografii**. Signatárske štáty sú na základe tohto Opčného protokolu povinné zakázať predaj detí, detskú prostitúciu a detskú pornografiu, a to v akejkoľvek forme, pokrytím takéhoto nezákonného konania príslušnými ustanoveniami trestného práva.

Problematika Opčného protokolu je podrobnejšie upravená v samostatnej kapitole.

5.3 Štokholmský svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí

V dňoch 27.- 31. augusta roku 1996 sa v Štokholme konal Svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí, na ktorého organizácii sa podieľala švédska vláda spolu s UNICEF a ECPAT, a skupina nevládných organizácií združená pri Dohovore o právach dieťaťa.

Štokholmský svetový kongres bol prvým celosvetovým stretnutím zaoberajúcim sa problematikou boja proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí. Na kongrese sa zúčastnili vysokí politickí predstavitelia takmer zo všetkých krajín sveta, ako aj zástupcovia mnohých medzinárodných a nevládných organizácií. Svojou účasťou na kongrese vyjadrili vôľu aktívne sa podieľať na odstránení obchodu s deťmi, detskej prostitúcie a detskej pornografie.

Na kongrese sa prejednávali predovšetkým otázky týkajúce sa prevencie komerčného sexuálneho zneužívania detí, ochrany a rehabilitácie detí, ktoré sa stali obeťami zneužívania a účasti detí v boji proti nemu.

5.3.1 Vymedzenie pojmu komerčné sexuálne zneužívanie detí

Štokholmský svetový kongres definoval pojem *komerčné sexuálne zneužívanie detí* ako „*použitie dieťaťa na sexuálne účely výmenou za peniaze, alebo za odmenu v naturáliách, medzi dieťaťom, zákazníkom, sprostredkovateľom, alebo agentom a inými osobami, ktoré zarábajú na obchode s deťmi*“.

Štokholmský svetový kongres zároveň vymedzil aj tri základné formy komerčného sexuálneho zneužívania detí⁵⁹:

⁵⁹ Prípravné dokumenty pre Svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí, ktorý sa konal v dňoch 27. – 31. augusta 1996 v Štokholme

a./ obchod s deťmi

- obchodovanie s deťmi je definované ako „*nelegálne a utajené prevádzanie detí cez štátne hranice za účelom prinútenia detí k sexuálne a ekonomicky vykorisťujúcim činnostiam, ktoré prinášajú zisky sprostredkovateľom, obchodníkom a zločineckým syndikátom*“

Táto definícia svojim obsahom zodpovedá definícii obchodu s ľuďmi, ktorá bola prijatá Rezolúciou Valného zhromaždenia OSN č. 49/166 dňa 23. decembra 1994.

b./ detská prostitúcia

- detská prostitúcia je definovaná ako „*dojednanie, alebo ponúkание služieb dieťaťa k vykonávaniu sexuálnych aktov za peniaze alebo akúkoľvek inú odmenu*“

c./ detská pornografia

- detská pornografia je definovaná ako „*akýkoľvek obrazový alebo textový materiál, ktorý využíva dieťa v sexuálnom kontexte*“

Pri definícii detskej pornografie rozlišuje Štokholmský svetový kongres medzi obrazovou a zvukovou pornografiou:

a./ obrazová pornografia je definovaná ako „*zobrazenie dieťaťa pri sexuálnej činnosti, skutočnej, alebo simulovanej, alebo odhaľovanie pohlavných orgánov na účely sexuálneho uspokojenia užívateľa*“

b./ zvuková pornografia je definovaná ako „*používanie akýchkoľvek zvukových prostriedkov používajúcich detský hlas, a to skutočný či simulovaný, za účelom sexuálneho uspokojenia užívateľa*“

Tak obrazová, ako aj zvuková pornografia zahŕňajú výrobu, rozširovanie alebo používanie takéhoto pornografického materiálu.

5.3.2 Dokumenty prijaté Štokholmským svetovým kongresom

V rámci Štokholmského svetového kongresu boli formulované najdôležitejšie ciele boja proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu, ktoré sa mali následne premietnuť do oblastí vnútroštátnej a medzinárodnej legislatívy, jej uplatňovania, sociálnej starostlivosti, turistického ruchu a pôsobenia médií.

Na záver Štokholmského svetového kongresu boli prijaté dva významné dokumenty, ktoré sa síce nepovažujú za medzinárodnoprávne záväzné dokumenty, ich význam však spočíva vo formulácii aktuálnych problémov a navrhovaní spôsobov riešenia týchto problémov. Sú to:

a./ Deklarácia

b./ Plán činnosti proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí

Základným východiskom opatrení, ktoré boli navrhnuté na kongrese, je právne záväzný dokument univerzálneho charakteru, *Dohovor OSN o právach dieťaťa (1989)*. Na základe ustanovení tohto Dohovoru sú zmluvné štáty povinné prijímať opatrenia a zabezpečiť ich presadzovanie za účelom ochrany detí pred komerčným sexuálnym zneužívaním. Obidva dokumenty v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa, definujú dieťa ako osobu, ktorá nedovršila vek 18 rokov.

Deklarácia

Deklarácia obsahuje dve časti, a to *Výzvu* a *Záväzok*.

Výzva popisuje rozsah, príčiny a následky komerčného sexuálneho zneužívania detí. Zdôrazňuje, že napriek tomu, že základnú zodpovednosť za ochranu detí pred týmto zneužívaním nesie štát, má ju plniť v spolupráci s inými štátmi, medzinárodnými organizáciami a občianskou spoločnosťou. Deklarácia vo svojej prvej časti vymedzuje komerčné sexuálne zneužívanie detí ako zásadné porušenie detských práv. Definuje dva základné rysy komerčného sexuálneho zneužívania, a to:

a./ znak sexuálneho zneužívania (sexuálne zneužívanie dieťaťa dospelou osobou)

b./ znak komerčnosti (náhrada poskytnutá v peniazoch, alebo v tovare)

Dieťa sa teda považuje za sexuálny objekt, ale zároveň aj za objekt obchodu. Toto považujeme za hlavný znak, ktorý odlišuje komerčné sexuálne zneužívanie detí od už skôr definovaného sexuálneho zneužívania, v ktorom chýba zložka komerčnosti ako jedného z hlavných znakov. Deklarácia označuje komerčné sexuálne zneužívanie za formu násillia namiereného proti deťom, formu nútenej práce a formu súčasného otroctva.

Výzva na základe výsledkov Štokholmského svetového kongresu poukazuje na rozsah sexuálneho vykorisťovania a vyzýva k ukončeniu tejto praxe sústredeným úsilím ako na miestnej, tak na národnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni. Zároveň vyzýva k ráznemu odsúdeniu tejto praxe.

Výzva sa odvoláva na Dohovor o právach dieťaťa, ako na medzinárodnoprávne záväzný dokument všeobecného významu, ktorý ku dňu prijatia Deklarácie ratifikovalo 187 krajín. Zdôrazňuje požiadavku Dohovoru, aby členské štáty chránili deti pred všetkými formami sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania, podporovali fyzické a psychologické zotavenie sa a reintegráciu detských obetí. Ďalej kladie dôraz na to, aby základným kritériom konania jednotlivých štátov týkajúceho sa detí, bol najlepší záujem dieťaťa, a to tak ako bol definovaný v Dohovore o právach dieťaťa. Zároveň zdôrazňuje právo dieťaťa vyjadrovať sa k otázkam týkajúcich sa jeho života.

Deklarácia sa vo svojej prvej časti zaoberá aj dôvodmi komerčného sexuálneho zneužívania detí. Za jednu z hlavných príčin považuje kriminalitu a skutočnosť, že zločinci a zločinecké zoskupenia páchajú zločiny namierené proti deťom tak v malom rozsahu (vykorisťovanie detí spáchané rodičmi, príbuznými, alebo známymi), ako aj vo veľkom rozsahu (organizovaný zločin, zločinecké skupiny). Táto skutočnosť je podporovaná nedostatočnými zákonmi, nedbalým presadzovaním práva, ale aj do určitej miery obmedzeným vnímaním osôb presadzujúcich právo k jeho škodlivým vplyvom na deti. Deklarácia vyzýva k efektívnejšej implementácii prijatých opatrení, primeranému rozmiestňovaniu zdrojov a k naplneniu litery už existujúcich zákonov.

Deklarácia zároveň požaduje nielen prijatie dostatočných legislatívnych opatrení, ale snaží sa apelovať predovšetkým na jednotlivcov, vzhľadom na ich postavenie, alebo povolanie, orgány a inštitúcie presadzujúce práva detí, aby sa ochrana práv detí uskutočňovala v ich najlepšom záujme a v medziach daných legislatívou.

Významnou príčinou, ktorá prispieva k šíreniu komerčného sexuálneho zneužívania detí je chudoba, a to predovšetkým v krajinách Južnej Ameriky, Afriky a Ázie. Deklarácia však zároveň upozorňuje na skutočnosť, že nie je možné ospravedlňovať komerčné sexuálne zneužívanie detí v danej krajine chudobou.

V tejto súvislosti by som sa okrajovo zmienila aj o situácií, týkajúcej sa chudoby na Slovensku. Podľa štatistických údajov trpí až tretina detí na Slovensku nedostatkom. Chudoba na Slovensku ohrozuje najmä deti do 15 rokov. Túto neradostnú situáciu konštatuje Národná správa o politike mládeže v SR, ktorú Ministerstvo školstva vypracovalo pre Radu Európy. Výskumy ukázali, že skúsenosť s chudobou má každý piaty Slovák, pričom čím je starší, tým je ohrozený menej. Najohrozenejšou skupinou sú deti. Najväčšie riziko upadnutia do chudoby hrozí viacdetným a najmä neúplným rodinám. Najhoršia je situácia detí odložených do ústavov a detských domovov, čo potvrdzujú aj sociologické prieskumy. Každé tretie dieťa z neúplnej rodiny či z rodiny, ktorá má tri a viac detí, je ohrozené nedostatkom. V rodinách s celoživotnou chudobou, deti napodobňujú pasívne a rezignované správanie svojich rodičov, pretože nevedia nájsť spôsob, ako sa z nepriaznivej situácie vymaniť. V porovnaní s ľuďmi na penzii vychádzajú deti podstatne horšie aj preto, že nemajú garantovaný príjem na úrovni životného minima. Dá sa teda konštatovať, že jediným spôsobom ako vymaniť deti z rizika chudoby, je vymaniť z neho ich rodičov.

Ďalším faktorom, ktorý vedie ku komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí sú podľa Deklarácie hospodárske nerovnosti, ako aj nespravodlivé sociálno-ekonomické štruktúry posilnené znakmi globalizácie predovšetkým v rozvojových krajinách.

Za ďalšie dôvody bývajú často označované aj rozpady rodín, v ktorých dôsledku dochádza k uvoľneniu tradičných štruktúr, rodinných väzieb a vzťahov, ktoré za normálnych okolností pôsobia ako jeden z ochranných faktorov proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí.

Kongres zároveň zdôraznil význam a úlohu rodiny pri ochrane detí pred komerčným sexuálnym zneužívaním a povinnosť štátu neustále posilňovať toto postavenie rodiny.

Za ďalší významný faktor môžeme považovať aj narastajúci spotrebný spôsob života a morálky, v dôsledku ktorého dochádza k revitalizácii tradičných hodnôt a posilňovaniu fenoménu moderného sveta, ktorým sú peniaze.

Dochádza aj k rastu ponuky na sexuálnom trhu, ktorý je vyvolaný narastajúcim dopytom. Príkladom je aj Kambodža, kde došlo k niekoľkonásobnému nárastu detských prostitútok, predovšetkým v hlavnom meste Kambodže, v súvislosti s prítomnosťou mierových oddielov OSN UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia).⁶⁰

Ďalšími faktormi, ktoré negatívne vplyvajú na rast komerčného sexuálneho zneužívania detí, sú aj škodlivé tradičné praktiky v niektorých častiach sveta a diskriminácia na základe pohlavia, ktoré sú často podporované náboženstvom. Tieto faktory sa vzťahujú najmä na dievčatá, ktoré sú už tradične považované v niektorých oblastiach Ázie a Afriky za menejcenné pohlavie. V dôsledku takýchto praktík a diskriminácie sa v týchto oblastiach problematika komerčného sexuálneho zneužívania nepovažuje za aktuálny problém.

Deklarácia konštatuje, že nezáujem spoločnosti, jednotlivcov a skupín na rôznych sociálnych úrovniach, a to vrátane rodín postihnutých detí, poskytovateľov a spotrebiteľov sexuálnych služieb, obchodníkov a úradníkov na všetkých úrovniach, napomáha k zachovaniu škodlivej praxe komerčného sexuálneho zneužívania detí.

Dôsledky komerčného sexuálneho zneužívania detí je možné označiť za dlhodobé a v niektorých prípadoch dokonca za životu nebezpečné. Komerčné sexuálne zneužívanie detí vedie predovšetkým k ohrozeniu a v niektorých prípadoch i poškodeniu fyzického, psychického a sociálneho vývoja dieťaťa. V mnohých

⁶⁰ Arnvig, E.: Child prostitution in Cambodia: Did the UN look away?, International Children's Rights Monitor, 3rd quarter 1993 – Vol. 10, No. 3, Defence for Children International, Geneva, 1993

prípadoch ide o poškodenie trvalé, v dôsledku ktorého môže dôjsť aj k následnému poškodeniu budúcich generácií.

Komerčné sexuálne zneužívanie so sebou nesie hrozbu predčasného otehotnenia a vysokej materskej úmrtnosti v dôsledku nedostatočnej zdravotníckej starostlivosti a nezrelosti organizmu mladej mamičky. S tým súvisí aj problematika detí, ktoré sa narodili ako dôsledok komerčného sexuálneho zneužívania a vyrastali na okraji spoločnosti, a bez rodinného zázemia.

Dochádza aj k nekontrolovateľnému šíreniu pohlavne prenosných ochorení, a to vrátane najzávažnejšieho ochorenia nákazy vírusom HIV. Je potrebné zdôrazniť, že k šíreniu vírusu HIV dochádza najmä v krajinách s minimálne rozvinutým zdravotníckym systémom a tento problém zostáva aj naďalej prakticky bez akéhokoľvek riešenia.

Medzi dôsledky komerčného sexuálneho zneužívania patrí aj postavenie detí, ako obetí zneužívania, ktoré tieto deti ponecháva na okraji spoločnosti, bez toho, aby im zo strany štátu a iných príslušných inštitúcií bola poskytnutá akákoľvek lekárska, psychologická a sociálna pomoc potrebná k tomu, aby sa mohli stať zdravými občanmi spoločnosti a viesť dôstojný život. Veľakrát sa stáva, že práve obeť komerčného sexuálneho zneužívania sú považované za pôvodcu problému a bývajú zo strany spoločnosti odsudzované.

Deklarácia zdôrazňuje, že základnú zodpovednosť za ochranu detí pred komerčným sexuálnym zneužívaním nesie štát. Deklarácia však kladie určitú časť zodpovednosti aj na občiansku spoločnosť, pretože význam občianskej spoločnosti pri ochrane detí je nezastupiteľný. Štát má plniť svoju úlohu pri ochrane detí v spolupráci s inými štátmi, medzinárodnými organizáciami a občianskou spoločnosťou.

Závazok označuje boj proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu za prioritu jednotlivých štátov. V tejto súvislosti zaväzuje štáty k stíhaniu a trestaniu páchatel'ov komerčného sexuálneho zneužívania, a za týmto účelom ich zaväzuje k prípadnej zmene svojich zákonov a zabezpečenia ich dôsledného uplatňovania. Ďalej požaduje, aby štáty podporovali spoluprácu medzi vládnymi orgánmi a nevládnymi organizáciami a aktívne

sa zapojili do medzinárodnej spolupráce. Zdôrazňuje úlohu rodiny pri ochrane detí pred komerčným sexuálnym zneužívaním a povinnosť štátu posilňovať postavenie rodiny. Ďalej zaväzuje štáty k vypracovaniu a presadzovaniu konkrétnych programov a politiky, k zastaveniu tejto formy zneužívania detí a podtrhuje význam účasti detí v tomto procese.

Vo svojej druhej časti Deklarácia vyzýva vlády všetkých štátov, aby v spolupráci s národnými a medzinárodnými organizáciami a občianskou spoločnosťou uskutočnili, a to v čo najkratšom čase, tieto opatrenia:

a./ priznať vysokú prioritu boja proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí a tejto skutočnosti prispôbiť rozmiestnenie prostriedkov

b./ podporovať spoluprácu medzi vládami a všetkými zložkami spoločnosti s cieľom zabrániť komerčnému sexuálnemu zneužívaniu v celosvetovom meradle a obmedziť vstup čo najvyššieho množstva detí na sexuálny trh

c./ zvýšiť rozvoj vzdelania a sociálnu osvetu, ktoré podporujú prostredie a postoje rešpektujúce práva dieťaťa

d./ zaistiť, aby bolo komerčné sexuálne zneužívanie považované za vážny zločin s ťažkými následkami

e./ preskúmať a upraviť zákony, ďalšie normy a programové prístupy tak, aby bolo obmedzené a definitívne odstránené komerčné sexuálne zneužívanie detí

f./ rozvíjať a uskutočňovať plány a programy na národnej úrovni za účelom prevencie komerčného sexuálneho zneužívania detí, k ochrane a pomoci deťom obetiam a programy uľahčujúce rehabilitáciu a reintegráciu obetí do spoločnosti

g./ podporovať prijatie, ratifikáciu a implementáciu medzinárodne právnych nástrojov, zákonov a programov zameraných proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí

h./ mobilizovať národné a medzinárodné spoločenstvo, vrátane medzinárodných organizácií na pomoc krajinám pri obmedzovaní komerčného sexuálneho zneužívania detí

i./ obhajovať úlohu účasti občianskej spoločnosti, a to predovšetkým detí, pri prevencii a odstraňovaní komerčného sexuálneho zneužívania detí.

Štokholmský svetový kongres na tomto mieste zdôraznil nezastupiteľnú úlohu účasti detí v procese eliminácie komerčného sexuálneho zneužívania.

Plán činnosti proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí

Plán činnosti obsahuje konkrétne opatrenia, ktoré sa účastnícke štáty zaviazali prijať do roku 2000. Ide o opatrenia v oblasti koordinácie a spolupráce na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni, prevencie, ochrany, rehabilitácie, reintegrácie a účasti detí.

Plán činnosti zároveň vyzval k činnosti proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí aj národné a medzinárodné organizácie a všetky zložky spoločnosti. Plán teda stanovil komplexný prístup, pri ktorom je zodpovedným subjektom nielen štát, ale aj organizácie zaoberajúce sa ochranou ľudských práv a všetky zložky občianskej spoločnosti, a to v rámci ich možností. Plán zdôraznil medzinárodné záväzky v oblasti ochrany detí a potrebu implementácie príslušných medzinárodných dokumentov.

Plán štátom uložil povinnosť vypracovať v oblasti vnútroštátnej koordinácie tzv., „Vnútroštátne plány činnosti boja proti predaju detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii“ a povinnosť vytvoriť monitorovacie mechanizmy, aby bolo prostredníctvom nich možné porovnať jednotlivé údaje. Plán štáty vyzval k vypracovaniu národných plánov činnosti proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí do roku 2000.

V oblasti koordinácie a spolupráce sú štáty vyzývané k prijatiu opatrení tak na vnútroštátnej ako aj medzinárodnej úrovni. Prvoradou úlohou v tejto oblasti je prijatie národných plánov. Národné plány by mali obsahovať ciele v oblasti zmenšenia počtu rizikových detí z hľadiska komerčného sexuálneho zneužívania, zlepšenie úrovne

detských práv a výchovného prostredia, ako aj časový rámeč potrebný na dosiahnutie tohto cieľa. Ďalšou významnou úlohou v tejto oblasti je vytvorenie implementačných a monitorovacích mechanizmov na národnej a medzinárodnej úrovni do roku 2000. Súčasťou týchto monitorovacích mechanizmov by mala byť aj databáza, v ktorej budú zhromaždené údaje týkajúce sa rizikových detí z hľadiska komerčného sexuálneho zneužívania, vrátane databázy obetí a potenciálnych obetí. Dôraz by sa mal klásť na rozlišovanie údajov podľa veku, pohlavia, príslušnosti k etnickej skupine, podmienok zavlčenia obetí do problému komerčného sexuálneho zneužívania.

Plán činnosti kladie dôraz aj na zachovanie a rešpektovanie práva jednotlivých detských obetí na ochranu osobných a dôverných údajov. Toto opatrenie by malo smerovať k presnejšiemu spoznaniu fenoménu komerčného sexuálneho zneužívania detí.

Vysoký dôraz sa kladie na spoluprácu medzi vládny a nevládnym sektorom pri plánovaní, realizácii a hodnotení opatrení proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí. Táto spolupráca by mala umožniť aj primerané rozdelenie zdrojov, a to vrátane zdrojov rozpočtových. V rámci tejto spolupráce by mali byť pripravené aj informatívne kampane pre verejnosť.

Plán činnosti kladie vysoký dôraz aj na úzku spoluprácu medzi jednotlivými krajinami a medzinárodnými organizáciami za účelom odstraňovania komerčného sexuálneho zneužívania.⁶¹ Plán vyzval medzinárodné organizácie, aby do svojej činnosti v súlade so svojimi mandátmi zahrnuli aj Plán činnosti proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu.

Na regionálnej a medzinárodnej úrovni sa štáty v Pláne zavazujú rozvíjať tak vzájomnú spoluprácu, ako aj spoluprácu s medzinárodnými organizáciami, vrátane UNICEFu a Výboru pre práva dieťaťa.

⁶¹ Plán činnosti menuje medzinárodné organizácie, ktoré majú v boji proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí dôležitú úlohu: UNICEF, ILO, UNDP, WHO, UNAIDS, UNHCR, Svetová banka, Interpol, Oddelenie OSN pre prevenciu kriminality a oddelenie trestného súdnicstva, UNFPA, Svetová organizácia cestovného ruchu, Výbor pre práva dieťaťa, Vysoký komisár OSN pre ľudské práva, Stredisko OSN pre ľudské práva, Komisia OSN pre ľudské práva, Pracovná skupina pre súčasné formy otroctva, Špeciálny spravodajca OSN pre predaj detí, detskú prostitúciu a detskú pornografiu

Ďalším významným opatrením je aj obhajoba a mobilizácia detských práv, a to vrátane implementácie ustanovení Dohovoru o právach dieťaťa. Jednotlivé štáty majú podporiť podávanie správ Výboru pre práva dieťaťa a ďalším príslušným orgánom a inštitúciám OSN, vrátane Špeciálneho spravodajcu OSN pre predaj detí, detskú prostitúciu a detskú pornografiu.

Kľúčovou oblasťou na odstránenie komerčného sexuálneho zneužívania je oblasť prevencie. Východiskovým bodom je zahájenie monitorovania tohto javu, zistenie jeho skutočného rozsahu a štruktúry. Štáty majú zahájiť informačné kampane, ktoré by mali zvýšiť úroveň všeobecného povedomia o týchto javoch a zmeniť prístup verejnosti k nim. Štáty by mali zahrnúť do vzdelávania aj detské práva a mali by podporovať účasť detí pri vytváraní vzdelávacích programov. Sú ďalej povinné prijať adekvátnu legislatívu a zabezpečiť jej uplatňovanie. Obetiam komerčného sexuálneho zneužívania, alebo deťom, ktorým hrozí riziko komerčného sexuálneho zneužívania, by mali byť poskytnuté všetky príslušné zdravotnícke služby, vzdelávanie, ako aj školenie. Všetky služby majú byť poskytnuté postihnutým deťom bez ohľadu na ich štátne občianstvo, ako aj v prípade, ak sú deti bez štátneho občianstva, alebo ak sú bezdomovcami. Plán činnosti kladie dôraz na rozšírenie poznatkov spoločností, vzdelávanie úradníkov, rodín a detí o nezákonnosti a škodlivých účinkov komerčného sexuálneho zneužívania detí, a to prostredníctvom mediálnych a informatívnych kampaní. Plán činnosti sa zamerá aj na rodinnú výchovu s tým, že špeciálny dôraz sa má klásť na prevenciu sexuálneho násillia voči deťom. V rámci rodinnej výchovy by mala byť zdôraznená aj rovnaká zodpovednosť oboch rodičov pri výchove dieťaťa.

Súčasťou Plánu je aj vytvorenie špeciálnych vzdelávacích programov pre deti. Tieto programy by mali zodpovedať ich rozumovej vyspelosti, a mali by sa dotýkať problematiky komerčného sexuálneho zneužívania a možnej prevencie.

Plán zároveň vyzýva k vytvoreniu špeciálnej detskej monitorovacej siete za účelom boja proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí. Štáty by podľa Plánu činnosti mali formulovať národnú politiku a programy pre pomoc deťom ohrozeným komerčným sexuálnym zneužívaním, ako aj ich rodinám a komunitám.

V oblasti ochrany, sú štáty prostredníctvom svojho zákonodarstva povinné zabezpečiť ochranu obetí takýchto trestných činov v sociálnej a zdravotnej oblasti a v procese trestného konania.

Ďalej sú štáty povinné stanoviť trestnú zodpovednosť priekupníkov a zákazníkov, ako aj stanoviť okrem iného, trestnosť držania detskej pornografie, obchodovania s deťmi vnútroštátne aj do zahraničia, stanoviť extrateritoriálne účinky trestného práva⁶², a s tým súvisiacu kompetenciu orgánov činných v trestnom konaní, stanoviť konfiškáciu a zabavenie výnosov z takejto trestnej činnosti a zaistiť trestné stíhanie a potrestanie páchatel'ov tejto trestnej činnosti v krajine, v ktorej sú štátnymi občanmi, alebo prostredníctvom extradičných dohôd v krajine, v ktorej bol takýto trestný čin spáchaný.

Štáty sa zaväzujú poskytovať si príslušné informácie a spolupracovať pri trestnom stíhaní páchatel'ov, tak v rámci existujúcich mechanizmov, najmä Interpolu, ako aj pri vytváraní nových systémov spolupráce.

V oblasti zotavenia a reintegrácie sa štáty zaväzujú poskytovať obetiam sociálne, zdravotné, psychologické a iné poradenstvo a služby, a pre tento účel vyškoliť profesionálnych pracovníkov a zabezpečiť, aby nedochádzalo k opakovanej viktimizácii detí. V prípade, ak sa to uzná za vhodné, sú štáty povinné zabezpečiť páchatel'om liečbu, a to prostredníctvom sociálnych, zdravotných a psychologických opatrení.

Vo vzťahu k deťom, ktoré sa stali obeťami komerčného sexuálneho zneužívania, sa musí za každých okolností zachovať nerepresívny prístup. Účasť detí v procese ochrany detí pred nežiaducimi javmi, je považovaná za jeden z najdôležitejších prístupov ponímania celej problematiky. Tento prístup sa uplatňuje predovšetkým v oblasti prevencie.

Pre potreby svojich dokumentov využil Štokholmský svetový kongres definíciu dieťaťa tak, ako bola upravená v Dohovore o právach dieťaťa.

⁶² Trestný zákon Slovenskej republiky (zákon č. 300/2005 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov) upravuje územnú pôsobnosť v § 3, ods. 1, 2, 3

5.4 Svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu v Yokohame

V decembri roku 2001 sa v Yokohame uskutočnil druhý svetový kongres proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí. Rokovanie bolo zamerané na legislatívny rámec ochrany detí, vymáhanie práva, prevenciu, ochranu a rehabilitáciu obetí. Vývoj poukázal na nutnosť zaoberať sa bojom proti detskej pornografii na internete, v rámci medzinárodného organizovaného zločinu.

V štruktúre OSN pôsobí od roku 1990 *Špeciálny spravodajca pre oblasť predaja detí, detskej prostitúcie a detskej pornografie*, ktorý bol vymenovaný Komisiou pre ľudské práva. Do jeho mandátu patrí zber a analýza informácií o rozšírení v jednotlivých krajinách a vytváranie príslušných odporúčaní.

5.5 Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii

5.5.1 Prijatie a štruktúra Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii

Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii⁶³ bol prijatý dňa 27. apríla 2000 Hospodárskou a sociálnou radou OSN, a to rezolúciou E/CN.4/RES/2000/59, a bol ňou odporúčaný na prerokovanie a k podpisu Valnému Zhromaždeniu OSN.

⁶³ Optional protocol on the Convention the Rights of the Child on the sale of Children, child prostitution and child pornography sa často prekladá ako „ Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa proti obchodu s deťmi, detskej prostitúcii a detskej pornografii

Valné zhromaždenie OSN prijalo Opčný protokol o predaji detí, detskej prostitúcií a detskej pornografií na svojom zasadnutí dňa 25. mája 2000, s tým, že k podpisu bude táto otázka otvorená na špeciálnom zasadnutí s názvom „*Women 2000: gender equality, development and peace for the twenty-first century*“, ktoré sa konalo v New Yorku v dňoch 5.- 9. júna 2000.⁶⁴

Opčný protokol o predaji detí, detskej prostitúcií a detskej pornografií bol dokončený na 56. zasadnutí Komisie OSN pre ľudské práva.

Príprava tohto Opčného protokolu trvala niekoľko rokov. V priebehu príprav bol Opčný protokol označovaný za kontroverzný, pretože na rozdiel od prípravy Dohovoru o právach dieťaťa neexistovala medzi jednotlivými zúčastnenými štátmi zhoda v tom, či by tento Opčný protokol mal byť vypracovaný, alebo či by mali byť v boji proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu uplatňované už existujúce medzinárodnoprávne nástroje.

Text Opčného protokolu tvorí preambula a sedemnást' článkov, ktoré možno rozdeliť na:

- a./ články obsahujúce hmotnoprávne ustanovenia (čl. 1 – 11)
- b./ články obsahujúce procesné ustanovenia (čl. 12 – 17)

Opčný protokol sa vo svojej preambule odvoláva a nadväzuje na Dohovor o právach dieťaťa, a to predovšetkým na články 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 a 36, ktoré úzko súvisia s problematikou komerčného sexuálneho zneužívania. Opčný protokol zdôrazňuje potrebu rozšírenia ochrany práv detí, ktoré Dohovor o právach dieťaťa v tejto oblasti poskytuje.

Preambula ďalej poukazuje na to, že Opčný protokol berie do úvahy relevantné ustanovenia už prijatých medzinárodnoprávných dokumentov súvisiacich s ochranou práv dieťaťa proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí.⁶⁵

⁶⁴ General Assembly Plenary – 2 – Press Release GA/9711 97th Meeting (AM) 25 May 2000

⁶⁵ Opčný protokol sa zmiňuje o týchto medzinárodných dokumentoch: Haagsky dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzinárodných adopciách, Haagsky dohovor o občianskych aspektoch medzinárodných únosov detí, Haagsky dohovor o jurisdikcii, platných právnych predpisoch, uznávaní, vymáhaní a spolupráci vo veciach rodičovskej zodpovednosti a opatreniach na ochranu detí a Dohovor č. 172 Medzinárodnej organizácie práce o zákaze a okamžitých opatreniach k odstráneniu najhorších foriem detskej práce

V preambule je zdôraznený aj význam opatrení prijatých na ochranu práv detí proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu na medzinárodnej úrovni a potreba ich implementácie do vnútroštátnych právnych predpisov. V tejto súvislosti Opčný protokol uvádza aj dokumenty prijaté na Svetovom kongrese proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí v roku 1996 v Štokholme, a to Deklaráciu a Plán činnosti.

V preambule tvorcovia upozorňujú na alarmujúce praktiky, ktoré viedli medzinárodné spoločenstvo k rozhodnutiu vypracovať tento Opčný protokol.

Za takéto praktiky sa považuje medzinárodný obchod s deťmi za akýmkoľvek účelom, rozsiahla prax sexuálnej turistiky⁶⁶, vysoké zastúpenie dievčat medzi sexuálne vykorisťovanými osobami a neustále sa zvyšujúca dostupnosť detskej pornografie na internete a prostredníctvom ďalších médií.

Opčný protokol označuje faktory prispievajúce k šíreniu negatívnych javov, akými sú obchodovanie s deťmi, detská prostitúcia a detská pornografia, a vyzýva signatárske štáty, aby zaujali striktný prístup k týmto faktorom s cieľom eliminovať dané negatívne javy. Medzi takéto javy môžeme zaradiť zaostalosť, chudobu, ekonomické rozdiely, nespravodlivú sociálno-ekonomickú štruktúru, nefunkčné rodinné prostredie, nedostatočné vzdelanie, migráciu medzi mestom a dedinou, diskrimináciu žien, nezodpovedné sexuálne správanie dospeléj populácie, tradičné škodlivé praktiky, ozbrojené konflikty a obchodovanie s deťmi.

Ďalším faktorom v boji proti obchodu s deťmi, detskej prostitúcií a detskej pornografii je zvýšenie informovanosti verejnosti, ktorá je podľa tvorcov Opčného protokolu nevyhnutná na zníženie dopytu po detskej prostitúcií a detskej pornografii.

Preambula zároveň apeluje na štáty, aby zlepšili svoju vzájomnú spoluprácu a vymáhateľnosť práva na národnej úrovni.

⁶⁶ Za sexuálneho turistu môžeme považovať človeka, ktorý spolu s partiou kamarátov vyráža do niektorého z rušných turistických letovísk známych divokým nočným životom, barmi, diskotékami a uvoľnenou atmosférou, kvôli ktorým na tieto miesta prichádzajú ľudia z rôznych kútov sveta. Sexuálnym turistom je človek, ktorý chce zažiť nevšedné zážitky so ženami s exotických častí sveta, pretože je pod vplyvom cestopisných článkov presvedčený o tom, že exotické ženy a dievčatá sú lepšími milenkami, majú menej zábran a viac skúseností s nie celkom bežnými praktikami. Najnebezpečnejším sexuálnym turistom je však ten, kto vyráža do cudzích krajín za deťmi a mladistvými oboch pohlaví. Práve deti trpia následkami sexuálnej turistiky najviac. Niektorým nie je ani sedem rokov a žiadne z nich sa nemôže brániť.

Hmotnoprávne ustanovenia Opčného protokolu sú obsiahnuté v článkoch 1-11.

Čl. 1 ukladá signatárskym štátom povinnosť zakázať obchod s deťmi, detskú prostitúciu a detskú pornografiu, a to v súlade s ustanoveniami Opčného protokolu. Tento záväzok vyžaduje zo strany štátov prijatie konkrétnych krokov.

V čl.2 sú definované základné pojmy komerčného sexuálneho zneužívania detí pre potreby Opčného protokolu. Tieto pojmy zahŕňajú obchod s deťmi, detskú prostitúciu a detskú pornografiu.

Opčný protokol prijal vymedzenie základných foriem komerčného sexuálneho zneužívania detí vypracovaných Štokholmským svetovým kongresom v roku 1996, avšak samotné definície boli vypracované nanovo. Keď porovnáme definície jednotlivých pojmov, môžeme konštatovať, že definície použité pre potreby Opčného protokolu sú širšie a schopné pokryť širšiu škálu komerčného sexuálneho zneužívania:

a./ **obchodovaním s deťmi** sa rozumie akákoľvek činnosť, alebo uzavretie obchodu, na ktorého základe akákoľvek osoba, či skupina osôb predá dieťa inej osobe za úplatu či akúkoľvek inú protihodnotu

b./ **detskou prostitúciou** sa rozumie využívanie dieťaťa k sexuálnym aktivitám za úplatu, či akúkoľvek inú protihodnotu

c./ **detskou pornografiou** sa rozumie akékoľvek zobrazovanie dieťaťa prostredníctvom akýchkoľvek prostriedkov pri skutočných či simulovaných sexuálnych aktivitách, či akékoľvek zobrazovanie pohlavných orgánov dieťaťa k prvotne sexuálnym účelom

Čl. 3 – 8 obsahujú záväzky uložené signatárskym štátom.

Čl. 3 definuje skutkové podstaty trestných činov v súvislosti s komerčným sexuálnym zneužívaním detí. Štáty sú na základe tohto článku povinné zaistiť, že minimálne konania definované týmto článkom budú úplne pokryté ustanoveniami trestného zákona, a to bez ohľadu na skutočnosť, či k ich spáchaniu došlo na území štátu, alebo v zahraničí, a bez ohľadu na to, či sa ich spáchania dopustil jednotlivец, alebo organizovaná skupina. Opčný protokol, ako vyplýva z formulácie tohto článku, chápe uvedený záväzok štátov ako minimálny štandard určitého stupňa kriminality praktík komerčného sexuálneho zneužívania detí. Ďalej Opčný protokol ukladá štátom,

s odkazom na príslušné ustanovenia vnútroštátneho trestného práva, záväzok zabezpečiť trestnosť pokusu spáchania trestného činu⁶⁷, spolupáchateľstva⁶⁸ a účasti na niektorom z uvedených trestných činov.⁶⁹

Trestným právom postihované konania majú zahŕňať:

- a./ ponúkanie a dodanie dieťaťa za účelom jeho sexuálneho vykorisťovania, využívanie jeho orgánov s cieľom dosiahnutia zisku, zapojenie dieťaťa do nútenej práce
- b./ neprípustné získanie súhlasu k adopcii, pričom došlo k porušeniu príslušných medzinárodných predpisov vzťahujúcich sa na adopciu
- c./ ponúkanie, získavanie, sprostredkovanie, či poskytovanie dieťaťa k detskej prostitúcii
- d./ výrobu, distribúciu, šírenie, dovoz, vývoz, ponúkanie, predaj, či držanie detskej pornografie

Voľbu a stanovenie primeraných trestov za spáchanie niektorého z uvedených trestných činov ponecháva Opčný protokol na vnútroštátnych zákonodarcov a ich uváženie. Ako jediné kritérium pre stanovenie druhu trestu a jeho výšky uvádza kritérium závažnosti spáchaného trestného činu.⁷⁰ Tresty ukladané v jednotlivých štátoch sa teda budú líšiť v závislosti od kultúry, tradícií, právneho systému a filozofického prístupu daných štátov. Štáty sú povinné v súlade s ustanoveniami vnútroštátneho právneho poriadku ustanoviť trestnoprávnu, občianskoprávnu a správnu zodpovednosť za spáchanie

⁶⁷ Podľa trestného zákona Slovenskej republiky č. 140/1961 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov sa pokusom trestného činu rozumie konanie, ktoré bezprostredne smeruje k dokonaniu trestného činu, ktorého sa páchateľ dopustil v úmysle spáchať trestný čin, ak nedošlo k dokonaniu trestného činu (§ 14 TZ)

⁶⁸ Podľa trestného zákona Slovenskej republiky č. 140/1961 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov, ak bol trestný čin spáchaný spoločným konaním dvoch alebo viacerých páchateľov (spolupáchatelia), zodpovedá každý z nich, ako keby trestný čin spáchal sám (§ 20 TZ)

⁶⁹ Podľa trestného zákona Slovenskej republiky č. 140/1961 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov sa účastníkom na dokonanom trestnom čine, alebo na jeho pokuse rozumie ten, kto úmyselne:

- a./ zosnoval, alebo riadil spáchanie trestného činu (organizátor)
- b./ naviedol iného na spáchanie trestného činu (návodca)
- c./ požiadal iného, aby spáchal trestný čin (objednávateľ)
- d./ poskytol inému pomoc na spáchanie trestného činu, najmä zadovážením prostriedkov, odstránením prekážok, radou, utvrdzovaním v predsavzati, sľubom pomoci po trestnom čine (pomocník) (§ 21)

⁷⁰ Podľa trestného zákona Slovenskej republiky č. 140/1961 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov sa za závažnejší spôsob konania páchateľa trestného činu rozumie konanie, ktorého sa páchateľ dopustí so zbraňou, po dlhší čas, surovým alebo trýznivým spôsobom, násilím, hrozbou bezprostredného násillia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy, vlámaním, l'sťou, využitím tiesne, neskúsenosti, odkázanosti alebo podriadenosti, porušením dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchateľovho zamestnania, postavenia alebo funkcie uloženej mu podľa zákona, organizovanou skupinou, alebo na viacerých osobách (§ 138)

niektorého z uvedených trestných činov, aj v prípade, že ich spáchala právnická osoba. Voľbu prostriedkov, rozsah a druh zodpovednosti ponechali tvorcovia Opčného protokolu na vnútroštátnych zákonodarcov.

Čl. 4 Opčného protokolu ustanovil pravidlá pre stanovenie jurisdikcie signatárskych štátov nad trestnými činmi komerčného sexuálneho zneužívania detí, ale nevylučuje akúkoľvek trestnú zodpovednosť vykonávanú v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom. Každý štát je povinný prijať všetky nevyhnutné opatrenia k ustanoveniu svojej jurisdikcie nad Opčným protokolom aprobovanými skutkami spáchanými na jeho území, na palube lode, či lietadla registrovaného v tomto štáte, alebo v prípade, že sa údajný páchatel' trestného činu zdržiava na území daného štátu a tento štát ho nevydá inému členskému štátu. Každý štát je zároveň oprávnený stanoviť svoju jurisdikciu nad trestnými činmi komerčného sexuálneho zneužívania pre prípad, že údajný páchatel' tohto trestného činu, či obeť takéhoto činu sú štátnymi občanmi daného štátu.

Čl. 5 Opčného protokolu stanovil podrobné podmienky pre vydávanie páchatel'ov trestných činov komerčného sexuálneho zneužívania detí medzi účastníckymi štátmi. Na trestné činy má byť prihliadané ako na trestné činy podliehajúce extradícii⁷¹ zaradenej do zmluvy o vydávaní uzatvorenej medzi účastníckymi štátmi. Tieto trestné činy budú zároveň zaradené do každej neskôr uzatvorenej zmluvy o vydaní. Opčný protokol je možné považovať za právny základ pri vydávaní osoby pre prípad, že medzi účastníckymi štátmi nebola uzatvorená zmluva o vydaní, v takom prípade, keď bola extradícia podmienená existenciou takejto zmluvy. Opčný protokol sa zaoberá aj prípadmi, keď vydanie nie je podmienené existenciou takejto zmluvy. Ak nedôjde k vydaniu páchatel'a z dôvodu štátneho občianstva, dožiadaný štát je povinný postúpiť prípad príslušným orgánom činným v trestnom konaní. V tomto prípade ide teda o ochranu proti pasivite a nečinnosti dožiadaného štátu v prípadoch komerčného sexuálneho zneužívania detí.

⁷¹ Môže sa stať, že je na územie teritoriálneho štátu vpustený cudzinec (bezdomovec), u ktorého sa dodatočne ukáže, že na územie daného štátu sa uchýlil okrem iného preto, aby sa vyhol trestnému stíhaniu pre trestný čin spáchaný v štáte, ktorého je príslušníkom, alebo v ktorom mal predchádzajúci pobyt, alebo už bol v tomto štáte odsúdený a vyhýba sa nástupu trestu. Štát aktuálneho pobytu takéhoto jednotlivca, síce nemá medzinárodným právom uloženú povinnosť vydať ho štátu, v ktorom je stíhaný, ale obvykle sa to očakáva, Šturma, P. a Čepelka, Č.: Mezinárodní právo veřejné, EUROLEX BOHEMIA s.r.o. Praha, 2003, str. 352 - 357

V čl.6 sú štáty vyzývané k tomu, aby poskytlí najväčšiu možnú vzájomnú pomoc pri vyšetrovaní, získavaní nevyhnutných dôkazov, v trestnom a extradičnom konaní v súvislosti s trestnými činmi komerčného sexuálneho zneužívania detí. Takáto pomoc má byť poskytovaná v súlade s uzatvorením zmluvy o právnej pomoci, prípadne v súlade s inou formou pomoci, pokiaľ takáto zmluva neexistuje.

Čl.7 vyzýva účastnícke štáty, aby v súlade s ustanoveniami svojho právneho poriadku prijali opatrenia k zabaveniu a prepadnutiu vecí a predmetov použitých pri spáchaní trestného činu komerčného sexuálneho zneužívania detí, ziskov plynúcich z takejto činnosti a opatrenia k uzavretiu priestorov použitých k spáchaniu takejto trestnej činnosti.

V čl. 8 vyzýva Opčný protokol štáty, aby prijali opatrenia k ochrane práv a záujmov detských obetí, tak aby bolo zachované právo obžalovaného na spravodlivý proces. V prvom odseku spomínaného článku sú uvedené niektoré z predpokladaných opatrení k ochrane práv a záujmov detských obetí. Ide však o demonštratívny výpočet. Tieto opatrenia zahŕňajú:

- a./ uznanie zraniteľnosti detských obetí a prispôbenie používaných postupov ich osobitným potrebám ⁷²
- b./ oboznámenie detských obetí s ich právami
- c./ prezentovanie názorov a potrieb detských obetí v súdnom konaní
- d./ ochrana súkromia a totožnosti detských obetí a ich rodín
- e./ zabránenie priesťahom v súdnom konaní

Opčný protokol kladie ďalej dôraz na zohľadnenie najlepšieho záujmu dieťaťa pri zaobchádzaní s detskými obetami trestných činov komerčného sexuálneho zneužívania detí, a pri psychologickej a právnej príprave všetkých osôb s nimi pracujúcich.

Podľa čl. 8 ods. 5 sú štáty povinné prijať vo vhodných prípadoch opatrenia k ochrane bezpečnosti osôb a organizácií podieľajúcich sa na predchádzaní trestným činom komerčného sexuálneho zneužívania detí a rehabilitácií obetí týchto trestných činov.

⁷² Príkladom takéhoto opatrenia môžu byť aj deti v úlohe svedkov v trestnom konaní

Vzhľadom k širokej a neurčitej formulácii tohto ustanovenia nie sú štáty fakticky povinné prijať žiadne opatrenia.

V čl. 9 sú účastnícke štáty vyzývané k prijatiu a vykonávaniu zákonov, administratívnych opatrení a programov s cieľom predchádzať trestným činom komerčného sexuálneho zneužívania detí. Zároveň Opčný protokol vyzýva štáty k väčšej informovanosti a osvete ohľadom preventívnych opatrení a škodlivých následkov spomínaných trestných činov. Požaduje, aby štáty prijali všetky opatrenia slúžiace k zaisteniu pomoci obetiam trestných činov komerčného sexuálneho zneužívania, a to vrátane sociálnej reintegrácie, fyzického a psychického zotavenia. Ďalej, aby štáty prijali primerané opatrenia smerujúce k účinnému zákazu výroby a šírenia materiálov, ktoré propagujú trestné činy komerčného sexuálneho zneužívania.

Čl.10 Opčného protokolu sa zaoberá posilnením medzinárodnej spolupráce a koordinácie za účelom podpory prevencie, odhaľovania, vyšetrovania, trestného stíhania, trestania osôb zodpovedných za trestné činy komerčného sexuálneho zneužívania detí a pomoci deťom obetiam pri fyzickom a psychickom zotavovaní a sociálnej reintegrácii. Opčný protokol ďalej vyzýva k posilňovaniu medzinárodnej spolupráce s cieľom vyriešiť príčiny komerčného sexuálneho zneužívania detí, ako sú chudoba a zaostalosť.

V čl. 11 je vyjadrená zásada subsidiarity, podľa ktorej ustanovenia Opčného protokolu platia subsidiárne k úpravám na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni, ktoré obsahujú vyšší štandard ochrany dieťaťa pred komerčným sexuálnym zneužívaním.

Aj v prípade Opčného protokolu je *Výbor pre práva dieťaťa* zriadený čl. 43 Dohovoru o právach dieťaťa, základom implementačného a kontrolného mechanizmu. Jeho úlohou je zaistiť, aby signatárske štáty Opčného protokolu dodržiavali prevzaté zmluvné záväzky.

Čl.12 Opčného protokolu zaväzuje signatárske štáty, aby predložili Výboru správu, ktorá podáva súhrnné informácie o opatreniach prijatých za účelom uplatňovania jeho ustanovení, a to v lehote dvoch rokov od vstupu Opčného protokolu do platnosti pre daný štát. Ide teda o akúsi úvodnú súhrnnú správu o problematike komerčného

sexuálneho zneužívania a prijatých opatreniach daného štátu. Každý štát následne podáva informácie o uplatňovaní Opčného protokolu periodicky každých 5 rokov, a to spôsobom, že tieto informácie zaradí do správ predkladaných Výboru podľa čl. 44 Dohovoru o právach dieťaťa. V prípade akýchkoľvek pochybností, alebo nedostatkov obsiahnutých v správe, je Výbor oprávnený požadovať od zmluvných strán doplnenie ďalších informácií, týkajúcich sa uplatňovania Opčného protokolu. Výbor je aj v prípade Opčného protokolu, rovnako ako pri Dohovore o právach dieťaťa oprávnený podávať návrhy a všeobecné odporúčania na základe informácií získaných v súlade s čl. 12 Opčného protokolu. Jedná sa o návrhy a odporúčania všeobecnej povahy nabádajúce členské štáty k správaniu, ktoré je v súlade so zmluvnými záväzkami. Je potrebné trvať na tom, aby použitá právna argumentácia jednotlivých odporúčaní bola v jednotlivých prípadoch presná a vyčerpávajúca. Ani v prípade Opčného protokolu nie sú odporúčania záväzné, disponujú iba morálnou silou. Z hľadiska posudzovania účinnosti kontrolného mechanizmu Opčného protokolu môžeme konštatovať, že Opčný protokol je iba slabým nástrojom ochrany dieťaťa pred komerčným sexuálnym zneužívaním.

Články 13- 17 sa zaoberajú podmienkami právneho života Opčného protokolu, a to vrátane podmienok jeho ratifikácie, platnosti a spôsobu uloženia u Generálneho tajomníka OSN.

Podľa čl. 13 je Opčný protokol predložený k podpisu každému štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru o právach dieťaťa. Opčný protokol podlieha ratifikácii, pričom ratifikačné listiny sa ukladajú u Generálneho tajomníka OSN.

Podmienkou nadobudnutia platnosti Opčného protokolu je v súlade s čl. 14, uloženie 10. ratifikačnej listiny, či listiny o prístupe u Generálneho tajomníka OSN.

Ktorýkoľvek účastnícky štát je v súlade s čl. 15 oprávnený vypovedať Opčný protokol písomným oznámením doručeným Generálnemu tajomníkovi OSN. Výpoveď nadobúda účinnosť jeden rok po dni doručenia, avšak účastnícky štát nezbavuje povinnosti pokiaľ ide o trestný čin, ktorý bol spáchaný pred dňom nadobudnutia účinnosti výpovede. Podanou výpoveďou nie je nijak dotknuté ani prerokovanie záležitostí, ktorú Výbor začal prerokovávať pred dňom, keď nadobudla výpoveď účinnosť.

Čl. 16 umožňuje ktorémukoľvek účastníkemu štátu navrhnúť zmenu Opčného protokolu a predložiť ju Generálnemu tajomníkovi OSN. Opčný protokol sa naďalej zaoberá mechanizmom schvaľovania takto navrhnutých zmien. Ak bude návrh stanoveným postupom odsúhlasený na konferencii štátov pod záštitou OSN, bude predložený na schválenie Valnému Zhromaždeniu OSN, tak aby bol prijatý dvojtretinovou väčšinou účastníckych štátov. Schválená a prijatá zmena Opčného protokolu vstúpi do platnosti a stane sa záväznou pre tie účastnícke štáty, ktoré ju prijímú. Ostatné štáty budú aj naďalej viazané pôvodným znením Opčného protokolu, vrátane skorších zmien, ktoré prijali.

5.6 Situácia, týkajúca sa problematiky práv detí a problematiky komerčného sexuálneho zneužívania detí v Slovenskej Republike

Len niekoľko mesiacov po prijatí Dohovoru o právach dieťaťa v roku 1989 na pôde OSN sa na Slovensku stretli psychológovia, pedagógovia, novinári aj umelci, aby vytvorili organizáciu, ktorej hlavným cieľom by malo byť dohliadať na dodržiavanie práv detí na Slovensku a pripomínať dospelým, že aj „dieťa je človek“, ku ktorému treba pristupovať s rešpektom – **Detský fond Slovenskej Republiky**.

Za tých vyše 15 rokov činnosti môžeme konštatovať, že Detský fond Slovenskej republiky urobil množstvo práce. Minimálne v tom, že väčšina dnešných detí vie, že majú nielen povinnosti, ale aj práva, čo pred viac ako pätnástimi rokmi nebolo samozrejmé. Oboznamovanie sa s detskými právami sa stalo súčasťou školských osnov, existuje množstvo osvetových materiálov a letákov, aj telefonické linky, na ktoré sa deti môžu obracať, ak im niekto siahne na ich práva. Dá sa povedať, že generácia dnešných detí bude pravdepodobne v rodičovskom veku už celkom inak rešpektovať práva svojich potomkov. Zároveň musíme zdôrazniť, že za tých viac ako pätnásť rokov sa však nestačili zmeniť mnohí dospelí, pre ktorých je pohodlnejšie nezohýbať sa k deťom, nevidieť svet z ich perspektívy, ale riešiť veci z pozície silnejšieho. Neraz aj veľmi hrubo a bezohľadne.

Treba zdôrazniť, že Slovensko rozhodne nepatrí ku krajinám, kde sa vo veľkej miere a brutálne porušujú detské práva. Existujú však aj znepokojujúce výnimky, ktoré nemožno brať na ľahkú váhu, ak sa chceme zaradiť medzi civilizované štáty, ktoré si ctia ľudskosť a dodržiavajú medzinárodné dohody. Zmenené spoločenské a sociálne pomery priniesli živnú pôdu pre nerovnaké zaobchádzanie a neraz i porušenie takých základných práv detí, ako je právo na adekvátnu zdravotnú starostlivosť, vzdelanie, zdravú výživu, či rozvoj talentu. Zlá sociálna situácia vyvoláva v rodinách bezmocnosť, nervozitu a agresivitu, ktorej terčom sa stávajú tí najslabší. Mnoho rodičov zanedbáva z finančných dôvodov starostlivosť o zdravie svojich potomkov.

Osobitnou kapitolou je ochrana detí pred zanedbávaním, týraním a zneužívaním. Keď prepukne škandál a v nemocnici sa ocitne dieťa na pokraji života a smrti, podvyživené, premrznuté a dobité, rodičia putujú do väzenia a deti do detského domova. A zvyčajne sa pýtame: Naozaj nikto nevedel, čo sa v tej rodine dialo? Prečo nikto nezasiahol? Prečo nikto nepomohol skôr? Odpovede na tieto otázky môžeme nájsť aj v konštatovaní, že prevencia je u nás prakticky neznámy pojem. S rizikovými rodinami sa u nás systematicky nepracuje, pracovníci úradov práce, sociálnych vecí a rodiny jednoducho nestíhajú. Kým u nás pripadá na jedného sociálneho pracovníka 450 rodín, v Austrálii napríklad len 12 a vo Veľkej Británii 18... Preto tam môžu rizikové rodiny vyhľadávať, pravidelne ich navštevovať, učiť rodičov hospodáriť a vychovávať deti, ako aj riešiť partnerské konflikty.

Výbor pre práva detí pri OSN, ktorému Slovenská republika v roku 2000 predkladala správu o dodržiavaní Dohovoru o právach dieťaťa, vydal niekoľko odporúčaní. Jedným z nich bolo aj monitorovanie dodržiavania detských práv. Z tohto dôvodu vznikla pri Slovenskom národnom stredisku pre ľudské práva sekcia pre výskum a monitoring ľudských práv, ktorá sa zameriava aj na práva detí.

Odborníci aj pracovníci mimovládnych organizácií, ktorí poznajú prax, o mnohých problémoch vedia. No kým nemajú v rukách hodnoverné čísla a fakty z výskumov, možno problémy neopodstatnene zveličovať, a na druhej strane tí, od ktorých sa očakáva riešenie, ich môžu zľahčovať. To, že sa v posledných rokoch na výskumy týkajúce sa detí nepamätalo, tiež tak trochu svedčí o vzťahu k nim.

Vo svetovej literatúre sa často stretávame s pojmom CAN „child abuse and neglect“.⁷³ Tento pojem môžeme voľne preložiť ako *akýkoľvek nenáhodný, preventívnu, vedomú či nevedomú činnosť, alebo nečinnosť, ktorej sa voči deťom dopúšťa rodič, vychovávateľ, alebo iná osoba, a ktorá je v danej spoločnosti neprijateľná, a ohrozuje telesný, duševný i spoločenský stav a vývoj dieťaťa, prípadne mu môže spôsobiť smrť.*

Ide o ubližovanie, ktoré má závažný dopad na život dieťaťa, jeho ďalší vývoj a postavenie v spoločnosti. *Za týranie dieťaťa sa považuje aj sexuálne zneužívanie.*⁷⁴ Spoločným znakom fyzického týrania, sexuálneho zneužívania a zanedbávania dieťaťa je, že sa dieťaťu ubližuje, že dieťa fyzicky či psychicky trpí, a že je ohrozený jeho ďalší vývoj. Pokiaľ je v tejto definícii spomenutý pojem činnosť, máme na mysli útok, násilie, rôzne formy manipulácie, privádzanie detí do nezvyklých situácií, a v prípade nečinnosti zase zanedbávanie, izoláciu, nedostatok starostlivosti, nedostatočnú výživu a pod. K ubližovaniu dieťaťa patrí aj psychické trápenie, ponižovanie, vydieranie a pod. V západných krajinách sa tejto problematike venovalo už od šesťdesiatich rokov, zatiaľ čo u nás sa tejto téme venovalo sporadicky od sedemdesiatich a vo väčšej miere v posledných rokoch.

Na následky týrania u nás umiera ročne niekoľko desiatok detí. Tisíce z nich žijú roky v pekle rodičovského ponižovania, bitia a sexuálneho zneužívania. Toto číslo by mohlo byť omnoho nižšie, keby na podozrivé prípady niekto upozornil. Týranie detí však zostáva nepovšimnuté dlhé mesiace aj roky. Ako je to možné? Jedným z dôvodov môže byť aj to, že týrané dieťa býva často neviditeľné. Nechodí von, nenavštevuje škôlku, a kvôli častému sťahovaniu uniká aj lekárskeho dohľadu. V školskom veku svoje trápenie často samo skrýva z obavy pred pobytom v detskom domove. Takéto dieťa býva často introvertné, so svojimi starosťami sa nezveruje iným osobám, je veľmi

⁷³ Anglosaská literatúra rozlišuje aj **syndróm CSA (Child sexual Abuse)**, syndróm sexuálne zneužitého dieťaťa. Tento syndróm bol v roku 1986 zavedený do Americkej psychiatrickej diagnostiky a štatistického manuálu jako diagnóza. Syndróm CSA sa vyznačuje takými symptómami jako sú napr. nízka sebaúcta, poruchy spánku, strach, depresie, sexuálna disfunkčnosť a zneužívanie iných. Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa. 1. vyd., Grada Publishing, Praha, 1995

⁷⁴ Pod pojmom zneužívanie rozumieme chovanie, ktorého ťažiskom je zámerné použitie sily jedným človekom voči druhému človeku, za účelom kontroly jeho chovania. Pod pojmom zlé zaobchádzanie s deťmi sa rozumie zanedbávanie starostlivosti o dieťa, telesné aj sexuálne zneužívanie dieťaťa. Násilné chovanie v rodine zahŕňa „akýkoľvek čin, alebo nevšímavosť v rámci rodiny niektorým z jej členov, ktoré podkopávajú, alebo vážne poškodzujú telesnú alebo duševnú integritu alebo slobodu iného člena rodiny, alebo vážne poškodzujú rozvoj jeho / jej osobnosti.“ Európska Rada, Programme of Action Children and Violence, 2005 –2007

úzkostlivé, bojí sa, má problémy so spánkom, alebo nočné mory. Svojich rodičov vo väčšine prípadov miluje a vehementne ich bráni proti zasahujúcemu sociálnemu systému. Preto okolie často vyhodnotí situáciu v rodine celkom mylne.

Bolo by chybou očakávať, že týrané dieťa bude mať monokel pod okom, vyrazený zub, alebo roztrhané oblečenie. Obeti týrania pochádzajú často zo zdanlivo usporiadaných rodín. Signálom, že nie je niečo v poriadku, býva odlišné chovanie týchto detí. Záškoláctvo, krádeže, promiskuita, pokusy o samovraždu, úteky z domu a agresivita. Ešte horšie ako fyzické týranie sa rozpozná týranie psychické. K takémuto týraniu patrí aj dobre mienené konanie ambiciózných rodičov, ktorí svojich potomkov hodnotia podľa školského prospechu a množstva absolvovaných krúžkov. Prípadný neúspech, vnímaný ako neschopnosť a menejcennosť, si zaslúži trest vykazujúci znaky ďalšieho psychického, alebo fyzického týrania.

Samostatnú kapitolu tvorí sexuálne zneužívanie žien, dievčat a malých detí. Alarmujúce je, že páchatelom býva v prevažnej väčšine prípadov príbuzný, alebo osoba známa rodine. Pokiaľ dieťa odmieta návštevu strýka, dedka, alebo suseda, je potrebné zamyslieť sa nad dôvodmi jeho odmietania.

Podľa štatistík do Európskej únie každý rok nelegálne dovezuť asi 500 000 ľudí, pričom väčšinu z nich čaká sexuálne vykorisťovanie. Prostitúcia ako taká je stále tabuizovaná súčasťou života každej spoločnosti, a preto je prekvitanie obchodu s „bielym mäsom“ také rozšírené. Z východoeurópskych krajín je najfrekventovanejšou krajinou Ukrajina (odkiaľ pochádza asi 100 000 mladých žien a dievčat, ktoré pracujú ako prostitútky v západnej Európe), z Albánska ich prichádza 14 000, z Bulharska 10 000. Obchod so ženami a dievčatami kvitne aj mimo Európy, len v Indii je asi 100 000 prostitútok z Nepálu. V chudobných krajinách Ázie, ako sú Indonézia, Malajzia, Filipíny či Thajsko, tvorí sex - priemysel až 14 % hrubého domáceho produktu. Obeť takéhoto trestného činu väčšinou naletí na falošný prísľub lukratívnej práce v zahraničí, alebo na ponuku sobáša. Za hranicami však zistí, že ide o prácu prostitútky, v pornografickom priemysle, alebo inú prácu, za ktorú nedostáva zárobok. Bez dokumentov, povolenia k pobytu či víz a bez možnosti akéhokoľvek kontaktu so svojimi príbuznými či známymi sa ženy a dievčatá stávajú zajatkyňami novodobých otrokárov. Sú nútené k sexuálnym službám, vystavené fyzickému a psychickému týraniu, zatiaľ čo ich „majitelia“ dobre zarábajú.

Podľa **Správy o obchodovaní s ľuďmi 2004**, ktorú o Slovenskej republike vydala Americká ambasáda⁷⁵, je Slovensko nielen tranzitnou, ale aj zdrojovou krajinou pre ženy a dievčatá, ktoré sa predávajú najmä do Rakúska, Holandska, Francúzska, Španielska, Švajčiarska, Talianska, Grécka, Slovinska, Českej Republiky a Japonska s cieľom sexuálneho využívania.

Obete z bývalých sovietskych republík a balkánskeho regiónu sa cez územie Slovenskej Republiky predávajú do krajín Európskej únie. Ako sa konštatuje v správe, „vláda Slovenskej republiky úplne neuplatňuje minimálne štandardy na potlačenie tohto obchodovania, hoci v tomto smere vyvíja výrazné úsilie.“

V roku 2003 ministerstvo vnútra informovalo o zatknutí obchodníkov s ľuďmi spolupracujúcimi so šiestimi sieťami a ministerstvo spravodlivosti nahlásilo šesť prípadov odsúdenia obchodníkov s ľuďmi. Napriek tomu sa u nás o tomto probléme hovorí len sporadicky.

V Správe Americkej ambasády sa konštatuje, že miera uvedomovania si problému obchodovania s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania medzi slovenským obyvateľstvom je aj naďalej nízka a v krajine chýbajú také elementárne formy podpory pre jeho obeť, ako sú útulky, zdravotnícke služby a právna pomoc. Problematike obchodovania so ženami, dievčatami a malými deťmi sa na území Slovenska zaoberajú predovšetkým ženské mimovládne organizácie ako Aliancia žien Slovenska, Aspekt, ale aj Medzinárodná organizácia pre migráciu a UNICEF. To či sa problém obchodovania so ženami, dievčatami a malými deťmi stane predmetom verejných diskusií, závisí väčšinou od prostriedkov medzinárodných a mimovládnych organizácií, ktoré v danom čase majú aktivity súvisiace s týmto fenoménom.

Východná Európa, vrátane Slovenska sa po páde totality stala rajom pre podsvetie, aj to, ktoré obchoduje s detskou prostitúciou a detskou pornografiou. Nedostatočná legislatíva, diery v zákonoch a nízke tresty tomu len nahrávali. Existujú indicie o tom, že podsvetie, ale aj tajné služby na celom svete zneužívajú deviantov a konzumentov úchylnej pornografie k svojim cieľom. Na Slovensku sa v 90. rokoch vyprodukovalo niekoľko desiatok, možno stoviek pornofilmov s mladými chlapcami a dievčatami, ktoré boli potom exportované do západnej Európy a USA.

⁷⁵ Zdroj: Správa o obchodovaní s ľuďmi, Americká ambasáda so sídlom v Bratislave, Slovenská republika, 2004

Detská prostitúcia a pornografia na Slovensku mala a má svojich organizátorov a zrejme nie všetci boli právoplatne odsúdení. V súčasnosti je veľký problém dopátrať sa, kde a v ktorej zásuvke ostali zabudnuté kauzy.

Podľa dostupných informácií existujú na území Slovenska zločinecké skupiny⁷⁶, ktoré páchajú trestnú činnosť aj poskytovaním služieb detskej pornografie. Zneužívajú deti aj na konzumáciu drog, pri krádežiach, prostitúcii a dokonca si z detí vytvárajú vlastných sexuálnych otrokov na ukojenie svojich zvrhlých chůtok. Je zjavné, že táto mimoriadne citlivá téma môže byť smrteľná pre ktorúkoľvek vládu na svete a to je jeden z dôvodov, prečo sa tieto kauzy len ťažko vynárajú z hĺbky dobre utajených sejfov.

V civilizovaných krajinách sa týmto problémom zaoberajú nezávislé vyšetrovacie komisie. Britská komisia napríklad zozbierala dôkazy o zneužívaní detí v rozpätí rokov 1974-1990. Celková bilancia: 11 tisíc detí, bola ohromujúca. Lotyšská vyšetrovacia komisia zase zistila, že pod rúškom modelingovej agentúry Logos sa v skutočnosti skrývala dokonale organizovaná sieť obchodu s ľuďmi, ktorej kontakty siahajú nielen do zahraničia, ale aj do kancelárií viacerých významných osobností v krajine. V „modelingovej agentúre“ sa pri obhliadke našlo množstvo usvedčujúcich fotografií a videokaziet, ako aj podrobná kartotéka nepinoletých chlapcov a dievčat s niekoľkými tisíckami mien.

Na príklade nemeckého pedofila Gerharda P. by som chcela zdokumentovať v rámci danej problematiky základné fakty organizácie detskej pornografie.

Gerhard P. mal minimálne tri byty, zvyčajne u opustených matiek a dôchodcov. Vždy platil dopredu, v okolí sa správal nenápadne a považovali ho za slušného obchodníka. Na žiadnom mieste sa nezdržal dlhšie ako pol roka a disponoval vysokou finančnou hotovosťou. Deti získaval najmä z prostredia sociálne slabých a nevzdelaných rodín (prevažne rómskych), alebo takých, ktoré boli na úteku z detských domovov. Nikdy im pritom nevyplácal vysoké honoráre, aby ich finančné pomery

⁷⁶ Podľa trestného zákona Slovenskej republiky č. 140/1961 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov sa zločineckou skupinou rozumie štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacej trestných činov. Podporou zločineckej skupiny sa rozumie úmyselné konanie spočívajúce v poskytovaní prostriedkov, služieb, súčinnosti alebo vo vytváraní iných podmienok na účel založenia, alebo zachovania existencie takej skupiny, alebo spáchania trestných činov uvedených v zákone takou skupinou (§ 129 ods. 3, 6)

neboli príliš nápadné. Pôsobil ako režisér, kameraman a producent zároveň. Počas tejto činnosti si založil databázu nielen detí (obetí), ale aj objednávateľov detskej pornografie, do ktorej patrila: objednávka, šek, plus sprievodný ponukový list. Takáto databáza je potom zaujímavá pre tzv. biele goliere. Z databázy sa informácie vytriedia a zaujímavé osoby sa dostávajú do rúk ľuďom, ktorí môžu tieto informácie zneužiť. V nedemokratických krajinách sú to štátne orgány, v demokratických krajinách napríklad súkromné firmy, mafie... Človeka potom možno cez psychické týranie a perverzné poznámky donútiť k cieľenej spolupráci. V podsvetí tomu hovoria „slučka“.

Obchod s detským sexom vynáša miliardy dolárov ročne. Možno tvrdiť, že sa stal výnosným exportným artiklom z chudobných krajín juhovýchodnej Ázie, Latinskej Ameriky, Afriky a štátov východnej Európy, vrátane Slovenska. V masovom meradle je tento sex i jediným zdrojom obživy celej rodiny. Dieťa tak paradoxne preberá základnú rolu otca a stáva sa živiteľom rodiny. Odhaduje sa, že až 10 miliónov detí vo veku od 4 – 15 rokov rodičia nútia k zárobku formou prostitúcie, alebo pornografie. Len v Indii sa zaoberá prostitúciou minimálne 150 000 dievčat z Nepálu. Detská prostitúcia sa praktizuje aj z náboženských dôvodov.⁷⁷

Thajský prípad z roku 1984 poukazuje na kruté zaobchádzanie a skutočné sexuálne otroctvo detí. Pri požiari „chrámu rozkoše“ sa po uhasení ohňa našli mŕtve telá mladučkých prostitútok pripútaných reťazami k posteli. Mladučké dievčatá nemohli utiecť, pretože boli pripútané k posteli a „sexuálni turisti“ ich zabudli pri úteku rozviazať.⁷⁸

Aj v civilizovanom Taliansku je až 5 000 nezvestných detí nútených prostituovať, pričom veľa z nich nemá ani 14 rokov.

Podľa časopisu *Der Spiegel* však najviac detských prostitútok v Európe pochádza z postkomunistických krajín. Unášajú ich v Albánsku, Moldavsku, v bývalej Juhoslávii či v krajinách bývalého ZSSR. Tam ich potom vydražia ako dobytok za 1 000 – 2 500 eur a odvážajú do zahraničia. Na Slovensku je podľa štatistík zneužitých okolo 500 detí.

⁷⁷ V juhoindickom štáte Karnátoka chudobní roľníci každoročne obetujú jednu dcéru bohyni Džalaláme. Rodine obetovanej vraj prináša šťastie, ak sa dieťa stane otrokyňou bohov. Ročne asi 4 000 obetovaných dievčat vo veku 4 – 12 rokov samozrejme končí v nevestinci

⁷⁸ Tento a mnohé iné šokujúce prípady môžeme nájsť v materiáloch ECPAT, ktoré poukazujú na zotročovanie a kruté zaobchádzanie s deťmi

Zločin sa spolieha na to, že deti budú zo strachu mlčať. Dievčatá sa podľa štúdií cítia vinné a hanbia sa za skutky, ktoré boli na nich vykonané. Cítia sa ponížené a nemravné. Boja sa odvrhnutia. Obávajú sa, že im nikto nebude veriť. Zločinci a páchatelia naschvál umocňujú tieto obavy. Deti sa zároveň rútia do zložitého zmätku pocitov. Niektoré poškodené ženy hovoria, že počas sexuálneho zneužívania vo svojom detstve, duševne zo svojho tela vystúpili, aby už nemuseli na ňom cítiť tie odporné veci, čo im deviant robil. Chlapci, ktorých zneužívali muži, zase často pociťovali potupu z toho, že osoba, ktorá ich zneužívala, bola toho istého pohlavia. Títo zneužívaní chlapci majú často strach z homosexuality.

Povinnosť štátu chrániť práva detí pred telesným, fyzickým a sexuálnym násilím, chrániť zdravý vývoj dieťaťa a jeho právom chránené záujmy, vyplýva pre Slovenskú republiku nielen z už spomínaných medzinárodných dokumentov, ale aj z celej rady noriem vnútroštátneho práva.⁷⁹

Slovenský právny poriadok nepripúšťa žiadnu formu diskriminácie detí.

Ústava Slovenskej Republiky (460/ 1992 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov) zaručuje základné práva a slobody na území Slovenskej Republiky *všetkým*, to znamená aj deťom. K normám vnútroštátneho práva zaradujeme *Listinu základných práv a slobôd*, ktorá je súčasťou ústavného poriadku Slovenskej Republiky a má rovnaké postavenie ako ústavné zákony. Medzi základné ľudské práva, ktoré sú uvedené v Listine základných práv a slobôd⁸⁰, môžeme spomenúť **spôsobilosť každého mať práva, právo na život, nedotknuteľnosť osoby, právo nebyť podrobovaný mučeniu, ani krutému, neľudskému, alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu, alebo trestu, nikto nesmie byť nútený k nútenej práci, alebo službám, právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej etí a povestí a právo na ochranu mena.**

⁷⁹ Vnútroštátne normy, ako aj normy medzinárodné, stoja z hľadiska svojej právnej sily na pomyselnom vrchole pyramídy právnych noriem. Navzájom sa od seba líšia:

a./ pôvodom (medzinárodnoprávne normy vytvárajú štáty medzi sebou, vnútroštátne normy vytvára Slovenská republika pre svoje orgány a svojich občanov)

b./ formou (medzinárodnoprávne normy sú obsiahnuté predovšetkým v medzinárodných zmluvách, zatiaľ čo vnútroštátne normy vo vnútroštátnych zákonoch)

c./ právnou silou (medzinárodné zmluvy môžu mať väčšiu právnu silu ako zákon)

⁸⁰ Listinu základných práv a slobôd prijalo Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky 9. januára 1991 a v Zbierke zákonov bola zverejnená 8. februára 1991 ako ústavný zákon č. 23/1991 Zb. z.

Ďalej Listina deklaruje právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života a právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním, alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.⁸¹

Vo vzťahu pomoci k ohrozeným deťom je potrebné zmieniť sa aj o **nedotknuteľnosti obydli**a, do ktorého nie je dovolené vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva. Zásahy do nedotknuteľnosti môžu byť dovolené zákonom len v prípade, že je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu života, alebo zdravia osôb, alebo pre ochranu práv a slobôd iných. Pri poskytovaní pomoci ohrozeným deťom, nie je možné spoliehať sa vždy, že ten kto v obydli býva, bude súhlasiť so vstupom osôb na to oprávnených. V takýchto prípadoch však zároveň ide o zásahy nevyhnutné k ochrane práv a slobôd ohrozeného dieťaťa, a je teda prípustné zákonné porušenie nedotknuteľnosti obydli.

Z pomedzi hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv obsiahnutých v Listine základných práv a slobôd je potrebné spomenúť aj článok, ktorý sa venuje ochrane rodiny a rodičovstva. Zdôrazňuje potrebu poskytovať zvláštnu ochranu deťom a mladistvým. Výslovne je upravené, že starostlivosť o deti a ich výchovu je právom rodičov, avšak za podmienky, že ich rodičovské práva nie sú obmedzené. Odlúčenie neploletých detí od rodičov je možné proti vôli rodičov len na základe rozhodnutia súdu a na základe zákona.

Ďalšími normami vnútroštátneho práva, ktoré sa zaoberajú touto problematikou sú **Zákon o rodine (36/ 2005 Zb. z.), Zákon o sociálno-právnej ochrane detí a sociálnej kuratele (305 / 2005 Zb. z.)**, ale aj **Trestný zákon (140/ 1961 Zb. z. s poslednými novelami č. 300/ 2005 Zb. z. a 692/ 2006 Zb. z.)**.

V rámci rozboru danej problematiky som sa rozhodla venovať zvýšenú pozornosť Trestnému zákonu a jednotlivým trestným činom, ktoré rozoberajú problematiku komerčného sexuálneho zneužívania detí.

⁸¹ Podľa zákona o sociálno – právnej ochrane detí a sociálnej kuratele (305/2005 Zb. z.), orgán sociálno – právnej ochrany detí je oprávnený využívať údaje obsiahnuté v spisovej dokumentácii týkajúcej sa dieťaťa, výlučne len v záujme dieťaťa, a to pri zabezpečovaní sociálno – právnej ochrany detí

V § 127 TZ sú upravené nasledujúce pojmy:

Dieťaťom sa na účely trestného zákona rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, ak nenadobudla plnoletosť už skôr.

Osobou blízkou veku mladistvých sa rozumie osoba, ktorá dovŕšila osemnásť rok svojho veku a neprekročila dvadsaťjeden rok svojho veku.

Blízkou osobou sa na účely trestného zákona rozumie príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodeneц a manžel, iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere sa pokladajú za navzájom blízke osoby len vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú.

Blízkou osobou sa na účely trestných činov vydierania, znásilnenia, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania, týrania blízkej a zverenej osoby, alebo nebezpečného vyhrážania rozumie aj **bývalý manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba** , ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou, ako aj osoba, ktorá s páchatelom žije, alebo žila v spoločnej domácnosti.

Bezbrannou osobou sa na účely trestného zákona rozumie osoba, ktorá vzhľadom na svoj vek, zdravotný stav, okolnosti činu alebo okolnosti na strane páchatel'a nemala nádej účinne sa ubrániť pred jeho útokom.

Odkázanou osobou sa na účely trestného zákona rozumie osoba, ktorá svojou výživou, výchovou, hmotným alebo iným zaopatrením, alebo starostlivosťou je odkázaná na páchatel'a.

§ 129 TZ upravuje pojmy **skupina osôb a organizácia**.

Skupinou osôb sa na účely trestného zákona rozumejú najmenej tri osoby.

Organizovanou osobou sa na účely trestného zákona rozumie spolčenie najmenej troch osôb za účelom spáchania trestného činu, s určitou deľbou určených úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ktorej činnosť sa v dôsledku toho vyznačuje

plánovitosťou a koordinovanosťou, čo zvyšuje pravdepodobnosť úspešného spáchania trestného činu.

Zločineckou skupinou sa na účely trestného zákona rozumie štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacej zločinov, trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti, alebo niektorý z trestných činov korupcie za účelom priameho alebo nepriameho získania finančnej alebo inej výhody.

§ 132 TZ upravuje pojmy **prostitúcia a pornografia**.

Prostitúciou sa na účely trestného zákona rozumie uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku, alebo iným obdobným sexuálnym stykom za odmenu.

Pornografiou sa na účely trestného zákona rozumie zobrazenie súlože, iného spôsobu pohlavného styku, alebo iného obdobného sexuálneho styku, alebo zobrazenie obnažených pohlavných orgánov smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.

Detskou pornografiou sa na účely trestného zákona rozumie zobrazenie súlože, iného spôsobu pohlavného styku, alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom, alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.

Trestné činy upravujúce rozoberanú problematiku sú uvedené v druhej časti trestného zákona (osobitná časť), a to v jeho druhej, tretej a deviatej hlave.

Druhá hlava TZ nesie názov **trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti**:

§ 180-181 TZ **Obchodovanie s deťmi**

Kto v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom zverí do moci iného dieťa na účel adopcie, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a získa ním pre seba, alebo pre iného väčší prospech, alebo

trestný čin spácha závažnejším spôsobom konania. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak uvedeným činom spôsobí ťažkú ujmu na zdraví, alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok. Kto za odmenu zverí dieťa do moci iného na účel jeho využívania na detskú prácu alebo na iný účel, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a získa ním pre seba, alebo pre iného väčší prospech, alebo trestný čin spácha závažnejším spôsobom konania. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak spácha uvedený trestný čin, a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok, alebo ním pre seba, alebo iného získa značný prospech. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak spácha uvedený trestný čin, a získa ním pre seba, alebo pre iného prospech veľkého rozsahu, a spôsobí ním smrť viacerých osôb, alebo ak uvedený trestný čin spácha ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 199 TZ **Znásilnenie**

Kto násilím, alebo hrozbou bezprostredného násillia donúti ženu k súložiu, alebo kto na taký čin zneužije jej bezbrannosť, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa potrestá páchateľ, ak uvedený trestný čin spácha závažnejším spôsobom konania, na chránenej osobe (dieťa, tehotná žena, blízka a odkázaná osoba, osoba vyššieho veku, chorá osoba, osoba požívajúca ochranu podľa medzinárodného práva a pod.), z osobitného motívu, alebo na žene vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním smrť, alebo ak ho spácha za krízovej situácie.

§ 200 TZ **Sexuálne násillie**

Kto násilím, alebo hrozbou bezprostredného násillia donúti iného k orálnemu styku, análnemu styku, alebo k iným sexuálnym praktikám, alebo kto na taký čin zneužije jeho bezbrannosť, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa potrestá páchateľ, ak uvedený trestný čin spácha závažnejším spôsobom konania, na chránenej osobe, z osobitného motívu, alebo na osobe vo výkone väzby, alebo vo výkone trestu odňatia slobody. Odňatím slobody sa potrestá páchateľ, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním smrť, alebo ak ho spácha za krízovej situácie.

§ 201 – 202 TZ Sexuálne zneužívanie

Kto vykoná súlož s osobou mladšou ako pätnásť rokov, alebo kto takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa potrestá páchateľ, ak uvedený trestný čin spácha závažnejším spôsobom konania, na chránenej osobe, alebo z osobitného motívu. Odňatím slobody sa potrestá páchateľ, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví. Odňatím slobody sa páchateľ potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním smrť, alebo ak ho spácha za krízovej situácie. Kto osobu mladšiu ako osemnásť rokov pohne k mimomanželskej súlož, alebo ju iným spôsobom sexuálne zneužije, ak takou osobou je osoba zverená do jeho starostlivosti, alebo pod jeho dozor, alebo odkázaná osoba, alebo ak ju sexuálne zneužije za odmenu, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa potrestá páchateľ, ak uvedený trestný čin spácha na osobe mladšej ako osemnásť rokov, ktorá bola k takémuto konaniu donútená z poslušnosti, nátlakom, alebo hrozbou.

Trestný čin sexuálneho zneužívania sa svojim objektom (individuálnym objektom je mravný a telesný vývoj mládeže, ako aj sloboda rozhodovania v sexuálnych vzťahoch, a druhovým objektom je ľudská dôstojnosť) zhoduje s individuálnym objektom trestného činu znásilnenia. Rozdiel medzi týmito trestnými činmi je v intenzite použitých prostriedkov. Zatiaľ čo pri znásilnení páchateľ používa násilie, alebo hrozbu bezprostredného násillia, pri sexuálnom zneužívaní sa vyžaduje menšia intenzita konania páchateľa, spočívajúca v zneužití závislosti poškodenej osoby na páchateľovi, ktorému bola táto osoba zverená. Zneužitie závislosti predpokladá, že poškodená osoba je celkom, alebo z časti viazaná k páchateľovi, prípadne je na páchateľa odkázaná, a tým je obmedzená jej sloboda rozhodovať o určitých veciach. Pri určovaní skutkovej podstaty tohto trestného činu je nevyhnutné starostlivo preskúmať vzájomný vzťah páchateľa a poškodenej osoby, napr. či nejde o vzájomnú náklonnosť, prípadne o milenecký vzťah. V takom prípade by nešlo o zneužitie závislosti, čo by však nevyklučovalo trestné stíhanie. Páchateľom trestného činu sexuálneho zneužívania môže byť tak muž, ako aj žena. V prípade súlož je páchateľom vždy osoba opačného pohlavia. Sexuálneho zneužívania iným spôsobom sa môže dopustiť aj páchateľ rovnakého pohlavia ako je poškodená osoba. Páchateľ na dosiahnutie svojho cieľa využíva určitú formu psychického nátlaku na poškodenú osobu (zneužívanej osobe sľubuje nejaké výhody, alebo naopak v prípade jej nesúhlasu sa páchateľ poškodenej osobe vyhráza tým, že jej niečo odoprie, ide teda o určitú formu vydierania). Pri uvedenom trestnom čine sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Úmysel sa

vzťahuje aj k predmetu útoku, to znamená, že páchateľ musel vedieť, že ide o osobu mladšiu ako pätnásť rokov.

Pri trestnom čine sexuálneho zneužívania nie je rozhodujúce, či poškodenou osobou je dievča, alebo chlapec. Rovnako pri posudzovaní trestnej zodpovednosti páchateľa nie je rozhodujúca sexuálna vyspelosť poškodenej osoby, alebo či poškodená osoba už mala pohlavný styk.

Rozlišujeme dva spôsoby sexuálneho zneužívania:

1./ vykonaním súlože

2./ iným sexuálnym zneužívaním, ktorým môže byť napr. dotýkanie sa, maznanie, ohmatávanie prs a genitálií, ich bozkávanie, vkladanie pohlavného údu do rúk alebo úst, dotýkanie sa pohlavnými orgánmi páchateľa pohlavných orgánov poškodenej osoby a pod. pokiaľ sa tak deje za účelom sexuálneho vzrušenia

Nie je však podmienkou, aby u páchateľa došlo k sexuálnemu uspokojeniu.

Za trestný čin sexuálneho zneužívania nemožno považovať napr. ojedinelé letmé dotyky cez odev.

Môžeme teda skonštatovať, že sexuálne zneužívanie dieťaťa znamená zapojenie závislého, vývojovo nezrelého dieťaťa, alebo adolescenta do sexuálnych aktivít, ktorým nerozumie, a ktoré neprijíma. Sexuálne zneužívanie môže byť na jednej strane chápané v sociálnom rámci, pretože býva často spájané s rodinami s nízkym príjmom, obmedzeným rodičovským vzdelaním a vyššou mierou sociálnej patológie.⁸² Na druhej strane ide o psychiatrický problém, pretože vedie k okamžitým a dlhodobým emočným dopadom na dieťa. Osoba, ktorá dieťa zneužíva je často oveľa staršia ako dieťa, a je teda v pozícii autority.

Do danej problematiky patria sexuálne návrhy, obscénosti, sledovanie pornografie, zneužitie dieťaťa na detskú pornografiu a pod.

⁸² Finkelhor, D.: Sourcebook on Child Sexual Abuse. Sage Publications, London, 1986

Tretia hlava TZ nesie názov **trestné činy proti rodine a mládeži:**

§ 205 TZ **Odloženie dieťaťa**

Kto odloží dieťa, o ktoré má povinnosť sa starať, a ktoré si nemôže zadovážiť pomoc, na mieste, kde mu nehrozí nebezpečenstvo ohrozenia života alebo zdravia, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin závažnejším spôsobom konania, alebo na dieťati mladšom ako tri roky.

§ 206 TZ **Opustenie dieťaťa**

Kto opustí dieťa, o ktoré má povinnosť sa starať, a ktoré si nemôže zadovážiť pomoc, a vystaví ho tým do nebezpečenstva smrti, alebo ublíženia na zdraví, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin závažnejším spôsobom konania, alebo na dieťati mladšom ako šesť rokov. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin, a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví, alebo smrť, alebo ak uvedený trestný čin spácha za krízovej situácie.

§ 208 TZ **Týranie blízkej osoby a zverenej osoby**

Kto týra blízku osobu, alebo osobu, ktorá je v jeho starostlivosti, alebo výchove, spôsobujúc jej fyzické, alebo psychické utrpenie:

a./ bitím kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohrdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo obmedzuje jej bezpečnosť

b./ bezdôvodným odopieraním stravy, odдыхu alebo spánku, alebo odopieraním nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy alebo vzdelávania

c./ nútením k žobrote, alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž, alebo psychickú záťaž vzhľadom na jej vek, alebo zdravotný stav, alebo činnosti spôsobujúcej poškodiť jej zdravie

d./ vystavovaním vplyvu látok spôsobujúcich poškodiť jej zdravie

e./ neodôvodneným obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať

sa potrestá odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin, a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví, alebo smrť, alebo ak ho spácha z osobitného motívu, alebo ak bol v predchádzajúcich 24 mesiacoch za taký trestný čin

odsúdený, alebo z výkonu trestu odňatia slobody uloženého za taký trestný čin prepustený, alebo ak uvedený trestný čin spáchal závažnejším spôsobom konania. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osôb.

§ 209- 210 Únos

Kto dieťa, alebo osobu postihnutú duševnou poruchou, alebo duševne nedostatočne vyvinutú, odníme z opatrovania toho, kto má podľa zákona alebo podľa úradného rozhodnutia povinnosť starať sa o nich, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin závažnejším spôsobom konania, z osobitného motívu, alebo ním ohrozí mravný vývoj unesenej osoby. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak uvedený trestný čin spácha v úmysle zavliecť takú osobu do cudziny, v úmysle získať pre seba, alebo pre iného značný prospech, alebo ním spôsobí ťažkú ujmu na zdraví, alebo smrť, alebo iný obzvlášť závažný následok. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin, ako člen nebezpečného zoskupenia, alebo v úmysle získať pre seba, alebo pre iného prospech veľkého rozsahu. Kto ako rodič, alebo príbuzný v priamom rade dieťa, alebo osobu postihnutú duševnou poruchou, alebo duševne nedostatočne vyvinutú odníme z opatrovania toho, kto má podľa zákona alebo úradného rozhodnutia povinnosť starať sa o nich, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin závažnejším spôsobom konania, alebo z osobitného motívu.

§ 211 Ohrozovanie mravnej výchovy mládeže

Kto čo i len z nedbanlivosti vydá osobu mladšiu ako osemnásť rokov nebezpečenstvu spustnutia tým, že:

- a./ zvádza ju k záhalčivému alebo nemravnému životu
- b./ umožní jej viesť záhalčivý alebo nemravný život
- c./ umožní jej dopúšťať sa konaní, ktoré sú podľa tohto zákona trestnými činmi, alebo
- d./ bráni jej v povinnej školskej dochádzke, potrestá sa odňatím slobody. Rovnako sa potrestá ten, kto v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi zamestnáva dieťa mladšie ako pätnásť rokov, pričom mu bráni v povinnej školskej dochádzke. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin závažnejším spôsobom konania, alebo z osobitného motívu.

Deviata hlava TZ nesie názov **trestné činy proti iným právam a slobodám**:

§ 367 Kupliarstvo

Kto iného zjedná, pohne, zvedie, využije, získa, alebo ponúkne na vykonávanie prostitúcie, alebo kto koristí z prostitúcie vykonávanej iným, alebo umožní jej vykonávanie, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa potrestá páchatel', ak spácha taký čin závažnejším spôsobom konania. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak uvedený trestný čin spácha na chránenej osobe, alebo ak spácha uvedený trestný čin a získa ním pre seba, alebo pre iného značný prospech, alebo ho spácha ako člen nebezpečného zoskupenia, alebo na osobe mladšej ako pätnásť rokov. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví, alebo smrť.

§ 368 Výroba detskej pornografie

Kto využije, získa, ponúkne, alebo inak zneužije dieťa na výrobu detskej pornografie, alebo umožní také jej zneužitie, alebo sa inak podieľa na takejto výrobe, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa potrestá aj páchatel', ak spácha uvedený trestný čin na dieťati mladšom ako dvanásť rokov, alebo ak ho spácha závažným spôsobom konania, alebo verejne. Odňatím slobody sa potrestá aj páchatel', ak spácha uvedený trestný čin, a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví, alebo smrť, alebo ním získa značný prospech.. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám, alebo smrť viacerých osôb, a získa ním prospech veľkého rozsahu, alebo ako člen nebezpečného zoskupenia.

§ 369 Rozširovanie detskej pornografie

Kto rozmnožuje, prepravuje, zadovažuje, sprístupňuje, alebo inak rozširuje detskú pornografiu, potrestá sa odňatím slobody. Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin závažnejším spôsobom konania, alebo verejne. Odňatím slobody sa potrestá aj páchatel', ak spácha uvedený trestný čin a získa ním značný prospech. Odňatím slobody sa potrestá aj páchatel', ak spácha uvedený trestný čin a získa ním prospech veľkého rozsahu.

§ 370 Prechovávanie detskej pornografie

Kto prechováva detskú pornografiu, potrestá sa odňatím slobody.

§ 371- 372 Ohrozovanie mravnosti

Kto pornografiu:

- a./ ponúka, prenecháva alebo predáva osobe mladšej ako osemnásť rokov, alebo
- b./ na mieste, ktoré je osobám mladším ako osemnásť rokov prístupné, vystavuje, alebo inak sprístupňuje, potrestá sa odňatím slobody.

Odňatím slobody sa páchatel' potrestá, ak spácha uvedený trestný čin a získa ním pre seba, alebo pre iného značný prospech, alebo tým, že ponúka, sprístupňuje, alebo vystavuje pornografiu, nosiče zvuku, alebo obrazu, alebo zobrazenia, v ktorých sa prejavuje neúcta k človeku a násilie, alebo, ktoré zobrazujú sexuálny styk so zvierat'om, alebo iné sexuálne patologické praktiky.

Spoločným objektom uvedených trestných činov je predovšetkým výchova mladého človeka. Individuálne objekty sú širšie, pretože chránia napr. zdravie, psychický a mravný vývoj nepinoletej osoby, nárok na výživné a pod. Subjekt týchto trestných činov je buď všeobecný (páchatel'om môže byť ktokoľvek), alebo špeciálny (páchatel'om je uložená špeciálna povinnosť, ide napr. o rodičov, alebo o osoby, ktorým bol nepinoletý zverený do výchovy a pod.)

Treba spomenúť, že tak ako dochádza na území Slovenskej republiky k trestným činom namiereným proti deťom a mládeži, tak sa trestných činov čoraz vo väčšej miere dopúšťajú aj deti a mládež.

Za faktory, ktoré ovplyvňujú kriminalitu mládeže sú považované tie, ktoré formujú osobnosť človeka. Ide predovšetkým o tie faktory, ktoré bezprostredne ovplyvňujú chovanie jednotlivca, ktoré od detstva vytvárajú hierarchiu hodnôt, cit, zmysel pre zodpovednosť a pod.

Rozhodujúcu úlohu pri formovaní osobnosti mládeže má rodina, priatelia a známi, teda prostredie, v ktorom mladý človek vyrastá a žije. Nezanedbateľný vplyv má však aj škola, kamaráti, partia a podobne.

K najčastejším príčinám, ktoré vedú k páchaniu kriminálnych deliktov mládeže patria:

- a./ nedostatočná výchova v rodine

b./základné kriminogénne faktory v rodine ako rozvrátená rodina, závislosť rodičov od alkoholu, alebo iných drog, kriminalita členov rodiny, neprimeraná výchova dieťaťa a mladistvého (prehraná tvrdosť, alebo prehraná zhovievavosť), ľahostajnosť rodičov k správaniu dieťaťa v škole, k prospechu dieťaťa, k spôsobu trávenia voľného času a podobne, pobyt dieťaťa v detskom domove a preferovanie podnikateľských aktivít a angažovanosť rodičov v zamestnaní pred výchovou dieťaťa

c./ škodlivý vplyv osôb s narušeným konaním

d./ škodlivý vplyv partie

e./ kriminogénne faktory v partii ako silná vodcovská osobnosť v partii, anonymita partie, agresivita partie pri presadzovaní svojej ideológie a sugestívne preberanie názorov, postojov partie a predovšetkým vodcu partie (typickými predstaviteľmi takýchto zoskupení mladých ľudí sú extrémistické hnutia, reprezentované najmä hnutím punk, skinheads a anarchistami)

f./ nedostatočné a neúplné vzdelanie

g./ recidíva a alkoholizmus

h./ kriminogénne faktory v školskej výchove ako nepravidelná školská dochádzka, zlý prospech v škole, nevhodné chovanie k učiteľom a žiakom, arogantný prístup učiteľov k žiakom, zlá spolupráca rodičov so školou a nedostatočná kontrolná a pedagogická činnosť školy

Dá sa teda povedať, že základnou príčinou kriminálneho správania sa detí a mladistvých sú nepriaznivé podmienky pri formovaní ich osobnosti.

Medzi najčastejšie trestné činy páchané mládežou sú majetková trestná činnosť (predovšetkým krádeže), násilná trestná činnosť (ruvačka, pri ktorej býva často problémom posúdiť, či niektorí z účastníkov ruvačky nekonali v nutnej obrane), ublíženie na zdraví, a v poslednom období aj rasovo motivovaná trestná činnosť, ktorá je motivovaná extrémne rasistickým postojom spravidla skupiny mládeže proti etnicky a rasovo odlišným skupinám obyvateľstva.

6. Problematika účasti detí v ozbrojených konfliktoch

Vzhľadom k zvyšujúcemu sa počtu ozbrojených konfliktov na národnej aj medzinárodnej úrovni, pri ktorých dochádza k priamemu zapájaniu detí do ozbrojených akcií, sa medzinárodné spoločenstvo dohodlo na potrebe riešiť tento naliehavý problém.

Väčšina ozbrojených konfliktov sa odohráva v rozvojových krajinách, a to aj za materiálnej a vojenskej pomoci zvonku.

Je nevyhnutné zabezpečiť ochranu detí v prípade ozbrojených konfliktov, pretože práve na deťoch zanechávajú hrôzy vojny najviac stôp (smrť, zmrzačenie, psychické traumy). Na prelome osemdesiatich a deväťdesiatich rokov 20. storočia zomrelo v dôsledku vnútorných nepokojov v krajinách 1,5 milióna detí, 4 milióny detí boli zmrzačené a 5 miliónov detí sa dostalo do utečeneckých táborov.⁸³

Ochranou detí počas ozbrojených konfliktov sa zaoberá medzinárodné humanitárne právo, ktoré zaväzuje všetky strany ozbrojených konfliktov k dodržiavaniu medzinárodných záväzkov.

Moderné otroctvo

Hoci sa môže zdať, že fenomén otroctva patrí do minulosti, opak je pravdou. Nielen preto, že mnohí z nás sa bežne označujú za otrokov času, práce, alebo peňazí . Otroctvo ako úplná osobná závislosť a nesloboda, pri ktorej je človek predmetom vlastníctva, neskončilo v 19. storočí, keď bolo po vojne v USA oficiálne vyhlásené za nezákonné. Čierny obchod s ľuďmi prekvitá, medzi najvychytenejší tovar patria ženy a deti. Na celom svete sú podľa OSN obeťami obchodovania s ľuďmi približne 2 až 4 milióny ľudí. Odhaduje sa, že ročný zisk z takéhoto obchodu je 7 až 13 miliárd dolárov. Otroctvo dneška súvisí predovšetkým s veľkými ekonomickými a sociálnymi rozdielmi vo svete. Súčasné zákony postavené na princípoch liberalizmu a voľného trhu smerujú spoločnosť k delbe na chudobných a bohatých. A tak ako Rímska ríša v staroveku

⁸³ Van Bueren, G.: The international Law on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, The Netherlands, 1995

legalizovala otroctvo, feudalizmus zase nevoľníctvo, súčasná spoločnosť vytvára vhodnú klímu pre moderné otroctvo.

Jedným z najrozšírenejších predajných artiklov sú deti. Dennodenne sú unášané z domovov, škôl alebo miznú z ulíc miest priamo za bieleho dňa. Sprievodcom ich detstva nie je nič iné ako strach a obavy.

Aj v 21. storočí vo svete stále bojuje viac ako 300 000 vojakov, ktorí nemajú ešte ani 18 rokov. Armády nevyužívajú deti iba v konfliktoch v nestabilných režimoch a diktatúrach. Málokto vie o tom, že vojaci mladší ako 18 rokov bojovali pomerne nedávno aj v britskej armáde vo vojne o Falklandy, alebo v konflikte v bývalej Juhoslávii, ako konštatovala Amnesty International.⁸⁴ Medzi krajiny, v ktorých pretrváva problém detských vojakov, patria najmä africké krajiny ako Konžská demokratická republika, Uganda, Sudán, Sierra Leone, Pobrežie Slonoviny, Angola... Deti stále bojujú aj vo vojenských jednotkách v Kolumbii, Barme, alebo v hnutí Tamilských tigrov na Srí Lanke. Verbovanie do armád začína už vo veku 10 rokov, ale výnimkou nie sú ani mladší vojaci. Po vstupe do armády sú deťom odoprené ich základné práva, sú nútené slepo počúvať rozkazy a odmietnutie poslušnosti alebo pokus o útek sa trestajú krutými telesnými trestami, alebo zabitím. Niekedy musia dokonca trest pre výstrahu vykonať ostatní detskí vojaci. Keď sa detského vojaka, ktorý vstúpil do armády v Myanmar ako 11-ročný, opýtali, či by sa zdráhal zabíjať deti, odpovedal: „Ak nenasledujete ostatných, znamená to, že si nevážite svoju krajinu. Keď by nakázali zabiť dieťa a ja by som to neurobil, bol by som odsúdený na smrť a aj tak by niekto to dieťa zabil. Takže by som dieťa zabil.“⁸⁵ Detskými vojakmi nie sú, ako si mnohí myslia, len chlapci. V ozbrojených konfliktoch bojujú aj dievčatá, dokonca tvoria až 40% detských vojakov. Tie musia slúžiť aj ako sexuálne otrokyne pre jednotlivých vojakov, niekedy pre celý pluk.

Účasť detí v ozbrojených konfliktoch ohrozuje ich zdravie a bezpečnosť. Deti sú menej opatrné, neuvedomujú si hrozbu nebezpečenstva, a preto tvoria v porovnaní s dospelými vojakmi oveľa väčší podiel zabitých alebo zranených. Okrem telesných následkov však asi najviac utrpí detská psychika.

⁸⁴ Fiser, S.: Amnesty International – Jahresbericht 2006

⁸⁵ UNICEF: Zur Situation der Kinder in der Welt: Kinder ohne Kindheit, Frankfurt am Main, 2006

S cieľom riešenia naliehavého problému detských vojakov vznikla v roku 1998 *Koalícia za zastavenie využívania detských vojakov (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers)*. Pretože Dohovor o právach dieťaťa stanovoval vekovú hranicu pre vstup do armády 15 rokov, zamerala sa koalícia na posunutie tejto hranice. V mnohých dotknutých oblastiach totiž neexistuje evidencia presného dátumu narodenia, preto bolo jednoduché vydávať aj dvanásťročné deti za staršie. OSN prijalo Opčný protokol,⁸⁶ ktorý zvýšil vekovú hranicu na 18 rokov, aspoň pre účasť v nepriateľských bojových akciách.

Fenomén detských vojakov však aj naďalej patrí k najhorším formám detskej práce. Podľa výskumu OSN, ktorý sa venoval vplyvu ozbrojeného konfliktu na deti, sa počas vojny do armády dostáva tá istá skupina detí, ktorá je ilegálne zamestnávaná aj v čase mieru: siroty, utečenci, deti trpiace sociálnym a ekonomickým nedostatkom. V čase mieru tieto deti často pracujú v továrňach v nehumánnych podmienkach za minimálnu mzdu. Detská práca je bežná aj v regiónoch, kde nie sú využívaní detskí vojaci. Deje sa tak napríklad v Afganistane, Iráne a Pakistane. Podľa UNICEFu v rozvojových krajinách každé štvrté dieťa medzi 5- 14 rokom pracuje, pričom polovica z nich je zamestnaná na plný úväzok. V Afrike pracuje 8 z 21 narodených detí, v Ázii je to 12 z 55 a v Južnej Amerike pracuje 1 z 8 detí.

Podľa Všeobecnej deklarácie ľudských práv OSN z roku 1948 všetky formy otroctva zo zásady odporujú ľudským právam. Podľa čl. 3 má každý právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť a čl. 4 zasa hovorí, že nikoho neslobodno držať v otroctve, alebo nevoľníctve a všetky formy otroctva a obchodu s otrokmi sú zakázané. Napriek tomu podľa organizácie UNICEF⁸⁷ žije v neznesiteľných podmienkach nútenej práce viac ľudí ako v koloniálnych časoch. Obete čierneho obchodu prináša predovšetkým politická či sociálna nestabilita, korupcia, vnútroštátne ozbrojené konflikty, prírodné katastrofy. Zaobchádzanie s nimi je vo väčšine prípadov neľudské. Aj napriek tomu je dnes podľa OSN obchodovanie s ľuďmi také bežné, že predstavuje tretí najvýnosnejší druh trestnej činnosti na svete, hneď po obchode s drogami a zbraňami. Obchodovanie s ľuďmi sa v prevažnej miere vyskytuje vo vyspelých krajinách, pretože tam najčastejšie smerujú kroky obyvateľov ekonomicky menej

⁸⁶ Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch (2000)

⁸⁷ UNICEF: Zur Situation der Kinder in der Welt: Starke Frauen, starke Kinder, Frankfurt am Main, 2007

vyspelých štátov za prácou. Nedá sa povedať, že by to vyspelé krajiny tolerovali, obchod s ľuďmi je však mimoriadne výnosný a je veľmi dobre organizovaný medzinárodnými skupinami. Preto aj jeho odhaľovanie a boj proti nemu musí byť nepretržitý.

V tejto súvislosti by som, (vzhľadom k tomu, že som sa v rámci rozoberanej problematiky zmienila aj o obchode s ľuďmi), chcela ešte spomenúť, že obchodom s ľuďmi a novodobým otroctvom sa v súčasnosti zaoberá aj Americké ministerstvo zahraničných vecí, ktoré v tejto súvislosti vydalo ešte v roku 2003 správu, ktorej obsah možno len ťažko nazvať inak ako alarmujúcim.

Správa potvrdila, že najmenej 19 krajín sveta by mohlo čeliť sankciám preto, lebo nebojujú s týmto problémom. Do skupiny štátov, ktoré v rámci svojej pôsobnosti nerobia vôbec nič a nesnažia sa zaručiť ani najnižšie štandardy zaobchádzania s ľuďmi, americký State department zaradil okrem iného Afganistan, Bosnu a Hercegovinu, Irán, Tadžikistan a Rusko. V prípade ďalších 52 krajín Spojené štáty rovnako konštatovali existenciu obchodu s ľuďmi a nedostatku záruk ľudského zaobchádzania s nimi, priznali však im vládam aspoň určitú mieru úsilia čeliť tomuto problému. V druhej skupine sa nachádzajú viaceré európske štáty, ako Slovinsko, Maďarsko , Ukrajina, Bulharsko, na severe Estónsko a Lotyšsko, v oblasti Kaukazu Gruzínsko či z ázijských štátov Kazachstan. Zrejme problémy sa ukazujú aj v Uzbekistane, alebo v Chorvátsku.

V konečnom dôsledku sa tak obchodovanie s ľuďmi, bez ohľadu na to za akým účelom, stáva problémom celého sveta. Či už krajiny slúžia ako tranzitné, cieľové, alebo z nich pochádzajú ľudia, ktorí sa stávajú novodobými otrokmi.

Vzhľadom k tejto alarmujúcej situácii vyhlásilo UNESCO **23. august** za **Medzinárodný deň spomienky na obchod s otrokmi a jeho zrušenie.**

6.1 Osobitná starostlivosť poskytovaná deťom počas ozbrojených konfliktov

Ochranou detí počas ozbrojených konfliktov sa zaoberá medzinárodné humanitárne právo, ktoré zaväzuje všetky strany ozbrojených konfliktov k dodržiavaniu medzinárodných záväzkov.

Medzinárodné humanitárne právo je súčasťou medzinárodného práva a je považované za jednu z jeho samostatných zložiek. Obsahuje obrovské množstvo medzinárodne dohodnutých pravidiel majúcich preventívny i represívny charakter. Ich účelom je predísť zbytočnému, alebo nadmernému utrpeniu potenciálnych obetí vojen a zároveň zaistiť, aby bol v budúcnosti trestnými sankciami stíhaný každý, kto pravidlá medzinárodného práva poruší.

Požiadavku maximálnej humanizácie vojny možno vyjadriť slovami : ak nie je možné medzi štátmi úplne vylúčiť vojnu, je potrebné na základe spoločne dohodnutých noriem, čo najviac zmierniť jej dôsledky, najmä utrpenie ľudí. Súhrn týchto spoločne dohodnutých noriem nazývame *medzinárodným humanitárnym právom*.

Normy medzinárodného humanitárneho práva rozlišujú šesť stupňov detstva, od ktorých sa odvíja stupeň ochrany poskytovanej deťom v čase ozbrojeného konfliktu. V súvislosti s problematikou detských vojakov je najdôležitejším záväzkom *zákaz priameho nábora a využívania detí mladších ako pätnásť rokov v bojových akciách*.

Normy medzinárodného humanitárneho práva sú zakotvené v množstve medzinárodných dohôd, na ktorých znení sa vlády štátov dohodli.

Prvá takáto dohoda, ktorá bola uzatvorená v roku 1864, a ktorá sa týkala len zlepšenia osudu ranených vojakov v poľných armádach tvorí základ všetkých ostatných dohôd (konvencií), vytvorených neskôr. V roku 1907 pribudla ďalšia dohoda, ktorá poskytovala ochranu raneným príslušníkom ozbrojených síl na mori.

V roku 1929 sa štáty dohodli na uzatvorení **Ženevského dohovoru o ochrane vojnových zajatcov**. V tom istom roku vznikla aj nová dohoda o zlepšení osudu ranených vojakov.

Problematika detí ako obetí vojny sa objavuje v celej rade medzinárodných dokumentov.

Krutosti druhej svetovej vojny, ako dôsledok hitlerovského Nemecka, ktoré poňalo druhú svetovú vojnu ako vojnu totálnu,⁸⁸ si vyžiadali z celkového počtu strát na životoch, takmer polovičný podiel obetí z pomedzi civilného obyvateľstva. Práve toto bolo podnetom, ktorý viedol k obsahovému prehĺbeniu vojnového práva súčasnosti.

Najvýznamnejšími dohodami v oblasti medzinárodného humanitárneho práva sú teda štyri **Ženevské konvencie (dohovory) z roku 1949** a ich **Dodatkové protokoly z roku 1977**.

Tieto konvencie sú založené na myšlienke rešpektovania dôstojnosti jednotlivca. Osoby, ktoré sa priamo nezúčastňujú na vojenských akciách, alebo sú vyradené z akcií kvôli chorobe, zraneniu, zajatiu, alebo z iného dôvodu, sa musia rešpektovať a chrániť pred následkami vojny. Tým, ktorí trpia, treba pomôcť a postarať sa o nich bez rozdielu. Zvláštnu ochranu treba poskytnúť zdravotníckemu personálu, nemocničným a zdravotníckym transportom a personálu, budovám a zariadeniam Červeného kríža.

Ženevské konvencie z roku 1949:

- 1. o zlepšení osudu ranených a chorých v poľných armádach**
- 2. o zlepšení osudu ranených a chorých, strokotancov ozbrojených síl na mori**
- 3. o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami**
- 4. o ochrane civilných osôb počas vojny**

Prehĺbenie vojnového práva súčasnosti zaobstarali predovšetkým už spomínané **Ženevské konvencie o ochrane obetí vojny (1949)**, a to najmä **IV. Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z roku 1949**. Tento dohovor bol totiž venovaný dovtedy najmenej chránenej kategórii osôb, na ktorú dopadli ťarchy vojny – civilnému obyvateľstvu – ženám, deťom a starým ľuďom. V záujme zefektívnenia uvedenej úpravy, boli následne prijaté dva dodatkové protokoly:

⁸⁸ Ide o vojnu ničiacu, ktorá je vedená všetkými možnými prostriedkami a namierená proti všetkému obyvateľstvu, a ktorú je teda možné považovať za návrat do barbarského obdobia. Hobza, A.: Přehled mezinárodního práva válečného, VŠehrd, Praha, 1946, str. 23

1. **Dodatkový protokol k Ženevským konvenciám z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I.)**
2. **Dodatkový protokol k Ženevským konvenciám z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov, ktoré nemajú medzinárodnú povahu (Protokol II.) z roku 1977**

Obidva dodatkové protokoly boli označené za normu, ktorá musí byť za všetkých okolností dodržiavaná (čl. 51, ods. 1, resp. čl. 13 ods. 1). Teda ide o normu *iuris cogentis*. Vyjadrujú zákaz viesť ozbrojené útoky proti civilnému obyvateľstvu, alebo jednotlivcom, alebo tieto osoby terorizovať násilnými činmi či hrozbou spáchania násilných činov. Vyjadrujú aj zákaz uplatňovať inú formu násillia, ako napr. mučenie, zmrzačenie, branie rukojemníkov, kolektívne tresty a pod.

Pod označením Ženevskej konvencie o ochrane obetí vojny (1949) rozumieme aj ďalšie dohovory. Na rozdiel od predchádzajúcej úpravy, ktorá upravuje ochranu civilných osôb, teda osôb, ktoré sa nezúčastňujú samotného boja znepriatelených štátnych orgánov, sú zostávajúce dohovory určené ochrane osôb v postavení štátnych orgánov, ktoré sú z konkrétneho dôvodu z ďalšieho boja vylúčené, bez toho, aby tým stratili postavenie štátnych orgánov. Ide o tzv. *komatantov*, ktorí upadli do nepriateľského zajatia (zajatcov), ako aj o zranených a chorých.

K Ženevským konvenciám patrí aj **III. Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami**. Podľa tohto dohovoru musí byť predstaviteľom *ochranných mocností a Červeného kríža* umožnené navštíviť ktorékoľvek miesto držania zajatcov a hovoriť s nimi, bez ohľadu na počet týchto inšpekcií a dĺžku rozhovorov.

Do súhrnnej úpravy Ženevských konvencií o ochrane obetí vojny zahrňame aj dve dohody venované problematike zdravotníckej služby. Časovo im predchádza úprava z roku 1929. Ide o **I. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých v poľných armádach (1949)**, ktorý obsahuje jednoznačnejšie vymedzenie poslania zdravotníckeho personálu. Zatiaľ čo podľa úpravy z roku 1929 nesmie nepriateľ zadržiavať zdravotnícky personál a musí ho čo najrýchlejšie vrátiť vlastnej armáde, a to s celým jeho vybavením a materiálom, súčasná úprava stanovuje, že ich prípadné zadržanie musí byť využité k zdravotníckej starostlivosti o zajatých príslušníkov protistrany, vrátane pravidelných návštev ich zajateckých táborov. Je tu rozpracovaný aj

nový spôsob prepravy ranených kombatantov sanitnými lietadlami, a to vrátane možnosti využívať pri takejto preprave i územie neutrálnych štátov.

Do komplexu Ženevských konvencií patrí aj samostatná úprava, týkajúca sa zdravotníckej služby počas námornej vojny, a to **II. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, chorých a stroskotancov ozbrojených síl na mori (1949)**.

Ochranou detí v ozbrojených konfliktoch, zabezpečením ochrany detí postihnutých konfliktom, a starostlivosťou o ne sa zaoberajú predovšetkým ustanovenia článku 24, článku 50 a článku 89 Ženevského dohovoru o ochrane civilných osôb počas vojny a článku 77 Dodatočného protokolu k Ženevským dohovorum (Protokol I).

Čl. 24 stanovuje, že strany v konflikte urobia potrebné opatrenia, aby deti do pätnásť rokov, ktoré osireli, alebo boli oddelené od svojich rodín následkom vojny, neboli ponechané samy na seba, a aby za všetkých okolností bola uľahčená ich výživa, výkon ich náboženstva a ich výchova. Ich výchova bude podľa možnosti zverená osobám rovnakej kultúrnej tradície. Strany, ktoré sú v konflikte budú so súhlasom ochrannej mocnosti, ak taká existuje, podporovať umiestnenie týchto detí v neutrálnej krajine počas vojny, ak majú záruky, že budú zachované všetky stanovené zásady. Ďalej sa štáty budú snažiť prijať potrebné opatrenia, aby mohlo byť zaistené zistenie totožnosti všetkých detí do 12 rokov tým, že budú nosiť štítky totožnosti, alebo akýmkoľvek iným spôsobom.

Čl. 50 stanovuje, že okupačná mocnosť musí za pomoci štátnych a miestnych úradov uľahčiť riadnu prevádzku zariadení, určených pre starostlivosť a výchovu detí. Ďalej urobí okupačná mocnosť všetky potrebné opatrenia, aby uľahčila zistenie totožnosti detí a zaregistrovanie ich rodinného pôvodu. V žiadnom prípade nesmie zmeniť ich osobný štatút, ani ich odvádzať do útvarov, alebo organizácií jej podliehajúcich. Ak na to miestne organizácie nestačia, musí okupačná mocnosť urobiť opatrenia, aby zaistila výživu a výchovu detí osirelých, alebo v dôsledku vojny odlúčených od svojich rodičov, podľa možnosti osobami ich národnosti, jazyka i náboženstva, ak nie je žiadny blízky príbuzný či priateľ, ktorý by sa o to postaral.

Špeciálne oddelenie kancelárie, ktoré bolo zriadené podľa čl.136 sa bude starať o to, aby bolo podniknuté všetko pre zaistenie totožnosti detí, u ktorých je totožnosť neistá. Údaje o ich otcovi, mame, alebo o iných blízkych príbuzných sa musia vždy, pokiaľ sú k dispozícii, zaznamenať. Okupačná mocnosť nesmie klásť prekážky použitiu

prednostných opatrení, ktoré boli prijaté pred okupáciou v prospech detí do 15 rokov, tehotných žien a matiek detí do sedem rokov, pokiaľ ide o výživu, lekárske ošetrovanie a ochranu proti následkom vojny.

Čl. 89 stanovuje, že tehotné ženy, kojace matky a deti do 15 rokov dostanú prídavky potravín úmerné ich fyziologickým potrebám.

Čl.77 Protokolu I. stanovuje, že na deti sa bude brať zvláštny ohľad a budú chránené pred akýmkoľvek formami nemravného násillia. Bojujúce strany im zaistia ochranu a pomoc, ktorú potrebujú vzhľadom na svoj vek a ostatné dôvody. Urobia aj všetky možné opatrenia, aby deti, ktoré nedosiahli vek 15 rokov, sa priamo nezúčastňovali vojenských akcií a predovšetkým sa zdržia toho, aby ich povolávali do svojich ozbrojených síl. Pri povolávaní osôb, ktoré dosiahli 15 rokov, avšak nedosiahli vek 18 rokov, sa budú snažiť bojujúce strany dávať prednosť osobám starším. Ak vo výnimočných prípadoch, deti, ktoré nedosiahli vek 15 rokov, sa priamo zúčastňujú vojnových akcií a padnú do moci nepriateľskej strany, budú naďalej požívať zvláštnu ochranu poskytovanú týmto článkom, bez ohľadu na to, či sú vojnovými zajatcami. V prípade uväznenia, zadržania alebo internácie z dôvodov súvisiacich s ozbrojeným konfliktom budú deti umiestnené oddelene od dospelých, s výnimkou tých prípadov, keď sú rodiny ubytované ako rodinné celky. Trest smrti za priestupok súvisiaci s ozbrojeným konfliktom nebude vykonaný na osobách, ktoré nedosiahli vek 18 rokov v čase, keď bol trestný čin spáchaný.

Obsah Ženevských konvencií o ochrane obetí vojny je všeobecne platným medzinárodným vojnovým právom. Za všeobecne platné medzinárodné vojnové právo môžeme označiť aj obidva Dodatočné protokoly k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (1977).

K máju 2002 podpísalo Ženevské konvencie 190 štátov, 160 štátov podpísalo I. Protokol a 153 štátov II. Protokol.

Slovenská republika pristúpila k podpísaniu Ženevských konvencií a Dodatočných protokolov (s výhradou článku 90 Dodatočného protokolu č. 1) ihneď po svojom vzniku v roku 1993.

Od roku 1995, kedy Slovenská republika výhradu zrušila, patrí medzi tie štáty sveta, ktoré sú bezvýhradnými členmi Ženevských dohovorov a Dodatočných protokolov.

Bývalá Československá republika pristúpila k podpísaniu Ženevských konvencií a Dodatkových protokolov v roku 1938.

Dokumenty Ženevských konvencií sú uložené vo Švajčiarskej federálnej rade,⁸⁹ na ktorú sa obracajú vlády, ktoré si želajú pristúpiť ku konvenciám, alebo ktoré ich chcú ratifikovať.

Ženevské konvencie z roku 1949 a ich Dodatkové protokoly z roku 1977 spolu predstavujú dielo, ktoré je známe aj pod názvom *Charta humanity*.

Štáty, ktoré ich podpísali sa okrem iného zaväzujú starať o ranených, rešpektovať telesnú integritu, česť, dôstojnosť, rodinné práva a morálne a náboženské presvedčenie jednotlivca, zakazovať týranie a nehumánne správanie, deportáciu, vyhladzovanie, plienenie a ničenie civilných objektov, umožniť delegátom Červeného kríža návštevu zadržaných a rozprávať sa s nimi bez svedkov.⁹⁰

6.2 Historický vývoj medzinárodnoprávnej ochrany detí počas ozbrojených konfliktov

Problematika detí ako obetí vojny sa objavuje a je upravená vo viacerých medzinárodných dokumentoch.

K tým najdôležitejším patria: **Ženevské konvencie o ochrane obetí vojny (1949)**, a to vrátane dvoch Dodatkových protokolov z roku 1977.

Ďalším významným dokumentom je **Ženevská konvencia o postavení utečencov** z roku 1967.

Problematikou postavenia detí v ozbrojených konfliktoch sa zaoberá aj **Dohovor o právach dieťaťa**, prijatý 20. novembra 1989 v New Yorku,⁹¹ ktorý sa snaží v maximálne možnej miere obmedziť priamu účasť detí mladších ako pätnásť rokov v ozbrojených konfliktoch.

⁸⁹ Politický federálny department v Berne

⁹⁰ Zdroj: Mládež Slovenského Červeného kríža, Medzinárodné humanitárne právo, Bratislava, 2007

⁹¹ Snahy o prijatie špeciálneho dokumentu na ochranu práv dieťaťa v ozbrojených konfliktoch sa objavili už v roku 1938, keď bol za účasti Medzinárodného Červeného kríža vypracovaný návrh „Konvencie na ochranu detí v prípade nebezpečenstva a v prípade ozbrojených konfliktov,“ ktorý však nebol nikdy prijatý

Čl. 38 Dohovoru o právach dieťaťa stanovuje:

„Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru sa zaväzujú uznávať a zabezpečovať dodržiavanie noriem medzinárodného humanitárneho práva, ktoré sa na ne vzťahujú v prípade ozbrojených konfliktov, a ktoré sa dotýkajú dieťaťa“ (ods.1).

„Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, robia všetky vykonateľné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa osoby, ktoré nedosiahli vek pätnástich rokov, priamo nezúčastnili na bojových akciách“ (ods.2).

„Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zdržujú povolávaní do svojich ozbrojených síl osôb mladších ako pätnásť rokov. Pri povolávaní osôb, ktoré dosiahli vek pätnásť rokov, ale mladších ako osemnásť rokov, prijímajú prednostne osoby staršie“ (ods.3).

„V súlade so svojimi záväzkami podľa medzinárodného humanitárneho práva, ktoré majú vzťah k ochrane civilného obyvateľstva za ozbrojených konfliktov, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, prijímajú všetky vykonateľné opatrenia na zabezpečenie ochrany detí postihnutých konfliktom a starostlivosti o ne“ (ods.4).⁹²

Požiadavky vyplývajúce z tohto článku realizujú zmluvné štáty jednak prístupím k medzinárodným zmluvám z oblasti humanitárneho práva,⁹³ a jednak, vnútroštátnymi normami upravujúcimi úlohy a zloženie ozbrojených síl, brannú povinnosť, vojenskú službu a správu na úseku obrany.

Na pôde Medzinárodnej organizácie práce bol dňa 17. júna 1999 prijatý **Dohovor o zákaze a okamžitých opatreniach k odstráneniu najhorších foriem detskej práce**. Za tzv. *najhoršie formy detskej práce* sa považuje okrem iného aj „nútené, alebo povinné najímanie detí na účasť v ozbrojených konfliktoch.“⁹⁴

Členské štáty sú povinné navrhnuť a zaviesť akčné programy k odstráneniu najhorších foriem detskej práce a prijať všetky potrebné opatrenia k zaisteniu účinnej implementácie tohto Dohovoru, a to vrátane ustanovenia a aplikácie trestných sankcií. Zároveň sú štáty povinné zabezpečiť rehabilitáciu a sociálnu reintegráciu postihnutých detí.

⁹² Zachová, A.: Krátky komentár k Dohovoru o právach dieťaťa, Nadácia Milana Šimečku, 1999, str. 81 – 84

⁹³ Ženevské konvencie o ochrane obetí vojny (1949) a Dodatkové protokoly k nim (1977)

⁹⁴ Čl. 3 písmeno a.) Dohovoru č. 182 Medzinárodnej organizácie práce o zákaze a okamžitých opatreniach k odstráneniu najhorších foriem detskej práce

Problematikou zapájania detí do ozbrojených konfliktov sa zaoberá aj **Deklarácia z Maputa (apríl 1999)** a **Deklarácia z Montevidea (júl 1999)**. Zákaz využívania detských vojakov zahŕňa aj **Deklarácia ministrov zahraničia severských krajín**, prijatá v Rejkjavíku v auguste 1999.

V dňoch 18. – 20. októbra 1999 sa v Berlíne konala na regionálnej úrovni **Európska konferencia o využívaní detí ako vojakov (European Conference on the Use of Children as Soldiers)**, ktorá prijala *Berlínsku deklaráciu o využívaní detí ako vojakov*.

6.3 Berlínska deklarácia o využívaní detí ako vojakov

Dôvodom prijatia **Berlínskej deklarácie o využívaní detí ako vojakov**, bola alarmujúca skutočnosť, že celosvetovo sa ozbrojených bojov zúčastňuje viac ako 300 000 detí mladších ako 18 rokov, z toho tisíce detí v Európe. Deti sa týchto bojov zúčastňujú buď priamo ako vojaci, alebo nepriamo prostredníctvom dopravovania vojenských správ a roznášania jedla či munície.

Cieľom **Berlínskej deklarácie o využívaní detí ako vojakov** bolo zabezpečenie medzinárodných štandardov, ktoré majú viesť k ukončeniu využívania osôb mladších ako 18 rokov v ozbrojených konfliktoch, a to tak na národnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

Berlínska deklarácia sa vo svojej preambule odvoláva na princípy zakotvené v Dohovore o právach dieťaťa:

- princíp najlepšieho záujmu dieťaťa
- princíp rovnakého zaobchádzania so všetkými deťmi

Berlínska deklarácia zároveň vo svojej preambule poukazuje na skutočnosť, že Dohovor o právach dieťaťa ratifikovalo 191 štátov, a to vrátane všetkých európskych štátov.

Preambula zdôrazňuje významné postavenie a prácu *Špeciálneho splnomocnenca Generálneho tajomníka pre deti a ozbrojené konflikty*⁹⁵ na poli využívania detských vojakov. Podľa jeho odporúčaní adresovaných Bezpečnostnej rade OSN by minimálny vek pre najímanie a účasť v ozbrojených akciách mal byť 18 rokov a minimálny vek členov mierových jednotiek OSN by mal byť 21 rokov, ale v žiadnom prípade nie menej ako 18 rokov. Preambula ďalej upozorňuje na skutočnosť, že priame využívanie detí mladších ako pätnásť rokov v bojových akciách sa podľa Štatútu Medzinárodného trestného tribunálu považuje za vojnový zločin.⁹⁶

Berlínska deklarácia vyzýva európske štáty k ratifikácii a implementácii uvedených medzinárodnoprávných dokumentov zaoberajúcich sa postavením detí v ozbrojených konfliktoch a ich ochranou. Apeluje na štáty, aby dodržiavali čl.38 ods. 3 Dohovoru o právach dieťaťa:

„Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zdržujú povolávania do svojich ozbrojených síl osôb mladších ako pätnásť rokov. Pri povolávaní osôb, ktoré dosiahli vek pätnásť rokov, ale mladších ako osemnásť rokov, prijímajú prednostne osoby staršie.“⁹⁷ Osobám mladším ako osemnásť rokov, nesmie byť uložený trest smrti či odňatia slobody na doživotie bez možnosti prepustenia na slobodu. Štáty sú povinné prijať vhodné opatrenia za účelom zabrániť najímaniu osôb mladších ako osemnásť rokov do ozbrojených síl neštátnymi organizáciami.

Berlínska deklarácia vyzýva štáty k aktívnej účasti pri príprave Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch.

Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch bol prijatý dňa 25.mája 2000 Valným zhromaždením OSN. Obsahovo nadväzuje na čl. 38 Dohovoru o právach dieťaťa a rozpracováva záväzky, ktoré sú v ňom stanovené. V ustanoveniach Opčného protokolu dochádza k prepojeniu ochrany práv dieťaťa s otázkami medzinárodného humanitárneho práva.

⁹⁵ Special Representative of the Secretary – General for Children and Armed Conflicts

⁹⁶ Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002, str. 137 - 140

⁹⁷ Zachová, A.: Krátky komentár k Dohovoru o právach dieťaťa, Nadácia Milana Šimečku, 1999, str. 81

6.4 Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch

Berlínska deklarácia o využívaní detí ako vojakov (18. – 20. októbra sa v Berlíne konala *Európska konferencia o využívaní detí ako vojakov*, ktorá prijala túto Deklaráciu), vyzvala štáty k aktívnej účasti a zapojení sa do prípravných prác na tvorbe Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch.

Po rokoch diskusií dosiahla pracovná skupina dňa 21. januára 2000 konsenzus ohľadom návrhu Opčného protokolu, ktorý bol formálne prijatý Valným zhromaždením OSN, a následne otvorený k podpisu dňa 5. júna 2000.

Odporcovia uvedeného protokolu argumentovali kontroverzným názorom, že stanovenie vekových limitov pre vstup do ozbrojených síl a účasť v bojových akciách nie je v súlade s právom dieťaťa slobodne vyjadrovať svoje názory a participovať na rozhodnutiach, ktoré sa ho týkajú. Napr. detskí vojaci v Ugande verili, že jediným spôsobom ako pomôcť svojej krajine, je bojovať za nezávislosť a slobodu vo vojne. Nie vždy je takáto forma lojálnosti dôsledkom násilnej propagandy. Objavujú sa aj prípady, pri ktorých boli všetky rodinné a sociálne štruktúry detí najímaných do armády zničené nepriateľskými ozbrojenými silami. Takýmto deťom nahrádza účasť v ozbrojených silách sociálne väzby a armáda im zabezpečuje uspokojenie ich základných životných potrieb.⁹⁸

6.4.1 Prijatie a štruktúra Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch

Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch bol prijatý dňa 27. apríla 2000 Hospodárskou a sociálnou radou OSN, a to

⁹⁸ Van Bueren, G.: *The International Law on the Rights of the Child*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, The Netherlands, 1995

rezolúciou E/CN.4/RES/2000/59 a bol odporučený Valnému zhromaždeniu OSN k prerokovaniu a podpisu. Valné zhromaždenie OSN prijalo uvedený Opčný protokol dňa 25. mája 2000 s tým, že bude predložený k podpisu na špeciálnom zasadnutí s názvom „ *Women 2000: gender equality, development and peace for the twenty-first century*“, ktoré sa konalo v dňoch 5.- 9. júna 2000 v New Yorku.⁹⁹

Prijatie Opčného protokolu nadväzovalo svojim obsahom na čl. 38 Dohovoru o právach dieťaťa a rozpracováva záväzky, ktoré v ňom boli stanovené. V jednotlivých ustanoveniach Opčného protokolu tak dochádza k prepojeniu otázok ochrany ľudských práv, a to práv dieťaťa, s otázkami medzinárodného humanitárneho práva.

Účastnícke štáty sa podpísaním tohto protokolu zaväzujú prijať všetky opatrenia potrebné k tomu, aby zabezpečili nasledujúce:

- a./ členovia ozbrojených síl účastníckych štátov, ktorí nedovršili vek 18 rokov sa nesmú priamo zúčastniť bojových akcií
- b./ osoby mladšie ako 18 rokov nebudú povinne povolávané do armády a zvýši sa minimálny vek pre dobrovoľný vstup do ozbrojených síl, ustanovený v čl. 38 Dohovoru o právach dieťaťa

Je potrebné spomenúť aj čl. 4 Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch. Tento článok ukladá povinnosti nielen štátom, ale aj ďalšiemu špeciálnemu subjektu, ktorým sú neštátne ozbrojené skupiny. Opčný protokol stanovuje, že tieto ozbrojené skupiny nesmú za žiadnych okolností najímať do svojich ozbrojených síl osoby mladšie ako pätnásť rokov, ani tieto osoby využívať pre potreby bojových akcií. Štáty sú na základe tohto článku povinné prijať všetky opatrenia potrebné k tomu, aby sa dodržal tento zákaz, a to vrátane prijatia takých právnych noriem, ktoré takéto konanie postavia mimo zákon.

Text Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch sa skladá z Preambuly a trinástich článkov, ktoré môžeme rozdeliť na:

- a./ články obsahujúce hmotnoprávne ustanovenia (čl. 1-5)
- b./ články obsahujúce procesné ustanovenia (čl. 6-13)

Opčný protokol sa vo svojej preambule odvoláva na Dohovor o právach dieťaťa a podporu, ktorú tento Dohovor získal. Poukazuje na ďalekosiahly a bolestivý dopad

⁹⁹ General Assembly Plenary-2-Press Release GA/9711 97th Meeting (AM) 25 May 2000

ozbrojených konfliktov na deti a pripomína, že sú to práve deti, ktoré sa často stávajú obeťami a cieľom ozbrojených konfliktov a priamych útokov. Zdôrazňuje potrebu rozšírenia ochrany práv detí, ktoré Dohovor o právach dieťaťa poskytuje v prípade ozbrojených konfliktov. Preambula ďalej zdôrazňuje povinnosť všetkých zúčastnených strán dodržiavať záväzky medzinárodného humanitárneho práva. V preambule je ďalej uvedené, že Opčný protokol berie do úvahy ustanovenia už prijatých medzinárodnoprávných dokumentov súvisiacich s ochranou detí. Berie do úvahy prijatie Štatútu Medzinárodného trestného tribunálu, ktorý považuje využívanie detí mladších ako pätnásť rokov v ozbrojených konfliktoch, či už na národnej alebo medzinárodnej úrovni, za trestný čin. Vyjadruje presvedčenie, že tým, že sa zvýši vek pre najímanie detí do armády na osemnásť rokov, prispeje sa k implementácii princípu, že najlepší záujem dieťaťa má byť prvoradým hľadiskom všetkých činností týkajúcich sa dieťaťa. Kládie dôraz na zvláštne potreby detí, ktoré sú obzvlášť ohrozené možnosťou najímania do ozbrojených síl, a to z dôvodov ekonomických, sociálnych, či iných. Do úvahy je potrebné vziať aj politické, ekonomické a sociálne korene, ktoré vedú deti k účasti v ozbrojených konfliktoch.

Hmotnoprávne ustanovenia Opčného protokolu sú obsiahnuté v článkoch 1 – 5:

Opčný protokol ukladá povinnosti jednak členským štátom, ako aj všetkým vojenským a polovojenským ozbrojeným skupinám. Povinnosti štátu zahŕňajú:

Podľa čl. 1 sú štáty povinné prijať všetky potrebné opatrenia k tomu, aby sa členovia ich ozbrojených síl, ktorí ešte nedosiahli vek osemnásť rokov, priamo nezúčastňovali bojových akcií.

Podľa čl. 2 sú členské štáty povinné zabezpečiť, aby osoby mladšie ako osemnásť rokov neboli povinne najímané do ozbrojených síl.

Podľa ods. 1 čl. 3 majú členské štáty zvýšiť vekovú hranicu pätnásť rokov¹⁰⁰ pre dobrovoľný vstup do národných ozbrojených síl. Táto požiadavka sa však nevzťahuje na poslucháčov vojenských škôl.

V čl. 3 ods.2 je štátom stanovená povinnosť prijať pri ratifikácii Opčného protokolu záväzné prehlásenie, v ktorom bude stanovená minimálna veková hranica pre dobrovoľný vstup do národných ozbrojených síl, pričom štát je oprávnený túto hranicu kedykoľvek sprítniť prehlásením doručeným Generálnemu tajomníkovi OSN.

¹⁰⁰ Táto veková hranica bola stanovená čl. 38 Dohovoru o právach dieťaťa

Toto prehlásenie by malo obsahovať popis prijatých opatrení, zabezpečujúcich, že sa v žiadnom prípade nejedná o povinný vstup do armády. Čl. 3 umožňuje prijímanie osôb mladších ako osemnásť rokov do ozbrojených síl, ak budú splnené všetky Opčným protokolom stanovené podmienky. Ide o dobrovoľný vstup do ozbrojených síl a rodičia či zákonný zástupcovia dieťaťa, vyjadrili s takýmto vstupom do ozbrojených síl svoj súhlas. Osoba, ktorá do armády vstupuje musí vierohodným spôsobom preukázať svoj vek a byť plne oboznámená s povinnosťami spojenými so službou v ozbrojených silách. Prijatie čl. 4 si vyžiadala prax, počas ktorej bývajú deti často najímané, trénované a využívané v priamych bojových akciách rôznymi neštátnymi vojenskými, či polovojenskými ozbrojenými skupinami (napr. guerilly). Podľa tohto článku nesmú takéto ozbrojené skupiny, a to bez ohľadu na ich právnu subjektivitu, za žiadnych okolností najímať či využívať osoby mladšie ako osemnásť rokov pre potreby ozbrojených síl. Formuláciu tohto záväzku je možné označiť za prielomovú, vzhľadom k tomu, že medzinárodná zmluva ukladá povinnosť súkromnoprávnym subjektom, a nie signatárskym štátom. Signatárske štáty sú povinné zabrániť najímaniu detí do neštátnych ozbrojených skupín, prijatím všetkých potrebných opatrení, a to vrátane prijatia právnych noriem, ktoré takéto konanie postaví mimo zákon.

V čl. 5 Opčného protokolu je vyjadrená zásada subsidiarity. Podľa tejto zásady sa ustanovenia Opčného protokolu použijú iba subsidiárne k ustanoveniam vnútroštátnych právnych predpisov a medzinárodných dokumentov, či k zásadám medzinárodného humanitárneho práva, ak tieto ustanovenia vo väčšej miere prispievajú k ochrane práv dieťaťa.

Každý zmluvný štát má prijať také právne, administratívne a iné opatrenia, ktoré zabezpečia efektívnu implementáciu, vrátane vynútitel'nosti ustanovení tohto protokolu.

Procesné ustanovenia Opčného protokolu sú obsiahnuté v článkoch 6 – 13:

Čl. 6 zaväzuje zmluvné štáty vzhľadom na skutočnosť, že jedným z najdôležitejších predpokladov na zabezpečenie efektívnej implementácie príslušných ustanovení je vysoká miera informovanosti k tomu, aby prostredníctvom vhodných prostriedkov oboznámili deti i dospelé osoby s princípmi a ustanoveniami Opčného protokolu. Štáty majú vynaložiť všetky prostriedky, aby tie osoby, ktoré sa nachádzajú v ich jurisdikcii, a ktoré boli najaté a využité v ozbrojených akciách v rozpore s ustanoveniami Opčného protokolu, boli demobilizované či inak oslobodené spod služby v ozbrojených silách.

Takýmto osobám má byť poskytnutá pomoc za účelom ich fyzickej a psychickej rehabilitácie a sociálnej reintegrácie.

Opčný protokol v čl. 7 vyzýva zmluvné štáty k spolupráci pri implementácii predmetných ustanovení, a to vrátane technickej a finančnej pomoci, prevencií činov odporujúcich ustanoveniam tohto protokolu a rehabilitácií a sociálnej reintegrácií obetí ozbrojených konfliktov, to znamená detských vojakov.

Základom implementačného a kontrolného mechanizmu je v prípade Opčného protokolu *Výbor pre práva dieťaťa*, ktorý bol zriadený čl. 43 Dohovoru o právach dieťaťa. Úlohou Výboru je zabezpečovanie dodržovania prevzatých zmluvných záväzkov signatárskymi štátmi Opčného protokolu, a to vrátane začlenenenia obsahu týchto záväzkov do vnútroštátnych právnych noriem.

Čl.8 Opčného protokolu ukladá signatárskym štátom povinnosť predložiť Výboru pre práva dieťaťa v lehote dvoch rokov od nadobudnutia platnosti Opčného protokolu v danom štáte, správu, ktorá podáva súhrnnú informáciu o opatreniach prijatých za účelom uplatňovania jeho ustanovení. Táto správa by mala okrem iného obsahovať informácie o opatreniach prijatých k uplatňovaniu Opčného protokolu ohľadom najmania detí do ozbrojených síl. Túto správu môžeme nazvať *úvodnou súhrnnou správou o problematike účasti detí v ozbrojených konfliktoch*. Každý účastnícky štát následne podáva informácie o uplatňovaní Opčného protokolu periodicky v lehote piatich rokov. Tieto informácie zaradí do správ, ktoré predkladá Výboru pre práva dieťaťa podľa čl. 44 Dohovoru o právach dieťaťa. V prípade akýchkoľvek pochybností, či nedostatkov obsiahnutých v správe, je Výbor oprávnený požadovať od zmluvných strán doplnenie ďalších informácií, ktoré sú relevantné pre posúdenie otázky, ako sú uplatňované jednotlivé ustanovenia Opčného protokolu. Výbor je na základe informácií získaných v súlade s čl. 8 Opčného protokolu oprávnený predkladať návrhy a odporúčania všeobecnej povahy nabádajúce členské štáty k správaniu, ktoré je v súlade so zmluvne prevzatými záväzkami. Je potrebné trvať na tom, aby použitá právna argumentácia jednotlivých odporúčaní bola v každom prípade presná a vyčerpávajúca, pretože len tak je možné dosiahnuť účinnú implementáciu záväzkov vyplývajúcich z Opčného protokolu. Odporúčania Výboru nie sú záväzné, ale disponujú len morálnou silou. Ani v tomto prípade nie je Výbor oprávnený prijímať a skúmať správy a sťažnosti členských štátov a jednotlivcov dovoľávajúcich sa nápravy v záležitostiach účasti detí v ozbrojených konfliktoch. Z hľadiska posúdenia účinnosti kontrolného mechanizmu môžeme konštatovať, že Opčný protokol je len slabým nástrojom ochrany práv detí.

Čl. 9 – 13 upravujú podmienky právneho života Opčného protokolu, a to predovšetkým otázky upravujúce problematiku ratifikácie a platnosti Opčného protokolu, ako aj spôsob uloženia Opčného protokolu u Generálneho tajomníka OSN.

V súlade s čl. 9 je Opčný protokol predložený k podpisu každému štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru o právach dieťaťa. Opčný protokol obsahuje špeciálne ustanovenia aj pre tie štáty, ktoré síce Dohovor o právach dieťaťa podpísali, ale neratifikovali.¹⁰¹ Opčný protokol podlieha ratifikácií. Ratifikačné listiny sa ukladajú u Generálneho tajomníka OSN. Podmienkou platnosti Opčného protokolu je uloženie 10. ratifikačnej listiny, či listiny o prístupení u Generálneho tajomníka OSN.

Opčný protokol bol ratifikovaný, alebo k nemu pristúpili desiatky krajín z celého sveta, a to vrátane krajín, ktorých sa ustanovenia Opčného protokolu priamo dotýkajú, ako Sierra Leone (8. septembra 2000) a Bosna a Hercegovina (7. septembra 2000). Dodnes Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch podpísalo 122 krajín a ratifikovalo 111.

Ktorýkoľvek účastnícky štát je podľa čl. 11 oprávnený písomným oznámením doručeným Generálnemu tajomníkovi OSN vypovedať Opčný protokol. Výpoveď nadobudne účinnosť jeden rok po dni jej doručenia, ak sa však zmluvný štát zúčastňuje ozbrojeného konfliktu, výpoveď nenadobudne účinnosť pred ukončením tohto ozbrojeného konfliktu. Podaná výpoveď nezbavuje účastnícky štát povinností vyplývajúcich z činov spáchaných pred dňom nadobudnutia účinnosti. Podanou výpoveďou nie je dotknuté ani prejednávanie záležitostí, ktoré začal Výbor prejednávať pred dňom, keď táto výpoveď nadobudla účinnosť.

Čl. 12 dáva signatárskym štátom možnosť navrhnúť zmenu Opčného protokolu a predložiť túto zmenu Generálnemu tajomníkovi OSN. V prípade, že predložený návrh bude stanoveným spôsobom odsúhlasený na konferencii štátov pod záštitou OSN, bude následne predložený na schválenie Valnému zhromaždeniu OSN a takýto návrh musí byť prijatý dvojtretinovou väčšinou všetkých účastníkov. Schválená a prijatá zmena Opčného protokolu nadobudne platnosť a stane sa záväznou pre tie účastnícke štáty, ktoré ju prijímú. Ostatné štáty budú aj naďalej viazané pôvodným znením Opčného protokolu, a to vrátane predchádzajúcich zmien, ktoré prijali.

¹⁰¹ The present Protocol is open for signature by any state, that is a party to the Convention or has signed it. The present Protocol is subject to ratification and is open to accession by any state

6.5 Parížska konferencia o detských vojakoch

Napriek celosvetovému zákazu najímať a využívať v ozbrojených konfliktoch osoby mladšie ako osemnásť rokov, bola UNICEF nútená poukázať na kritickú bilanciu. Touto bilanciou je konštatovanie, že až 38 bojujúcich strán v 12 krajinách vo veľkom meradle nasadzuje do ozbrojených konfliktov deti – chlapcov a dievčatá. Ozbrojených bojov sa aj naďalej zúčastňuje viac ako 300 000 detí, z toho až 40% tvoria dievčatá. Z tohto dôvodu sa v Paríži konala konferencia o detských vojakoch, ktorá sa skončila prijatím záväzku ukončiť účasť a nábor detí v armádach a ozbrojených skupinách.¹⁰²

Spomínaná konferencia sa konala v dňoch 5.-6. februára 2007 a zúčastnili sa na nej predstavitelia 58 krajín sveta, ktorí si dali záväzok ukončiť nelegálne nábor detí do armády a zneužívanie detí vo vojnových ozbrojených konfliktoch.

Parížska konferencia, ktorej organizátormi boli Ministerstvo zahraničných vecí Francúzska a UNICEF, spojila obe strany – krajiny ovplyvnené využívaním detských vojakov, ako aj donorské štáty, ktoré bojujú proti náboru detí do armády, či ozbrojených skupín a ovplyvňujú záujem politikov o riešenie tohto problému. Ako skonštatovala zástupkyňa výkonnej riaditeľky UNICEF, Rima Salah: „Táto konferencia je dôkazom, že existuje politický záujem o ukončenie ilegálneho odvádzania a náboru detí do armády. To, čo treba teraz urobiť, je využiť spoločný záväzok a premeniť ho na konkrétnu akciu. Činy, ktoré ochránia deti od armády, vojenských skupín, a zároveň pomôžu tým deťom, ktoré sa stali detskými vojakmi, aby prekonalí tieto svoje zážitky a skúsenosti a vrátili sa späť do svojich komunit.“

V rámci záväzkov schválených počas konferencie bola aj snaha vlád ukončiť nelegálne prijímanie detí do armády a používanie detí v ozbrojených silách, alebo skupinách vo všetkých regiónoch sveta a tiež ubezpečenie, že povolanie a vojenská služba v armádnych zložkách spĺňa platné medzinárodné právo.

¹⁰² Zdroj: UNICEF Slovensko so sídlom v Bratislave

Akokoľvek, politické a právne snahy nie sú sami o sebe dostačujúce na to, aby ukončili nábor detí do armády. Je nevyhnutné, aby sa spojili s efektívnymi sociálnymi programami, ktoré sa popasujú so základnými príčinami náboru detí do ozbrojených zložiek. Na konferencií boli tieto princípy prezentované ako Parížske princípy (Paris principles).

Parížske princípy sú detailným spracovaním postupov ako ochrániť deti od náboru do armády, a ktoré sú efektívnou pomôckou pre tých, ktorí sa už stali súčasťou ozbrojených skupín a síl. Bolo skonštatované, že je nevyhnutné prijať celosvetovo právnu zodpovednosť v prípade detských vojakov, a že aktivity smerujúce k deťom, ktorých sa to týka, musia byť podporené spoločnosťou. Je nevyhnutné vziať do úvahy sociálne faktory, ktoré ako prvé ovplyvňujú nábor detí.

Zúčastnení zástupcovia vlád na konferencií prisľúbili vynaložiť maximálne úsilie – politické, diplomatické, humanitárne i finančné – na presadenie a prijatie Parížskych princíпов vo svojich krajinách.

7. Mierové misie OSN – ochrancovia či tyrani

V rámci rozoberanej problematiky by som rada poukázala aj na mnohé prešľapy, ktoré sa udiali pri plnení mierových misií pod patronátom OSN, a ktoré vyvolali v širokej verejnosti obrovské pohoršenie

V horiacich dedinách a bombami zničených mestách po celom svete spáchali aj medzinárodné sily – jednotky OSN, veľké škody. Tu je len niekoľko príkladov:

Sudán – od čias zrušenia otroctva v Amerike si arabskí priekupníci zo severu Sudánu predávajú medzi sebou Afričanov z juhu krajiny. Ozbrojené skupiny (Janjaweed) unášajú domorodých Afričanov a obchodujú s nimi, ale až potom ako ich umučia a znásilnia. Tých, ktorých nepredajú, zabijú. Podľa humanitárnych organizácií si toto konanie v poslednom období vyžiadalo viac ako 50 000 životov a z viac ako pol milióna zubožených ľudí spravilo bezdomovcov ešte zuboženejších. Spojené štáty a Veľká Británia v snahe zabrániť ďalšiemu zabíjaniu požiadali v júli 2004 Bezpečnostnú radu OSN, aby prijala rezolúciu a uvalila na sever krajiny také sankcie,

ktoré by prinútili Arabov zložiť zbrane. Návrh bol však v tichosti zablokovaný ďalšími stálymi členmi Bezpečnostnej rady OSN: Ruskom, Čínou a Francúzskom. Jedným z dôvodov zamietnutia návrhu mohla byť aj ropa, keďže v Sudáne sú najväčšie ložiská tejto suroviny. Francúzsko odmietlo tieto obvinenia, ako aj obvinenie, že by nečinnosť OSN mohla byť tichou podporou etnických čistiek. Poukazovali na to, že v krajine ide o občiansku vojnu, a že drancovanie, zabíjanie a únosy zvládne hŕstka ozbrojencov, pretože v krajine sú len malé dediny s malým počtom obyvateľov, ktorí sa nedokážu brániť. Správa organizácie *Human Rights Watch* priniesla dôkazy o 14 prípadoch masového vraždenia, ktorému podľahlo 770 ľudí (a to len v jednej dedine za obdobie od septembra 2003 do februára 2004). Správa zároveň uvádza, že sudánske vládne jednotky pravidelne používali proti civilistom zbrane, aby na ne potom mohli zaútočiť Janjaweedi. Keď boli konečne do Dárfúru vyslaní prví pozorovatelia OSN, aby zmapovali situáciu v krajine, Janjaweedi vraždili miestne obyvateľstvo priamo pred ich očami, zatiaľ čo tím OSN všetko zapisoval a fotil. Boje trvajú v Sudáne dodnes a OSN vydáva jedno prázdne varovanie za druhým.

Bunia (Kongo) – v roku 1997 sa Demokratická republika Kongo po smrti prezidenta Mobutua Sese Sekua prepadla do chaosu kmeňového násillia. Bojujúce strany navzájom drancovali dediny a zabíjali miestnych obyvateľov. O zavedenie poriadku sa mali postarať medzinárodné sily Európskej Únie v rámci operácie Artemis. Do mesta Bunia bolo vyslaných 4000 francúzskych vojakov, aby zaviedli poriadok. To sa im podarilo, ale zároveň ignorovali všetko okolo, a v pár kilometrov vzdialených osadách sa zabíjalo ďalej. Keď prestalo byť bezpečne aj v Bunii, požiadali o pomoc OSN. Pod francúzskym velením sa pri utečeneckom tábore neďaleko Bunie, ktorý sa stal domovom pre pätnásťtisíc vydesených ľudí – väčšinou rodín s deťmi a starých ľudí, usadilo takmer jedenásťtisíc vojakov z 50 členských krajín, vrátane Českej republiky. Od pondelka do piatku podnikali v noci na tábor nájazdy príslušníci miestnej milície, aby v ňom rabovali, znásilňovali a zabíjali. Vojaci OSN zatiaľ sledovali video. Cez víkend však prišla rada aj na nich. Súložili s miestnymi dievčatami, pričom niektorým z nich nebolo ani trinásť rokov a mnohé z nich pracovali v improvizovaných nevestincoch. Tí, ktorí do krajiny prišli udržať dodnes veľmi relatívny pokoj po občianskej vojne, obyvateľstvo sami terorizovali. Vojaci a tiež niekoľkí civilní pracovníci misie známej pod skratkou MOUNC sexuálne zneužívali a týrali konžské ženy, mužov aj malé deti. Ide o najhorší sexuálny škandál v jednotkách OSN za posledné desaťročia. Špeciálny tím

vyšetrovateľov preveroval viac než 150 prípadov znásilnenia a pedofílie. Ako dôkazy slúžili nielen výpovede obetí, ale aj fotografie a filmy, ktoré si vojaci urobili ako suveníry. Na nich je zachytené napríklad brutálne znásilnenie mladej ženy niekoľkými vojakmi, malý konzský chlapec, ktorého nútia k orálnemu sexu, či bitka mladého muža. Najšokujúcejšie je, že medzi sexuálne zneužívanými nechýbali dvanásťročné deti. Niektoré z nich súložili s vojakmi za jedlo – za banán alebo kus koláča. Vtedajší Generálny tajomník OSN¹⁰³ prisľúbil, že všetci budú volaní na zodpovednosť a zdôraznil, že „k sexuálnemu zneužívaniu a týranu treba pristupovať s nulovou toleranciou a bez výnimky.“ Tu treba zdôrazniť, že členovia mierových misí čelili podobným škandálom už v minulosti, napr. na začiatku deväťdesiatich rokov v Kambodži, neskôr v Bosne a Etiópii.

Somálsko – Najväčší počet a najotrasnejšie prípady sú zdokumentované v Somálsku. V roku 1997 dvaja belgickí členovia misie v Somálsku upálili malého chlapca. Vojenský súd odsúdil výsadbárov na mesiac (!) väzenia a udelil im pokutu 200 libier. Ďalší Belgičan prinútil mladého Somáľčana jesť bravčové, piť slanú vodu, a keď vydávil obsah žalúdka, kázal mu skonzumovať jeho vlastné vývratky. Istý seržant bol pre zmenu obžalovaný z vraždy Somáľčana, na ktorého sa predtým vymočil, pričom si svoj hrdinský čin nezabudol zvečniť fotoaparátom. Somálske dieťa, ktoré vraj ukradlo jedlo zo základne výsadbárov, zomrelo po tom, čo ho vojaci na dva dni zatvorili do zásobovacieho kontajnera. Sotva sa prejedlo do prasknutia... Pätnásť členov toho istého výsadbárskeho regimentu bolo v roku 1995 vyšetrovaných v súvislosti s obvinením z „aktov násillia a mučenia“ voči somálskemu obyvateľstvu. V tom istom roku obvinili aj skupinu kanadských výsadbárov – umučili na smrť dieťa a zabili troch ďalších Somáľčanov... Príšerné snímky zverejnil istý milánsky magazín. Ukazujú príslušníkov talianskych mierových jednotiek ako mučia somálskeho mladíka a znásilňujú jeho priateľku. Podľa jedného svedka talianski vojaci priviazali somálske dievča o čelo ozbrojeného transportéra a pred očami dôstojníkov ho jeden po druhom pohlavne zneužili. Samotní výsadbári v článku priznávajú, že boli špeciálne vycvičení na obzvlášť kruté metódy mučenia, ktoré majú pomôcť pri vypočúvaní nepriateľov. Je však zrejmé, že ani jedna zo spomínaných obetí do tohto rangu nespadá.

¹⁰³ Generálnym tajomníkom OSN bol v tomto období Kofi Annan

Pobrežie Slonoviny – povstanie moslimov v roku 2002 na severe Pobrežia Slonoviny – kedysi ekonomicky najbohatšej a najstabilnejšej africkej krajiny – vyústilo do krvavej občianskej vojny. Francúzsko od začiatku v krajine chránilo svoje záujmy. V januári 2003 sprostredkovalo Francúzsko mierovú dohodu medzi bojujúcimi stranami a k jej naplneniu boli do krajiny vyslané francúzske vojská. Vojaci prišli na sever krajiny, kde začali prepadať banky, zatiaľ čo okolo pobiehali rebeli a strieľali sa navzájom. Na juhu krajiny obyvatelia Francúzov nenávideli, pretože sa domnievali, že s rebelmi sympatizujú. Keď v krajine opäť vypukla občianska vojna, vláda Pobrežia Slonoviny vyslala svoju miniatúrnu letku do bojov proti severu krajiny. Pri útoku zomrelo 9 francúzskych vojakov a jeden americký humanitárny pracovník. Francúzi kontrovali zničením celého letectva Pobrežia Slonoviny, čím rozpúťali mohutnú vlnu nepokojov proti Francúzom. Desiatitisíce obyvateľov sa v obavách z toho, že Francúzi chcú zosadiť ich prezidenta Laurenta Gbagboa, zhromaždilo k obrane paláca. Francúzi zahájili paľbu do davu. Tvrdili síce, že sa stali obeťou paľby ako prví, ale väčšina správ potvrdzuje, že jediné zbrane, ktoré miestni obyvatelia vtedy mali k dispozícii, boli mačety. Oficiálne zdroje Pobrežia Slonoviny uviedli, že bolo zabitých 60 civilistov, ale Francúzi priznali 20. Krvavý stret vyústil do pouličných demonštrácií. Násilie rástlo a na medzinárodné letisko bolo dopravených 5000 v krajine žijúcich európskych občanov. To, čo nasledovalo, by sa dalo označiť za jednu z najrozsiahljších evakuačných akcií postkoloniálnej Afriky. Nakoniec Pobrežie Slonoviny vypovedalo jednotky OSN a o intervenciu požiadalo Spojené štáty.

Rwanda – v roku 1994, keď bol Kofi Annan na čele Odboru pre mierové operácie OSN, došlo k najväčšej chybe v dejinách tejto organizácie – genocíde 800 000 Tutsiov milíciami Hutuov v Rwande. Začiatkom roku 1994 bolo v krajine 2000 príslušníkov zborov OSN, ale Kofi Annan nariadil ich stiahnutie. Vraj ich ohrozovali Hutuovia.¹⁰⁴ Takže práve keď sa začalo masové vyvražďovanie, vojaci OSN z Rwandy odišli. Ako neskôr uviedol veliteľ jednotiek OSN, plukovník Romeo Dallaire, varoval Kofiho Annana aj vtedajšieho Generálneho tajomníka OSN Butrusa Butrusa – Ghálího, že Hutuovia sa vyzbrojujú, a že hrozí hromadné zabíjanie. OSN sa namiesto toho, aby konala začala hádať kto katastrofu spôsobil. Až keď to vyzeralo tak, že počet obetí stúpne až na milión, vyslala späť do krajiny svoje jednotky. Aj napriek tomu, došlo

¹⁰⁴ Hutuovia nemali základný vojenský výcvik a k dispozícii len primitívne zbrane

k jednému z najväčších zverstiev od druhej svetovej vojny a OSN mu nestihla zabrániť len rozdielom niekoľkých dní. Následne na to bol v Tanzánii zriadený Tribunál pre vojnové zločiny, ktorému sa však ani za štyri roky po genocíde nepodarilo odsúdiť ani jednu osobu.

Kosovo – aj po skončení zásahu armád NATO proti etnickým čistkám srbského obyvateľstva v Kosove, bolo veľa miestnych Srbov vyhánaných kosovskými teroristami a príslušníkmi domobrany zo svojich domovov. Provinciu pritom spravovali vojská OSN, ale vojaci ignorovali porušovanie ľudských práv a ukrývali sa za bránami svojich areálov, len aby sa vyhli akejkoľvek konfrontácii. Podľa Amnesty International zatvárali policajné jednotky OSN oči nad kritickou situáciou žien a dievčat zneužívaných k prostitúcii. Niektoré z nich mali len jedenásť rokov. Vojaci sa obhajovali tým, že ide o najstaršie remeslo na svete, ktoré sa nedá odstrániť. Vojaci OSN (UNMIK) nielenže zatvárali oči pred prostitúciou, mnohí z nich boli sami zákazníkmi miestnych pasákov. Údaje hovoria, že až 20% zákazníkov pochádzalo z medzinárodných jednotiek. Správa Amnesty International hovorí, že keď v roku 1999 prišli jednotky OSN do krajiny, malý miestny trh s prostitúciou sa zmenil na obrovský priemysel založený na obchodovaní s ľuďmi, prepojený sieťou organizovaného zločinu. A v niektorých prípadoch boli do obchodovania s ľuďmi zapletené vojenské aj civilné osoby z policajných jednotiek UNMIK.

Srebrenica – vyvraždenie až 8 - tisíc mužov a chlapcov v bosenskej Srebrenici v roku 1995 bolo genocídou. Rozhodol o tom dňa 26. februára 2007 Medzinárodný súdny dvor v Haagu. Podľa rozsudku však nie je vinné Srbsko, aj napriek tomu, že nedokázalo vyvražďovaniu zabrániť. Vina tak padla na bosenských Srbov. Masaker v Srebrenici, ktorému bezmocne prihliadali holandskí príslušníci ozbrojených síl OSN, sa stal otrasným symbolom vojny, počas ktorej v rokoch 1992 až 1995 zahynulo 200 tisíc ľudí. Verdikt súdu prekvapil. Očakávalo sa, že Srbsko bude z vyhladzovania bosenských moslimov usvedčené. Pokiaľ by bol za genocídu odsúdený celý štát, bolo by to prvýkrát v histórii. Bosne a Hercegovine by tak pripadli miliardové kompenzácie od Belehradu. Ten však už predtým ohlásil, že verdikt neuzná a haagsky tribunál nemá žiadnu moc ho k tomu prinútiť.

Násilie a zvrátenosti sú, zdá sa, v misiách OSN na dennom poriadku. Niektorí odborníci vidia jadro problému v tom, že organizácia síce môže požiadať velenie jednotlivých armád o disciplínu, no má veľmi malú moc vynútiť si nejaké konkrétne pravidlá. Avšak pravidlá sa v takých ťažkých a nebezpečných misiách udržiavajú len veľmi ťažko. Vojaci sú pod neustálym tlakom, ten vyvoláva stres a práve stres je spúšťacím mechanizmom násilností. To však nie je žiadnym ospravedlnením.¹⁰⁵

8. Medzištátne osvojenia

Osvojenie ako jedna z foriem náhradnej výchovy, je považované za najlepšiu formu náhradnej rodičovskej starostlivosti. A to predovšetkým z toho dôvodu, že osvojené dieťa získa nielen náhradných rodičov, ale aj novú rodinu v širokom slova zmysle. K tomu, aby osvojenie prebiehalo úspešne, a aby osvojené dieťa bolo v náhradnej rodine šťastné, je potrebné rešpektovať určité pravidlá, ktoré sú vymedzené v jednotlivých vedných odboroch.¹⁰⁶

8.1 Všeobecné informácie o medzištátnom osvojení

Medzištátne osvojenia sú jednou z možností nájsť deťom náhradnú rodinu v zahraničí, za podmienky, že sa im nepodarilo nájsť vhodnú rodinu v domovskej krajine.

Každé medzištátne osvojenie je potrebné zabezpečovať veľmi citlivo, individuálne, podľa potrieb a záujmov dieťaťa a v súlade s rešpektovaním jeho základných práv. Oblasť medzištátnych osvojení považuje za mimoriadne dôležitú aj

¹⁰⁵ Podľa informácií Centra psychologických a sociologických činností personálneho úradu Ozbrojených síl Slovenskej republiky sa pri výbere účastníkov misií kladie veľký dôraz na psychologické testy, ktoré môžu odhaliť napríklad aj prípadného násilníka. Je potrebné eliminovať aj sexuálne úchyľky. Robí sa tak prostredníctvom diagnostických prostriedkov. Vďaka týmto prostriedkom sa dá natrafiť aj na ľudí, v ktorých by záťažová situácia mohla naštartovať sexuálnu deviáciu. Okrem testovania regulačných schopností musia vojaci absolvovať aj prípravu na zvládnutie stresu

¹⁰⁶ Novotná, V., Průšová, L.: K vybraným otázkam osvojování dětí, Nakladatelství LINDE, s.r.o., Praha, 2004

Dohovor o právach dieťaťa¹⁰⁷, a to najmä z pohľadu ochrany jeho sociálnych a právnych záujmov.

Dohovor o právach dieťaťa prijatý v roku 1989 v New Yorku, poskytuje v čl. 20 deťom dočasne, alebo trvale zbaveným svojho rodinného prostredia, alebo deťom, ktoré v ich vlastnom záujme nemôžu byť ponechané v tomto prostredí, právo na špeciálnu ochranu a pomoc poskytovanú štátom, a to formou náhradnej starostlivosti. Ochrana, ktorá sa deťom podľa čl. 20 Dohovoru o právach dieťaťa poskytuje, je dvojaká:

1. po prvé je to v prípade, keď sa dieťa vplyvom objektívnych okolností (vážne ochorenie rodičov, smrť rodičov a pod.) ocitne bez rodiny, príp. bez možnosti vyrastať v rodinnom prostredí
2. v druhom prípade je to vtedy, keď rodičia nejavia záujem o starostlivosť o deti, keď závažným spôsobom výchovu a starostlivosť zanedbávajú, zneužívajú svoje rodičovské práva, či iným spôsobom zlyhávajú pri ochrane práv a záujmov detí

V oboch týchto prípadoch má štát povinnosť poskytnúť takýmto deťom osobitnú ochranu, a to aj proti vôli rodičov. Podľa slovenského právneho poriadku sa táto pomoc poskytuje formou náhradnej výchovy, či už v náhradnom rodinnom prostredí (osvojenie, zverenie do výchovy iného občana, opatrovníctvo, pestúnska starostlivosť), alebo v prípade, že nemožno zabezpečiť náhradnú rodinnú výchovu, formou ústavnej výchovy (dojčenské ústavy, detské domovy). Okamžitá pomoc, napr. keď sa dieťa v dôsledku úmrtia rodičov ocitne bez akejkoľvek starostlivosti, keď sa nájde stratené či opustené dieťa, prípadne ak sú život a zdravie dieťaťa tak vážne ohrozené, že úprava pomerov dieťaťa neznesie odklad, sa poskytuje v krízových strediskách a v staniách opatrovateľskej služby. Osobitnou formou pomoci pre osamelých rodičov a detí sú domovy pre osamelých rodičov.

Podľa čl. 21 Dohovoru o právach dieťaťa zmluvné štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru o právach dieťaťa, a ktoré uznávajú, a (alebo) povoľujú systém osvojenia, zabezpečia, aby sa v prvom rade bral do úvahy záujem dieťaťa, a:

a./ zabezpečia, aby osvojenie dieťaťa povoľovali len na to kompetentné orgány, ktoré v súlade s príslušným zákonom a v ustanovenom konaní na základe všetkých

¹⁰⁷ Dohovor o právach dieťaťa (1989) bol uverejnený v Slovenskej republike zákonom č. 104/1991 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov

zodpovedajúcich a spoľahlivých informácií určia, že osvojenie je prípustné z hľadiska postavenia dieťaťa vo vzťahu k rodičom, príbuzným a zákonným zástupcom a že, ak sa to vyžaduje, dotknuté osoby dali vedomý súhlas na osvojenie po takom prerokovaní, ktoré sa môže ukázať ako potrebné

b./ uznávajú, že osvojenie v cudzej krajine možno považovať za náhradný spôsob starostlivosti o dieťa, pokiaľ dieťa nemožno odovzdať do výchovy zariadení starostlivosti o deti, alebo rodine osvojiteľa, alebo sa oň nemožno starať iným vhodným spôsobom v krajine jeho pôvodu

c./ zabezpečia, aby dieťa osvojené v inej krajine využívalo rovnaké záruky a práva, ktoré by platili v prípade osvojenia vo vlastnej krajine

d./ robia všetky opatrenia potrebné na zabezpečenie toho, aby osvojenie v cudzej krajine nevedlo k neoprávnenému finančnému zisku zúčastnených osôb

e./ podporujú v nevyhnutných prípadoch ciele čl.21 uzatváraním dvojstranných, alebo mnohostranných dohôd, alebo zmlúv, a v ich rámci sa usilujú o to, aby umiestnenie dieťaťa do starostlivosti v inej krajine uskutočňovali na to príslušné úrady, alebo orgány

Tento článok Dohovoru o právach dieťaťa rešpektuje zvrchovanosť štátov pri určovaní správania sa členov spoločnosti (štátu) vnútroštátnym právnym poriadkom. To znamená, že čl. 21 neurčuje štátom povinnosť povoliť či uznať osvojenie (adopciu), ale stanovuje určité povinnosti vtedy, ak štát povoľuje či uznáva osvojenie, ako súčasť svojho vnútroštátneho poriadku. Inak povedané, ustanovenia tohto článku majú zabrániť zneužívaniu inštitútu osvojenia.

V Slovenskej republike je osvojenie (adopcia – prijatie cudzieho dieťaťa za svoje) upravená ako jedna z foriem náhradnej rodinnej výchovy. Osvojenie prichádza do úvahy zásadne vtedy, keď rodičia nie sú schopní, alebo ochotní zabezpečiť starostlivosť o dieťa a jeho riadnu výchovu.

Tieto články Dohovoru o právach dieťaťa nie je možné chápať izolovane vo vzťahu k ďalším článkom Dohovoru o právach dieťaťa, ktoré ukladajú zmluvným štátom povinnosť sledovať záujmy a blaho dieťaťa a súčasne brať ohľad na práva a povinnosti rodičov (čl. 3), zabezpečiť dieťaťu právo poznať svojich rodičov a právo na starostlivosť zo strany rodičov, pokiaľ je to možné (čl. 7), uznať zásadu, že obidvaja

rodičia majú spoločnú a prvoradú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa, a tiež zabezpečiť, aby výchova dieťaťa smerovala k rozvoju jeho osobnosti, nadania a rozumových a fyzických schopností v čo najširšom rozsahu (čl. 29).

Z uvedených článkov Dohovoru o právach dieťaťa vyplýva, že medzinárodné osvojenie je potrebné chápať ako subsidiárny spôsob zabezpečenia náhradnej starostlivosti o dieťa v prípade, že vhodná starostlivosť o dieťa nemôže byť zabezpečená v krajine pôvodu dieťaťa.

Za účelom vytvorenia jednotného postupu pri organizovaní medzištátnych osvojení a jednotného systému spolupráce medzi zmluvnými štátmi, berúc do úvahy čl. 21 ods. e./ Dohovoru o právach dieťaťa, bol dňa 29. mája 1993 prijatý *Dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzištátnych osvojeniach*.¹⁰⁸

Cieľom tohto Dohovoru je:

- vytvoriť záruky, aby sa medzištátne osvojenia uskutočňovali iba v najlepšom záujme dieťaťa a pri rešpektovaní jeho základných práv priznaných medzinárodným právom
- zaviesť systém spolupráce medzi zmluvnými štátmi, ktorý zaručí, že tieto záruky budú dodržiavané, a tým zabrániť únosom, predaju, alebo obchodovaniu s deťmi
- zabezpečiť v zmluvných štátoch uznanie osvojení, ktoré sa uskutočnili na základe Dohovoru o osvojeniach

Dohovor o osvojeniach bol vypracovaný hlavne za účelom stanovenia mechanizmov pre medzinárodnú spoluprácu. Vo svojich ustanoveniach zavádza rozdelenia zodpovednosti medzi „štát pôvodu“ (štát, v ktorom má dieťa pobyt) a „prijímajúci štát“ (štát, v ktorom má osvojiteľ pobyt).

Zmluvné štáty Dohovoru o osvojeniach berú na seba zodpovednosť a garantujú, že medzištátne osvojenia budú uskutočňované príslušnými orgánmi v súlade s medzinárodným právom. Za týmto účelom zmluvné štáty určia ústredné orgány na vykonávanie úloh vyplývajúcich z Dohovoru o osvojeniach.

Slovenská republika sa s účinnosťou od 1. októbra 2001 stala zmluvným štátom Dohovoru o osvojeniach.

¹⁰⁸ Novotná, V., Průšová, L.: K vybraným otázkám osvojování dětí, Nakladatelství LINDE, s.r.o., Praha, 2004, str. 29 – 40

Ústredným orgánom podľa čl. 6 Dohovoru o osvojeniach je **Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže**¹⁰⁹, s pôsobnosťou pre celé územie Slovenskej republiky. Prijíma všetky vhodné opatrenia len v spolupráci so štátnymi orgánmi sociálnej pomoci, ktorými sú určené úrady práce, sociálnych vecí a rodiny.

Slovenská republika pri vykonávaní Dohovoru o osvojeniach striktne dodržiava princíp subsidiarity, vyjadrený v čl. 21 Dohovoru o právach dieťaťa – medzištátne osvojenia sa môžu uskutočniť iba vtedy, ak príslušné orgány nenájdu pre dieťa vhodnú náhradnú rodinu na území Slovenskej republiky.

Slovenská republika prostredníctvom Centra plní funkciu:

- „ štátu pôvodu“ – zahraničný žiadateľ si môže osvojiť slovenské dieťa
- „ prijímajúceho štátu“ – slovenský žiadateľ si môže osvojiť dieťa zo zahraničia

Slovenský právny poriadok upravuje osvojenie v nasledovných právnych predpisoch:

- Zákon č. 36/2005 Zb. z. o rodine (§ 97 - § 109)
- Zákon č. 99/1963 Zb. z. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších právnych predpisov (§ 180 a - § 185)
- Zákon č. 97/ 1963 Zb. z. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších právnych predpisov (§ 26, 27 a § 41, 41a)

Osvojením podľa Zákona o rodine (§ 97 - § 109) „vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom rovnaký vzťah, aký je medzi rodičmi a deťmi. Medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa vzniká osvojením príbuzenský vzťah. Osvojitelia majú pri výchove detí rovnakú zodpovednosť a rovnaké práva a povinnosti ako rodičia. O osvojení rozhoduje súd na návrh osvojiteľa.“

Zákon upravuje iba jeden druh osvojenia – **nezrušiteľné osvojenie** – osvojitelia sa zapíšu do rodného listu namiesto rodičov osvojovaného dieťaťa. Osvojenie môže súd zrušiť z vážnych dôvodov, ktoré sú v záujme maloletého dieťaťa, do šiestich mesiacov odo dňa právoplatnosti rozhodnutia o osvojení.

Osvojenie podľa zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom je upravené v § 26, §27, § 41 a § 41a.

¹⁰⁹ Zdroj: Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže (The centre for the international legal protection of children and youth) so sídlom v Bratislave

Osvojenie sa podľa tohto zákona spravuje právom štátu, príslušníkom ktorého je osvojiteľ. Ak osvojujúci manželia majú rôznu štátnu príslušnosť, musia sa splniť podmienky právnych poriadkov oboch manželov. Ak by bolo potrebné použiť cudzí právny poriadok, ktorý by osvojenie nedovoľoval, alebo len za okolností mimoriadne obťažných, avšak osvojiteľ alebo aspoň jeden z osvojujúcich manželov žije v Slovenskej republike dlhší čas, použije sa slovenské právo. Zverenie dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti budúcich osvojiteľov sa spravuje právom štátu obvyklého pobytu dieťaťa. Či pri osvojení a podobných vzťahoch je potrebné prívolenie dieťaťa, alebo iných osôb a orgánov, treba posúdiť podľa právneho poriadku štátu, ktorého je príslušníkom dieťa. Rozhodovať vo veciach osvojenia patrí slovenskému súdu, ak je osvojiteľ slovenským občanom. Ak sú osvojitelia manželia, postačí, ak je slovenským občanom jeden z nich a ak má v Slovenskej republike bydlisko. Ak nie je osvojiteľ, alebo ani jeden z osvojujúcich manželov slovenským občanom, právomoc slovenského súdu je daná:

a./ ak tu má osvojiteľ, alebo aspoň jeden z osvojujúcich manželov pobyt, a ak sa rozhodnutie súdu môže uznať v domovskom štáte osvojiteľa, alebo osvojujúcich manželov, alebo

b./ ak má osvojiteľ, alebo aspoň jeden z osvojujúcich manželov v Slovenskej republike pobyt dlhší čas

Na osvojenie dieťaťa, ktoré je slovenským občanom a má na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt, je príslušný len slovenský súd.

8.2 Postup pri medzištátnych osvojeniach

Postup pri medzištátnych osvojeniach môžeme rozdeliť na:

1. postup pri medzištátnych osvojeniach, ak si žiadateľ zo SR chce osvojiť dieťa zo zmluvného štátu Dohovoru o osvojeniach
2. postup pri medzištátnych osvojeniach, ak si žiadateľ zo zmluvného štátu Dohovoru o osvojeniach chce osvojiť dieťa zo SR

Postup pri medzištátnych osvojeniach, ak si žiadateľ zo SR chce osvojiť dieťa zo zmluvného štátu Dohovoru o osvojeniach:

Žiadateľ zo SR, ako prijímajúceho štátu, sa písomne obráti na Centrum so žiadosťou o osvojenie dieťaťa zo zahraničia (štát pôvodu), pričom uvedie základné údaje o sebe (manželovi) a predstavu o dieťati, ktoré si chce osvojiť. Okrem veku dieťaťa je potrebné uviesť aj štát, odkiaľ by dieťa malo pochádzať.

Centru žiadosť posúdi, najmä či štát, odkiaľ by dieťa malo pochádzať, je zmluvným štátom Dohovoru o osvojeniach a zároveň, či je štátom pôvodu. Napr. Dánsko a Francúzsko sú zmluvnými štátmi Dohovoru o osvojeniach, avšak pôsobia iba ako prijímajúce štáty – žiadatelia z týchto štátov si môžu osvojiť deti zo zahraničia, teda i zo SR, nie opačne.

Ak sú uvedené podmienky splnené, Centru poskytne žiadateľom pomoc pri kompletizácii nevyhnutných dokladov, potrebných pre podanie žiadosti o osvojenie. Pri príprave dokladov je nevyhnutná spolupráca aj s inými inštitúciami (napr. s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny SR). Zmluvné štáty – štáty pôvodu dieťaťa si stanovujú vlastné podmienky pre medzištátne osvojenie, ktoré sú v súlade s Dohovorom o osvojeniach a ich vnútroštátnym poriadkom. Žiadateľ musí splniť všetky takto určené podmienky. Zároveň však žiadateľ o osvojenie musí spĺňať aj požiadavky slovenského právneho poriadku. Nevyhnutnou súčasťou dokladov je psychologická správa, v ktorej psychológ zhodnotí absolvovanú psychologickú prípravu žiadateľa.

Po obdržaní kompletných dokladov od žiadateľov, preložených do úradného jazyka štátu pôvodu (náklady spojené s prekladom dokladov hradia žiadatelia), Centrum tieto spolu s návrhom pre medzištátne osvojenie zašle príslušnému ústrednému orgánu, alebo určenej akreditovanej organizácii v štáte pôvodu.

Následne prebieha proces sprostredkovania osvojenia v konkrétnom štáte. Žiadatelia si musia uvedomiť, že deti zaradené do procesu medzištátneho osvojenia sú deti, ktorým nebolo možné nájsť vhodnú rodinu v domovskej krajine, pričom sú to väčšinou staršie deti. Pokiaľ sa v zozname ústredného orgánu daného štátu nachádza dieťa, pre ktoré je potrebné hľadať vhodnú náhradnú rodinu v zahraničí, ústredný orgán posúdi dokumentáciu slovenských žiadateľov a v prípade, ak sú považovaní za vhodných pre konkrétne dieťa, postúpia dokumentáciu dieťaťa Centru. Nie všetky krajiny majú zaužívaný systém vypracovania dokumentácie detí, informácie o deťoch môžu byť len čiastkové a útržkovité, prípadne nemusia korešpondovať s reálnym

stavom. Centrum s uvedenou dokumentáciou, prípadne s informáciami o dieťati, oboznámi žiadateľov a pokiaľ budú súhlasiť s vybraným dieťaťom, a za podmienky, že sú splnené požiadavky nášho právneho poriadku Centrum udelí súhlas k jeho osvojeniu. Centrum a ústredný orgán štátu pôvodu, príp. akreditovaná organizácia sa v priebehu medzištátneho osvojenia navzájom podrobne informujú a prijímajú opatrenia na odstránenie prípadných nedostatkov.

Po rozhodnutí príslušného orgánu o osvojení dieťaťa slovenským žiadateľom a po ich príchode do SR, Centrum zabezpečí zasielanie správ o dieťati ústrednému orgánu, alebo akreditovanej organizácii štátu pôvodu podľa ich požiadaviek. Centrum zároveň poskytuje pomoc žiadateľom v období začleňovania sa dieťaťa do novej rodiny. Pokiaľ by žiadatelia mali záujem o osvojenie dieťaťa z krajiny, ktorá nie je členským štátom Dohovoru o osvojeniach, je možné obrátiť sa na zastupiteľský úrad príslušného štátu pre SR, kde by im mohli poskytnúť bližšie informácie o možnosti osvojenia dieťaťa z ich štátu. Centrum v takýchto prípadoch nemôže poskytnúť sprostredkovanie medzištátneho osvojenia.

Centrum zatiaľ nemá dostatočné skúsenosti so sprostredkovaním medzištátneho osvojenia žiadateľom zo SR, nakoľko sa v našej praxi doposiaľ vyskytol len jeden prípad.

Je nevyhnutné uvedomiť si, že osvojenie je potrebné chápať ako pomoc poskytovanú deťom, ktoré boli opustené, alebo osirelé, a že žiadatelia nemajú právny nárok na osvojenie, čo znamená, že ich žiadosti o medzištátne osvojenie nemusí byť vyhovené. Osvojenie sa totiž zameriava na uspokojovanie potrieb detí a vyhovenie žiadosti často závisí od konkrétnych potrieb detí a následne od vhodnosti budúcich osvojiteľov.

Postup pri medzištátnych osvojeniach, ak si žiadateľ zo zmluvného štátu Dohovoru o osvojeniach chce osvojiť dieťa zo SR:

Žiadateľ zo zmluvného štátu Dohovoru o osvojeniach sa obráti so svojou žiadosťou o osvojenie slovenského dieťaťa na ústredný orgán, alebo príslušnú akreditovanú organizáciu vo svojom domovskom štáte (ktoré boli týmto štátom notifikované depozitárovi Dohovoru o osvojeniach). Zahraničnú akreditovanú organizáciu musia schváliť príslušné orgány štátu pôvodu a prijímajúceho štátu.

Ak táto inštitúcia potvrdí, že žiadateľ je vhodný pre osvojenie dieťaťa zo SR, následne ústredný orgán, alebo príslušná akreditovaná organizácia zašle Centru vyplnený dotazník, potvrdenie, že žiadateľ je spôsobilý a vhodný ako osvojiteľ a všetky nevyhnutné doklady podľa Dohovoru o osvojeniach.

Keď Centrum obdrží dotazník, potvrdenie a dokumenty, posúdi ich a po ich schválení zaradí žiadateľov do zoznamu žiadateľov o sprostredkovanie medzištátneho osvojenia. Centrum ako ústredný orgán štátu pôvodu vedie zoznam všetkých právne voľných detí v SR, ktoré môžu byť osvojené podľa Dohovoru o osvojeniach. Na území SR sa vedie iba jeden zoznam právne voľných detí vhodných pre medzištátne osvojenie, ktorý Centrum dopĺňa na základe podkladových dokumentov o deťoch z určených úradov práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Prehľad detí, ktoré možno osvojiť podľa Dohovoru o osvojeniach zabezpečujú a Centru zasielajú určené úrady práce, sociálnych vecí a rodiny SR, respektíve akreditované subjekty.

V prípade, že Centrum v uvedenom zozname detí eviduje dieťa, pre ktoré sú konkrétni žiadatelia vhodní ako budúci osvojitelia, Centrum zašle dokumentáciu o dieťati ústrednému orgánu, alebo príslušnej akreditovanej organizácii prijímajúceho štátu (čl. 16 Dohovoru o osvojeniach).

Žiadateľ nemôže osobne navštevovať, prípadne kontaktovať detské domovy, alebo iné inštitúcie v SR za účelom nadviazania kontaktu s dieťaťom bez súhlasu Centra. Ústredný orgán prijímajúceho štátu zabezpečí následne doručenie všetkých dokladov o žiadateľovi Centru, pre ukončenie administratívneho postupu medzištátneho osvojenia. Všetky doklady musia byť preložené do slovenského jazyka, overené a potvrdené príslušným orgánom prijímajúceho štátu, nie staršie ako tri mesiace. Fotodokumentácia žiadateľov nemá byť staršia ako šesť mesiacov.

Ústredné orgány oboch štátov vydajú potvrdenie, že sa osvojenie môže uskutočniť. Toto potvrdenie je súčasťou dokladov potrebných pre konanie na súde v SR. Týmto je ukončená administratívna príprava pre konanie o medzištátnom osvojení.

Návrh na zverenie dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti, ktoré predchádza každému konaniu o osvojenie dieťaťa, podá žiadateľ o osvojenie. Na konanie v SR je príslušný okresný súd, ktorý rozhodoval o umiestnení dieťaťa do ústavnej starostlivosti. Pri rozhodovaní súd skúma, či je zverenie dieťaťa do predosvojiteľskej starostlivosti v jeho najlepšom záujme, a či sú splnené podmienky podľa Dohovoru o osvojeniach. Pre posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa je, okrem iných dôkazných prostriedkov, nevyhnutná vzájomná interakcia (osobný kontakt) žiadateľa a dieťaťa pred termínom

súdneho pojednávania v SR. Táto musí trvať minimálne desať dní (v závislosti od veku dieťaťa), osobný kontakt sa uskutoční spravidla v detskom domove, kde je dieťa umiestnené. Na jeho priebeh dohliada kolízny opatrovník a sociálny pracovník príslušného detského domova, ktorý súdu následne predloží podrobnú správu o interakciách.

Rozhodnutie o zverení slovenského dieťaťa do starostlivosti žiadateľa zo zahraničia (predosvojiteľská starostlivosť) vydáva iba slovenský súd. Toto rozhodnutie má charakter súdneho rozhodnutia a žiadny iný orgán v SR nemá oprávnenie rozhodovať o zverení dieťaťa do starostlivosti žiadateľa.

Predosvojiteľská starostlivosť v procese medzištátnych osvojení podľa Dohovoru o osvojeniach môže byť vykonaná i v prijímajúcom štáte, na náklady budúceho osvojiteľa.

Po vycestovaní dieťaťa s budúcimi osvojiteľmi do prijímajúceho štátu, v každom konkrétnom prípade zašle ústredný orgán, alebo akreditovaná organizácia prijímajúceho štátu správu o dieťati podľa požiadaviek Centra.

8.3 Medzinárodné dohovory, týkajúce sa medzištátneho osvojenia

K základným Dohovorom venujúcim sa uvedenej problematike patria:

- Dohovor o právach dieťaťa z 20. novembra 1989 (oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 140/1991 Zb. z.)
- Dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzištátnych osvojeniach z 29. mája 1993 (oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 380/2001 Zb. z.)

Zoznam zmluvných štátov (stav k 30. 11. 2005): Albánsko, Andora, Austrália, Azerbajdžan, Belgicko, Bielorusko, Bolívia, Brazília, Bulharsko, Burkina Faso, Burundí, Cyprus, Česká republika, Čile, Čína, Dánsko, Ekvádor, El Salvador, Estónsko, Filipíny, Fínsko, Francúzsko, Gruzínsko, Guinea, Guatemala, Holandsko, India, Island, Izrael, Juhoafrická republika, Kanada, Kolumbia, Kostarika, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Madagaskar, Maďarsko, Malta, Maurícius, Mexiko, Moldavsko, Monako, Mongolsko, Nemecko, Nórsko, Nový Zéland, Panama, Paraguaj, Peru, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, San

Maríno, Slovenská republika, Slovinsko, Srí Lanka, Španielsko, Švajčiarsko,
Švédsko, Taliansko, Thajsko, Turecko, Veľká Británia, Venezuela

Záver

Prijatím Dohovoru o právach dieťaťa dňa 20. novembra 1989 v New Yorku bol ukončený niekoľko rokov trvajúci vývoj, počas ktorého sa deťom postupne dostalo špeciálnej pozornosti zo strany medzinárodného spoločenstva. Dohovor o právach dieťaťa je právne záväzným dokumentom, ktorému sa podarilo dosiahnuť pokrok v oblasti práv detí. Začalo sa verejne diskutovať o problematike práv detí a aktuálnych otázkach práv detí, ktorými sú okrem iného, komerčné sexuálne zneužívanie detí a účasť detí v ozbrojených konfliktoch. V tomto smere sa stal Dohovor o právach dieťaťa významným impulzom.

Dohovor o právach dieťaťa je možné považovať za jeden z najvýznamnejších medzinárodných dokumentov. Môžeme konštatovať, že ide o najvýznamnejší medzinárodný dokument prijatý na ochranu práv detí. Ostatné medzinárodné dokumenty, ktoré zahŕňali ochranu ľudských práv¹¹⁰ neboli koncipované špeciálne pre potreby detí.

Hlavným princípom Dohovoru o právach dieťaťa je *najlepší záujem dieťaťa*.¹¹¹ Uvedeným ustanovením je zmluvným štátom uložená povinnosť zabezpečiť dieťaťu takú ochranu a starostlivosť, ktoré sú nevyhnutné pre jeho blaho. Zároveň toto ustanovenie zaväzuje zmluvné štáty Dohovoru o právach dieťaťa brať ohľad na práva a povinnosti rodičov, zákonných zástupcov, alebo iných osôb, ktoré sú za dieťa právne zodpovedné. Zmluvné štáty sú povinné robiť všetky potrebné zákonodarne a správne opatrenia. Záujem dieťaťa však musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými, alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi, alebo zákonodarnými orgánmi.

Pristúpením k Dohovoru o právach dieťaťa štát na seba preberá povinnosť zabezpečiť deťom nevyhnutnú starostlivosť a ochranu, a to predovšetkým presným definovaním právnych pravidiel týkajúcich sa ich výchovy, výživy a spravovania ich záležitostí zo strany rodičov ako ich zákonných zástupcov. Tento záväzok zahŕňa aj

¹¹⁰ K takýmto dokumentom radíme Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Rím, 4.11.1950), Európsku sociálnu chartu (Turín, 18.10. 1961), Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

¹¹¹ Scheu, H. Ch.: Mezinárodní ochrana práv dítěte, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 3-4, Mezinárodní právo na přelomu tisíciletí, 1998

ochranu detí v prípade, že si rodičia svoje rodičovské práva a povinnosti neplnia, alebo ich zneužívajú.

Dohovor o právach dieťaťa deklaruje základné ľudské práva a ďalšie práva každej ľudskej bytosti, ktorá je mladšia ako 18 rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na ňu vzťahuje, nedosiahne plnoletosť skôr. Preto sú tieto práva v Slovenskej republike priznané osobám mladším ako 18 rokov, pokiaľ nenadobudli plnoletosť uzatvorením manželstva (k takémuto uzatvoreniu manželstva môže dôjsť len so súhlasom súdu u osoby mladšej ako 18 rokov, ale staršej ako 16 rokov). Pokiaľ osoba mladšia ako 18 rokov nadobudla plnoletosť uzatvorením manželstva, stráca zároveň práva garantované Dohovorom o právach dieťaťa.

Dohovor o právach dieťaťa zahŕňa takmer kompletný medzinárodný štandard detských práv a vytvára právny rámec uznávajúci a zabezpečujúci práva dieťaťa na ochranu a rozvoj. Dohovor o právach dieťaťa sa usiluje presadiť tento štandard na úroveň vnútroštátnych právnych poriadkov a dané ustanovenia aplikovať tak v rozvojových krajinách, ako aj v krajinách vyspelých. A to najmä z toho dôvodu, že situácia detí si vyžaduje zlepšenie nielen v krajinách rozvojových, ale práve aj v krajinách vyspelých. Preto je nevyhnutné, aby Dohovor o právach dieťaťa jednotlivé štáty ratifikovali a dodržiavali jeho ustanovenia. Tým by sa posilnil význam Dohovoru o právach dieťaťa v systéme medzinárodnej ochrany práv detí.

Dohovor o právach dieťaťa je rozsiahlym dokumentom, ktorý prezentuje práva dieťaťa jasným spôsobom a pokrýva všetky už tradične definované oblasti ľudských práv. Jednotlivé práva sú postavené na jednu úroveň, a to bez ohľadu na skutočnosť, že práve rozlišovanie medzi občianskymi a politickými právami na jednej strane, a hospodárskymi, sociálnymi a kultúrnymi právami na strane druhej, býva často predpokladom k väčšej efektívite ochrany ľudských práv.

Dohovor o právach dieťaťa ponecháva zmluvným stranám pomerne široký priestor na interpretáciu záväzkov ním stanovených, a umožňuje, aby štáty odložili plnenie predmetných záväzkov až do nejasne stanovenej doby.¹¹² V takých prípadoch je

¹¹² Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, obecná část, Masarykova univerzita – Právnická fakulta, Nakladatelství Doplněk, Brno, 1993

ťažké dokázať porušenie prevzatých záväzkov, to znamená preukázať protiprávne konanie daného štátu.

Dohovor o právach dieťaťa ustanovuje len malý počet článkov, ktoré ukladajú štátom konkrétne záväzky v oblasti práv detí. Štáty sa vo väčšine prípadov zaväzujú len k tomu, že v danej oblasti vyvinú úsilie, prípadne, že uznajú dané právo.¹¹³ Z toho vyplýva, že splnenie daného záväzku zostáva skôr v rovine teoretickej než praktickej. V celom rade ustanovení sa štáty ďalej zaväzujú prijať vhodné opatrenia k realizácii detských práv.¹¹⁴ To opäť prináša celú radu otázok a problémov v rámci procesu implementácie a vynútiteľnosti takto formulovaných práv.

V dôsledku uvedených skutočností možno Dohovor o právach dieťaťa označiť za pomerne neurčitý medzinárodný dokument o ľudských právach, čím sa znižuje jeho právny význam. Účinná realizácia záväzkov, ktoré zmluvné štáty prevzali ratifikáciou Dohovoru o právach dieťaťa, do značnej miery závisí na ich dobrej vôli. Dobrú vôľu štátov je možné predpokladať vzhľadom na skutočnosť, že Dohovor o právach dieťaťa je medzinárodným dokumentom v zmysle Viedenského dohovoru o zmluvnom práve. Existuje však veľa príčin, ktoré sťažujú účinnú implementáciu práv priznaných Dohovorom o právach dieťaťa. Jednou z nich je aj nedostatok vôle zo strany štátov, pretože celá rada štátov ratifikovala Dohovor o právach dieťaťa bez toho, že by preukázala účinnú snahu implementovať jednotlivé záväzky na ochranu detských práv.

¹¹³ Z čl. 11 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa vyplýva pre štát povinnosť zabrániť únosom, alebo nezákonnému zadržiavaniu detí za hranicami, a to tak rodičmi, ako aj treťou osobou, podľa čl. 13 ods. 1 vynaložia štáty, ktoré sú zmluvnými štátmi Dohovoru o právach dieťaťa, všetko úsilie na to, aby sa uznala zásada, že obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa. Rodičia, alebo v zodpovedajúcich prípadoch zákonní zástupcovia, majú prvotnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa. Základným zmyslom ich starostlivosti musí pritom byť záujem dieťaťa. Podľa čl. 24 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, uznávajú štáty právo dieťaťa na dosiahnutie najvyššie dosiahnuteľnej úrovne zdravotného stavu a na využívanie liečebných a rehabilitačných zariadení. Štáty sa usilujú o zabezpečenie toho, aby žiadne dieťa nebolo pozbavené svojho práva na prístup k takým zdravotníckym službám. Právu dieťaťa na najvyššiu možnú úroveň zdravia a lekárskej starostlivosti podľa čl. 24 zodpovedajú povinnosti štátov zabezpečiť základnú a preventívnu lekársku starostlivosť, redukciu úmrtnosti detí a všeobecné zdravotné vzdelávanie verejnosti

¹¹⁴ Podľa čl. 4 Dohovoru o právach dieťaťa sa štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zaväzujú, že urobia všetky potrebné zákonodarne, správne a iné opatrenia na vykonávanie práv uznaných týmto Dohovorom. Pokiaľ ide o hospodárske, sociálne a kultúrne práva, štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uskutočňujú také opatrenia v maximálnom rozsahu svojich prostriedkov a v prípade potreby aj v rámci medzinárodnej spolupráce, podľa čl. 19 ods. 1 štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru o právach dieťaťa, robia všetky potrebné zákonodarne, správne, sociálne a výchovné opatrenia na ochranu detí pred akýmkoľvek telesným, alebo duševným násilím, urážaním, alebo zneužívaním, vrátane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním, alebo neobľúbivým zaobchádzaním, trýznením, alebo vykorisťovaním počas doby, keď sú v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov alebo akýchkoľvek iných osôb starajúcich sa o dieťa

Problémom je aj nepochopenie jednej zo základných myšlienok Dohovoru o právach dieťaťa, ktorá prihliada na dieťa ako na subjekt práv. Z tohto dôvodu dochádza ku častému porušovaniu zásady rešpektovania najlepšieho záujmu dieťaťa, pretože názoru dieťaťa nie je prikladaná potrebná váha.

Veľa zmluvných štátov Dohovoru o právach dieťaťa nemá dostatok potrebných ekonomických prostriedkov, ktoré sú potrebné k implementácii záväzkov uvedených v Dohovore a k prijatiu potrebných opatrení, predovšetkým v oblasti sociálnych, kultúrnych a hospodárskych práv. Veľa štátov práve nedostatkom ekonomických prostriedkov ospravedlňuje svoj pasívny prístup k riešeniu problematiky ochrany práv detí.

S ohrozovaním, či porušovaním detských práv sa často stretávame v domácom prostredí dieťaťa, pričom k takémuto konaniu dochádza opakovane a po dlhší čas a deti vzhľadom na neexistenciu adekvátnych procesných, či iných prostriedkov nemajú možnosť urobiť potrebné kroky na ochranu svojich práv. Veľakrát býva ochrana práv detí obetovaná záujmom niektorej z vplyvných priemyselných, či iných loby.¹¹⁵

Veľkým problémom súčasnosti, ktorý je nevyhnutne potrebné riešiť, a na ktorý len v obmedzenej miere upozorňuje Dohovor o právach dieťaťa je aj problém podvyživených detí.

16. október bol vyhlásený za Svetový deň jedla. UNICEF v tejto súvislosti opätovne zdôraznil problém podvýživy detí, ktorá spôsobuje smrť väčšiny detí mladších ako päť rokov a je príčinou úmrtia 50% z celkového počtu 10 miliónov detí, ktoré ročne umierajú vo svete. Svetový deň jedla zvýšil záujem o vážnu situáciu spojenú s hladom a podvýživou, a dal tiež možnosť pre pochopenie potreby komplexného riešenia.¹¹⁶ Nové záznamy dokazujú, že ak sú deti včas diagnostikované ako trpiace podvýživou, je možné ich v prostredí ich domovov, v ich vlastnej komunite liečiť, bez potreby prijatia do zdravotníckeho zariadenia, ktoré je často niekoľko kilometrov od ich domova. UNICEF pracuje na komunitnej úrovni, aby čím skôr identifikoval podvyživené deti

¹¹⁵ Innocenti Digest, No. 8 – June 2001, UNICEF Innocenti Centre, Florence, Italy, 2001

¹¹⁶ Jako uviedla výkonná riaditeľka UNICEF Ann M. Veneman, v rozvojovom svete jedno až dve percentá detí mladších ako 5 rokov, čo je približne 13 miliónov, trpí akútnou podvýživou. Tieto deti sú vystavené zvýšenému riziku úmrtia, vrátane všetkých bežných detských chorôb, akými sú hnačky a zápaľ pľúc, oproti zdravo živeným deťom.

a poskytol potrebnú starostlivosť. To si vyžaduje vzdelávanie rodičov a komún, aby sa naučili identifikovať podvyživené dieťa, ako sa o dieťa starať doma, a akú starostlivosť mu poskytovať.¹¹⁷ Okrem liečenia ťažkej podvýživy je nevyhnutné zvýšiť investovanie do prevencie. Prevencia môže byť dosiahnutá: zaistením lepšieho prístupu ku kvalitným potravinám, vzdelávaním matiek, vyzdvihnutím významu dojčenia v prvých šiestich mesiacoch života dieťaťa, a tiež vhodným doplnkovým stravovaním všetkých detí vo veku od 6 do 24 mesiacov. Nevyhnutnosťou je tiež zlepšenie kvality vody a hygieny, ako aj dostupnosti zdravotnej starostlivosti. Práve prevencia, a nielen v súvislosti s touto problematikou je problémom v mnohých krajinách, vrátane Slovenskej republiky. Na túto skutočnosť poukazujú mnohé medzinárodné dokumenty, vrátane Dohovoru o právach dieťaťa.

Dohovor o právach dieťaťa bol síce ratifikovaný veľkým počtom štátov, ktoré sa zaviazali implementovať do svojich právnych poriadkov záväzky ním prijaté, ale aj napriek tomu zostal Dohovor o právach dieťaťa len slabým nástrojom ochrany práv detí. Členské štáty vykonali určité opatrenia na ochranu práv detí v legislatívnej, správnej a v iných dotknutých oblastiach, avšak tieto opatrenia sa v mnohých prípadoch považovali za nedostačujúce.

Dohovor o právach dieťaťa disponuje jedným z najslabších kontrolných mechanizmov, pretože nezavádza medzinárodný súdny tribunál, ktorý by bol oprávnený rozhodovať formou rozsudkov záväzných pre štáty. Základ kontrolného mechanizmu Dohovoru o právach dieťaťa tvorí *Výbor pre práva dieťaťa*.¹¹⁸ Výbor kontroluje plnenie záväzkov štátov podľa Dohovoru o právach dieťaťa. Nedostatkom kontrolného mechanizmu Dohovoru je, že Výbor pre práva dieťaťa nie je oprávnený prijímať a skúmať oznámenia a sťažnosti zo strany členských štátov, ani jednotlivcov, dovoľávajúcich sa nápravy v prípade porušenia ich práv. Posudky vypracované Výborom nie sú právne záväzné, majú formu politických a morálnych odporúčaní. Systém správ zmluvných strán, ktoré sú periodicky zasielané Výboru pre práva dieťaťa

¹¹⁷ UNICEF zásobuje mimovládne organizácie a vlády so špeciálnym vysokoenergetickým jedlom bohatým na vitamíny a minerály, ktoré je vhodné okamžitej spotrebe a je súčasťou domácej starostlivosti. Vďaka tomuto vysokoenergetickému jedlu stačí, aby sa deti raz do týždňa podrobili prehliadke, dostali doplňujúce lieky a terapeutické jedlo na ďalšie obdobie. Deti, ktoré trpia podvýživou potrebujú 10 až 15 kg hotového terapeutického jedla na 6 až 8 týždňov uzdravovania.

¹¹⁸ Výbor pre práva dieťaťa bol zriadený na základe čl. 43 Dohovoru o právach dieťaťa

na posúdenie a vyhodnotenie pripomína monitorovanie typické pre oblasť sociálnych a kultúrnych práv.

Dohovor o právach dieťaťa neuvádza žiadne konkrétne sankcie, ktoré by bolo možné uplatniť voči štátu, ktorý porušil ustanovenia Dohovoru. Ako určitú formu sankcií za porušenie príslušných ustanovení Dohovoru o právach dieťaťa môžeme považovať niektoré formy politického nátlaku na medzinárodnej úrovni, či nepriaznivú a kritickú publicitu v informačných prostriedkoch.

Možnosti Dohovoru o právach dieťaťa a Výboru pre práva dieťaťa sú veľmi obmedzené. Konkrétne riešenie problémov a zlepšovanie situácie detí záleží len na ochote jednotlivých štátov. Všeobecne platným pravidlom je skutočnosť, že čím viac bude verejnosť informovaná o právach dieťaťa, tým väčšia bude šanca, že sa práva detí budú rešpektovať. Z tohto dôvodu je rozšírenie informácií o Dohovore o právach dieťaťa do povedomia širokej verejnosti prioritou. Predovšetkým zariadenia pracujúce s deťmi (napr. školy, zdravotnícke zariadenia, zariadenia pre voľný čas a pod.) by mali byť dostatočne vybavené príslušnými informáciami. Deti by mali byť so svojimi právami oboznamované čo najvhodnejším spôsobom.

Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii a Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch, ktoré boli následne prijaté, predstavujú dôležitý krok na ceste odstraňovania aktuálnych foriem vykorisťovania detí a zvyšujú štandard ochrany detských práv.

Na základe Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii sú členské štáty povinné prijať účinné opatrenia proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí v akejkoľvek forme.

V ustanoveniach Opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch dochádza k prepojeniu ochrany ľudských práv s otázkami humanitárneho práva. Signatárske štáty sa zaviazali prijať všetky opatrenia potrebné k zabráneniu priamej účasti osôb mladších ako 18 rokov v bojových akciách. Tento

Opčný protokol ukladá povinnosti nielen štátom, ale aj neštátnym ozbrojeným skupinám.

Obidva Opčné protokoly sú právne záväzné a zameriavajú sa na konkrétne a jasne formulované problémy. Obsahujú konkrétne formulované záväzky, na základe ktorých sú členské štáty povinné prijať konkrétne opatrenia.

Opčné protokoly, podobne ako Dohovor o právach dieťaťa, disponujú jedným z najslabších kontrolných mechanizmov používaných v medzinárodných zmluvách.

Je nevyhnutné, aby sa medzinárodné spoločenstvo aj naďalej zaoberalo problematikou ochrany práv detí, zasadzovalo sa o ratifikáciu a zabezpečenie účinnej implementácie príslušných ustanovení Dohovoru o právach dieťaťa a Opčných protokolov, ako aj o dodržovanie záväzkov prevzatých jednotlivými štátmi. Medzinárodné spoločenstvo sa má usilovať o to, aby prijatie nových nástrojov medzinárodného práva na ochranu práv detí viedlo k zefektívneniu tohto systému. Je potrebné, aby nové dokumenty na ochranu práv detí, či už na univerzálnej, alebo regionálnej úrovni, boli vypracované v čo najkratšom možnom čase a reagovali tak na aktuálne problémy. Tieto nové dokumenty by mali obsahovať konkrétne formulované záväzky a mali by disponovať účinnými kontrolnými mechanizmami, ktoré budú účinne presadzovať a chrániť práva detí.

Použitá literatura

Adamus, V.: Mezinárodní dokumenty o lidských právech, Nakladatelství LINDE, Praha, 2000

Alston, P.: The legal framework of the Convention on the Rights of the Child, Bulletin of Human Rights, New York, 1992

Azud, J.: Mezinárodní právo, Nakladatelstvo VEDA, Bratislava, 2003

Balaš, V., Šturma, P.: Kurs mezinárodního ekonomického práva, C. H. Beck, Praha, 1997

Bentovim, A.: Týraní a zneužívání v rodinách, 1. vydání, GRADA Publishing, Praha, 1998

Čapek, J.: Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva, Nakladatelství LINDE, Praha 1995

Čepelka, Č., Šturma, P.: Mezinárodní právo veřejné, EUROLEX BOHEMIA, Praha, 2003

Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů – příručka pro pomáhající profese, GRADA Publishing, Praha, 2007

Čírtková, L.: Kriminální psychologie, 1. vydání, Eurounion, Praha, 1996

von Danwitz, K-S.: Examens – Repetitorium – Kriminologie, C.F. Muller Verlag, Heidelberg, 2004

Detrick, S.: The United Nations Convention on the Rights of the Child – A Guide to the „Travaux Préparatoires“, Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 1992

Fenyk, J., Kloučková, S.: Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, Nakladatelství LINDE, Praha, 2003

Fischer, S.: Amnesty International – Jahresbericht 2006

Flegl, V.: Ústavní a mezinárodní ochrana lidských práv, C.H.Beck, Praha, 1997

Flegl, V.: Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv, C.H.Beck, Praha, 1998

Hýbnerová, S.: Evropská ochrana lidských práv – Základní dokumenty, PF UK a Evropské informační středisko UK, Nakladatelství Karolinum, Praha, 1992

Hýbnerová, S.: Evropská ochrana lidských práv v dokumentech, PF UK, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

Chutná, M.: Ochrana práv dítěte v mezinárodním měřítku, Masarykova univerzita – právnická fakulta, Brno, 1995

Chytrý, M., Procházková, J., Solářová, M., Spilková, J.: Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – agresivita očima dětí, 1. vydání, Dětské krizové centrum, Praha, 1997

Knutsen, T.: Dejiny teorie mezinárodních vztahů, Centrum strategických studií, Praha, 2005

Krejčí, O.: Mezinárodní politika, Ekopress, Praha, 2001

Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé (6. doplněné a opravené vydání), Doplněk, Brno, 2004

Lawson, E.: Encyclopedia of Human Rights, Taylor and Francis Inc., New York, 1990

Lopatka, A.: Importance of the Convention on the Rights of the Child, Bulletin of Human Rights, New York, 1992

Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné – Obecná část, Masarykova univerzita – právnická fakulta, Brno, 1997

Mazúrek, J.: Európske štúdie. Pohľad na historický, politický, hospodársky, sociálny, diplomatický a kultúrny vývoj Európy, Vydavateľstvo Wist, Martin, 2002

Mráz, S., Poredoš, F., Vršanský, V.: Medzinárodné právo verejné, Bratislava, 2003

Novotná, V., Průšová, L.: K vybraným otázkám osvojování dětí, Nakladatelství LINDE, Praha, 2004

Osmanczyk, E.J.: The Encyclopedia of The United Nations and International Relations, Taylor and Francis Inc., New York, 1990

Pikna, B.: Evropská unie – vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje proti mezinárodnímu terorismu), Nakladatelství LINDE, Praha, 2002

Potočný, M.: Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část, C.H.Beck, Praha, 1996

Potočný, M.: Mezinárodní právo veřejné, Panorama, Praha, 1978

Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část (3. doplněné a rozšířené vydání), C.H. Beck, Praha, 2002

Seidl – Hohenveldern, I.: Mezinárodní právo veřejné, ASPI Publishing s.r.o., Praha, 2001

Scaffstein/Beulke: Jugendstrafrecht (Eine systematische Darstellung), Kohlhammer, Stuttgart, 2002

Scheu, H.Ch.: The Implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child, Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, Právnická fakulta UK, Praha, 1999

Scheu, H.Ch.: Mezinárodní ochrana práv dítěte, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 3 – 4, Mezinárodní právo na přelomu tisíciletí, 1998

Sudre, F.: Mezinárodní a evropské právo lidských práv, Masarykova univerzita, Brno, 1997

Šišková, N.: Evropská unijní ochrana lidských práv (Charta a další instrumenty ochrany lidských práv v Evropské Unii), Nakladatelství LINDE, Praha, 2001

Špeciánová, Š.: Ochrana týraného a zneužívaného dítěte, Nakladatelství LINDE, Praha, 2003

Špeciánová, Š.: Právní manuál pro sociálně – právní ochranu dětí, Nakladatelství LINDE, Praha, 2007

Šturma, P.: Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2002

Šturma, P.: Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv (2. doplněné vydání), C.H. Beck, Praha, 2003

Šturma, P.: Mezinárodní závazky v rámci kontrolních mechanismů v oblasti lidských práv: obecný přehled, Implementace lidských práv a mezinárodní kontrolní mechanismy, PF UK, Praha, 1999

Vaníčková, E., Provazník, K., Hajd – Moussová, Z., Spilková, J.: Sexuální násilí na dětech, Portál, Praha, 1999

Van Bueren, G.: The International Law on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, The Netherlands, 1995

Waisová, Š.: Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích, Portál, Praha, 2005

Verhellen, E.: The U.N. Convention on the Rights of the Child, UNICEF, 1991

UNICEF: Zur Situation der Kinder in der Welt, Kinder ohne Kindheit, Fischer Verlag, 2006

UNICEF: Zur Situation der Kinder in der Welt, Starke Frauen, starke Kinder, Fischer Verlag, 2007

Trestný zákon Slovenskej republiky (140/1961 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov)

Ústava Slovenskej republiky (460/1992 Zb. z. v znení neskorších právnych predpisov)

Zákon č. 36/2005 Zb. z. o rodine v znení neskorších právnych predpisov

Zákon č. 365/2004 Zb. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

Zákon č. 305/2005 Zb. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele

